

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

AKVILĖ GASIŪNAITĖ
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA

**ANTSTOLIŲ REFORMOS REIKŠMĖ LIETUVOS
RESPUBLIKOS TEISINEI SISTEMAI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc.dr. Vigintas Višinskis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. VYKDYMO PROCESO REIKŠMĖ	7
1.1. Vykdymo proceso samprata.....	7
1.2. Sprendimų vykdymo sistemų įvairovė	11
1.3. Vykdymo institucijos perspektyva tarptautinėje ir Europos Sąjungos teisėje.....	19
2. LIETUVOS TEISMO ANTSTOLIŲ INSTITUCINĖ REFORMA	25
2.1. Antstolių reformos priežastys ir principai	25
2.2. Antstolių reformos tikslai, kryptys ir etapai	30
2.3. Pokyčiai sprendimų vykdymo sistemoje	32
3. ANTSTOLIŲ REFORMOS PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI	40
IŠVADOS	73
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	75
SANTRAUKA	81
SUMMARY	82
PRIEDAI.....	83

IVADAS

Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės atkūrimas sąlygojo ne tik politinės, ekonominės, bet ir teisinės sistemos permainų poreikį. Vykdomo proceso teisinio reglamentavimo spragos, sprendimų vykdymo neefektyvumas, neveiksmingas pažeistų subjektinių teisių atkūrimas nulėmė reformos vykdymo proceso srityje būtinumą tiek institucine, tiek procesine prasme. Kuriant šiuolaikinę demokratinę valstybės teisinę sistemą būtina užtikrinti žmogaus teisių bei laisvių apsaugą ir sudaryti pilnavertes sąlygas jų įgyvendinimui. Vykdomo proceso reikšmę ir svarbą lemia siekis sukurti tokią teisinę sistemą, kurioje, garantuojant proceso šalių teisių pusiausvyrą, civilinio proceso tikslai bei principai būtų įgyvendinami, taip užtikrinant tinkamą teisingumo realizavimą. Vykdomo proceso svarbą yra akcentavęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, kuris nurodė¹, kad teisingumas gali būti įvykdytas tik tada, kai bus teisėtai, operatyviai ir veiksmingai įvykdytas teismo sprendimas.

Darbo temos aktualumas. 2003 m. sausio 1 d. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – LR CPK), naujai reglamentuojantis vykdymo procesą, kardinaliai pakeitė antstolio statusą, veiklos pobūdį, finansavimo tvarką ir kt. Liberalizavus sprendimų vykdymo sistemą, privačių antstolių vykdoma veikla sukėlė didelį visuomenės, teisinės bendruomenės, teisėkūros subjektų, valstybės institucijų susidomėjimą. Valstybės galių delegavimas privačiam asmeniui nulėmė skirtingą tokio pasirinkto modelio sėkmės vertinimą. Nors nuo teismo antstolių reformos praėjo trys metai, diskusijos antstolio instituto liberalizavimo tema tęsiasi, išlieka aktualus šio instituto įtvirtinimo klausimas, siekiant sukurti šiuolaikišką, veiksmingą, valstybės ir visuomenės poreikius tenkinantį teismų bei kitų institucijų sprendimų vykdymo procesą. Nuoseklų antstolių veiklos stebėjimą ir nuolatinį įvykusios reformos padarinių vertinimą sąlygoja jų vykdomų pareigų specifika, kuri yra susijusi su asmenų turto, jų teisių suvaržymu, priverstiniu turto realizavimu ir kt. Akivaizdu, kad įsivyravusi tendencija neigiamai vertinti antstolių vykdomą veiklą. Visuomenėje dominuoja kritiškas požiūris į reformuotą sprendimų vykdymo sistemą, nepaisant teigiamų permainų, pastebimas vis dar iššaknijęs nepasitikėjimas privačiais antstoliais. Dėl išvardintų priežasčių ir didelio dėmesio įvykusiai reformai, atsiranda poreikis įvertinti jos rezultatus, pagrįstumą ir naudą visai teisinei sistemai.

¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. birželio 28 d. nutartis c.b. M. Jankauskas v. Teismo antstolių kontora prie Kauno miesto apylinkės teismo, Nr. 3K-2-348/1999, kat. 37; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 10 d. nutartis c.b. B. Kislovska v. A. Ksendzova, Nr. 3K-3-1043/2003, kat. 25. 8. 2; 119.

Darbo tikslas –įvertinti teismo antstolių reformos įtaką Lietuvos Respublikos teisinei sistemai.

Darbo objektas. Institucinė teismo antstolių reforma, vykdymo proceso teisinis reglamentavimas.

Darbo dalykas. Vykdymo proceso samprata, institucinės teismo antstolių reformos priežastys, tikslai, procesinės bei institucinės naujovės, teorinės ir praktinės problemos, reformos pasekmės.

Darbo uždaviniai. Darbo tikslas padiktuoja tokius uždavinius:

1. atskleisti vykdymo proceso sampratą ir jo reikšmę;
2. analizuojant viešojo ir privataus sprendimų vykdymo modelių būdingas savybes, nustatyti jų pranašumus;
3. išnagrinėti antstolių reformos priežastis, tikslus bei uždavinius, išskirti pagrindinius vykdymo proceso pokyčius, juos įvertinti;
4. atskleisti vykdymo proceso svarbiausius problematinius klausimus;
5. išanalizavus antstolių reformos privalumus ir trūkumus, įvertinti jos indėlį į teisinę sistemą.

Darbo metodai. Tyrimas atliktas kompleksiskai taikant įvairius mokslinio tyrimo metodus: dokumentų, t. y. Lietuvos Respublikos teisės aktų, įvairių mokslinių straipsnių, teisės vadovėlių, studijų. Taip pat taikomi lyginamosios analizės, loginės analizės, apibendrinimo metodai.

Temos ištyrimo lygis. Įvykusi teismo antstolių institucinė reforma sąlygojo didelį susidomėjimą vykdymo proceso reglamentavimo problematika, išsamesnės ir nuodugnesnės analizės poreikį. Didelį indėlį nagrinėjant šios civilinio proceso stadijos ypatumus įnešė dr. V.Višinskis, įvairius vykdymo aspektus nagrinėdamas moksliniuose straipsniuose². Vertingi dr. R. Simaičio³, VU Teisės fakulteto Civilinės teisės ir civilinio proceso katedros doktoranto M. Žolyno⁴ bei kitų autorių⁵ darbai, nuomonės,

²Višinskis V. Vykdymo procesas Lietuvoje: esama padėtis ir reformavimo kryptys // Jurisprudencija. 2002, Nr.28(20); Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999; Višinskis V. Turto pardavimo iš varžytynių problemos // Jurisprudencija. 1999, Nr. 13(5); Višinskis V. Varžytynių rezultatų skundimo problemos // Justitia. 1999, Nr. 5-6; Višinskis V. Išieškojimo iš fizinių asmenų problemos // Jurisprudencija. 1999, Nr. 14(6); Višinskis V. Išieškojimo nukreipimas į vertybinius popierius // Jurisprudencija. 2001, Nr.23(15); Višinskis V. Teismo sprendimo vykdymo vieta // Jurisprudencija. 2006, Nr. (79); Višinskis V., Valančius V. Teismo sprendimų vykdymas – reikšminga civilinio proceso stadija // Justitia. 1998, Nr.4. ir kt.

³ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2.; Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Vilniaus universitetas. Vilnius, 2006.

⁴Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. 2004/2005 m.; Žolynas M. Teismo vaidmuo vykdymo procese // Civilinio proceso pirmosios instancijos teisme reforma Baltijos jūros regiono valstybėse ir Centrinėje Europoje 2004 m. rugsėjo 16-19 d. Vilnius: VU leidykla, 2005.

⁵ Nekrošius V., Mikelėnas V., Driukas A., Laužikas E., Stauskienė E., Koverovas P. ir kt.

argumentacijos. Siekiant sudaryti tinkamas sąlygas privačių antstolių veiklai, buvo padaryti teisinio reglamentavimo pakeitimai priimant naują LR CPK, Lietuvos Respublikos Antstolių įstatymą (toliau tekste – LR Antstolių įstatymas) ir kitus teisės aktus. Įvykusios permainos sąlygojo ne tik kelių naujų civilinio proceso vadovėlių išleidimą⁶, bet ir teisinių bei ekonominių tyrimų atlikimą⁷. Naudingą medžiagą yra pateikę Lietuvos antstolių rūmai, LR Teisingumo ministerija, antstolių kolegos kitose šalyse. Be užsienio literatūros darbe bus naudojama ir tarptautinių konferencijų medžiaga vykdymo klausimais. Atkreiptinas dėmesys, kad šaltinių šia tematika vis daugėja, tačiau dažnai apsiribojama tam tikrų reformuotos sprendimų vykdymo sistemos aspektų nagrinėjimu, neįvertinant visų atliktų tyrimų, pateiktų pasiūlymų ir iškeltų problemų kompleksiskai.

Praktinė darbo reikšmė. Atliktas tyrimas, autorės nuomone, būtų naudingas visiems žmonėms, besidomintiems įvykusios reformos sėkme, teisėkūros subjektams, rengiant teisės aktų pakeitimus ir papildymus, taip pat tolimesniems moksliniams tyrinėjimams vykdymo srityje. Kadangi didžiosios dalies visuomenės kritiškas požiūris yra susiformavęs nepagrįstai, išsamiai neišnagrinėjus ir nesusipažinus su būtina informacija, antstolių reformos privalumų ir trūkumų analizė, probleminių klausimų nagrinėjimas turėtų pakeisti visuomenės požiūrį į antstolių vykdomą veiklą, sustiprinti pasitikėjimą sprendimų vykdymo sistema ir padėti iš naujo objektyviai įvertinti įvykusių permainų svarbą. Šiuo tyrimu, prisidedant prie teisinio švietimo, siekiama ugdyti teisingą požiūrį į antstolių institucijos misiją. Atskleistos teisinio reguliavimo spragos ir trūkumai, analizuojami pasiūlymai siekiant išvengti neigiamų pasekmių ateityje, užtikrintų patikimesnę proceso dalyvių teisių apsaugą. Šis tyrimas turėtų būti įdomus ir patiems antstoliams.

Darbo struktūra. Mokslinį tiriamąjį darbą sudaro kelios dalys. Pirmojoje dalyje „Vykdymo proceso reikšmė“ nagrinėjami šio proceso teoriniai aspektai, atskleidžiama vykdymo proceso esmė, pateikiama nuomonių dėl vykdymo proceso prigimties įvairovė, analizuojamas vykdymo proceso santykis su civiliniu procesu, teisingumo vykdymu, teisine sistema. Antrojoje dalyje „Lietuvos teismo antstolių institucinė reforma“ nagrinėjant vykdymo sistemos reformos priežastis, tikslus ir vykdymo sistemos pokyčius,

⁶ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.; Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2.

⁷ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005; Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės valstybinis auditas. Teismo antstolių reformos vykdymas. Vilnius, 2005; Teisės projektų ir tyrimų centras. Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika. Vilnius, 2005; UAB „Ernst & Young Baltic“ audito įmonė. Antstolių veiklos analizė. 2005.

aptariami daugiau praktiniai antstolio instituto klausimai. Trečiojoje dalyje „Antstolių reformos privalumai ir trūkumai“, apžvelgiant tyrimų rezultatus, analizuojant statistinius duomenis bei teisės aktus, specialistų pateiktus pasiūlymus, kuriais rekomenduojama panaikinti vykdymo proceso spragas, siekiama išskirti reformos privalumus ir trūkumus. Atskleidus problematinius vykdymo proceso klausimus bei teigiamas ir neigiamas permainas, bus siekiama įvertinti, ar ši reforma pasiteisino ir sustiprino Lietuvos Respublikos teisinę sistemą, ar priešingai – nebuvo pasiekti numatyti tikslai, išspręstos buvusios problemos, o pažeistų subjektinių teisių atkūrimas tapo dar sudėtingesnis.

1. VYKDYMO PROCESO REIKŠMĖ

1.1. Vykdymo proceso samprata

Vykdymo proceso svarba daugelyje valstybių yra neginčijama, tačiau vyrauja skirtingos nuomonės dėl pačios teisinės vykdymo proceso prigimties⁸. Vienos nuomonės šalininkai vykdyimą traktuoja kaip sudedamąją civilinio proceso dalį, kada sprendimų realizavimas reiškia proceso civilinėje byloje tęsinį. Pastarieji, laikydami vykdyimo procesą savarankiška civilinio proceso stadija, išvelgia būtinybę vykdyimo procesą reguliuoti normomis, įtvirtintomis civilinio proceso kodekse. Toks požiūris vyrauja Prancūzijoje, Ispanijoje, Vokietijoje, Italijoje, Graikijoje, Japonijoje ir kitose šalyse. O Švedijoje, Olandijoje, JAV, Kanadoje, Austrijoje, Suomijoje, Norvegijoje priverstinį sprendimų vykdyimą reglamentuojančių normų civilinio proceso kodeksuose nėra, kadangi vykdyimo procesą reguliuoja konkretūs įstatymai, tokiu būdu vykdyimą išskiriant į savarankišką teisės šaką. Tai atspindi antrą egzistuojančią nuomonę, kuriai pritaria M.Jukovas⁹, V.Šerstiukas¹⁰, kad vykdyimas nėra tos pačios bylos tęsinys, o visiškai atskiras, savarankiškas procesas. Vertėtų paminėti ir trečią poziciją, kuri įsitvirtinusi Rusijoje, kur teismo sprendimų vykdyimas laikomas administracinės teisės dalimi.

Atsižvelgdamas į nuomonių dėl vykdyimo proceso prigimties įvairovę, V.Višinskis išskiria tris pagrindines vykdyimo proceso santykio su civiliniu procesu koncepcijas, kuriose vykdyimo procesas suvokiamas kaip¹¹: 1) civilinio proceso dalis. Šioje teorijoje civilinis procesas apima ne tik teisingumo vykdyimą, bet ir jo realizavimą („plačioji“ civilinio proceso samprata); 2) savarankiška teisės šaka. Ši teorija grindžiama „siaurąja“ civilinio proceso sąvokos samprata, kada teisingumo vykdyimas pasibaigia priėmus teismo sprendimą; 3) administracinės teisės dalis. Pagal šią teoriją vykdyimo procesą realizuoja vykdyimo organai, atlikdami jiems pavestas administracines funkcijas.

⁸ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2 .P.495,496.

⁹ Юков М. К. Исполнение решений в отношении социалистических организаций. – М., 1985, с. 119.

¹⁰ Шерстюк В. М. О месте норм исполнительного производства в системе права Российской Федерации.//Вестн. Моск. Ун-та. Сер.11, право. 1995, №1.

¹¹ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdyimo procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999. P. 14.

Dauguma autorių yra pirmosios koncepcijos šalininkai. V.Višinskio manymu¹², vykdymo procesas neabejotinai yra *civilinio proceso dalis*, nes sudėtinga būtų atskirti patį teisingumo vykdymo aktą nuo šio akto realaus įgyvendinimo. Pradedant priverstinį sprendimo įgyvendinimą, normatyvinis teisingumo turinys perkeliamas į socialinę sritį. Be šio civilinio proceso stadijos, teisingumas nepasiektų savo galutinio tikslo, t.y. nebūtų atstatytos subjektų pažeistos teisės ar apginti teisėti interesai. V.Mikelėno nuomone¹³, civilinis procesas nesibaigia teismo sprendimo priėmimu ar kasacinės bylos išnagrinėjimu. Skolininkui savanoriškai nevykdant priimto teismo sprendimo, pradedamos taikyti priverstinės vykdymo priemonės, t.y. prasideda savarankiška civilinio proceso stadija – priverstinio vykdymo procesas. Svarbi Europos Žmogaus Teisių Teismo nuomonė¹⁴, kad bet kokio teismo priimti sprendimo įgyvendinimas turi būti laikomas sudėtine teismo proceso dalimi. Vykdymo procesą kaip civilinio proceso dalį apibrėžia ir O.Jaueringas¹⁵.

Vykdymo procesas kaip civilinio proceso dalis atsispindi ir LR CPK 2 str. įtvirtintuose civilinio proceso tiksluose – ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus, tinkamai taikyti įstatymus teismui nagrinėjant civilines bylas, priimant sprendimus *bei juos vykdydant, kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių*, aiškinti bei plėtoti teisę¹⁶. Autorės nuomone, vykdymo proceso vertinimas sudėtine civilinio proceso dalimi, yra priimtinausias, nes tik įgyvendinus sprendimą geranoriškai ar naudojant valstybės prievartą, yra atkuriamos pažeistos teisės. Be šios paskutinės civilinio proceso stadijos priimti ir įsigalioję teisėti sprendimai netektų prasmės, nes nebūtų užtikrinti asmens teisėti interesai. Pats teisingumo vykdymo aktas (sprendimas, nuosprendis, nutartis, teismo įsakymas ir kt.) yra neatskiriamas ir tiesiogiai susijęs su jo realiu įgyvendinimu, todėl teisės normų, reglamentuojančių vykdymo procesą, įtvirtinimas civilinio proceso kodekse yra tikslingas ir racionalus sprendimas. Vykdymo procesas užbaigia visą civilinį procesą, padaro jį vientisą, nuoseklų ir išbaigtą. Taip pat vertėtų atkreipti dėmesį į V.Višinskio pastebėjimus, kurie dar labiau sustiprina šią poziciją – civilinio ir vykdymo procesų keliamų tikslų vienovė, kur visais atvejais galutinis tikslas - pažeistos teisės gynyba, ir bendrųjų civilinio proceso principų (viešumo, šalių lygiateisiškumo,

¹² Ten pat, P. 10-11.

¹³ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Vilnius, 1997. P.295.

¹⁴ HORNSBY v Greece (Art 50), Judgment of the EctHR, 1 April 1998 (1998). 32 (1 April 1998).

¹⁵ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999. P.12.

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.36-1340.

dispozityvumo, rungimosi, proceso operatyvumo, nepertraukiamumo ir kt.) taikymas vykdymo procese¹⁷.

Kadangi vykdymo proceso metu yra atkuriami teisių ir pareigų pusiausvyra, ji galima įvardyti kaip *baigiamąją civilinio proceso dalį*. I.Judelsono nuomone¹⁸, vykdymo procesas yra baigiamoji civilinio proceso stadija, pasireiškianti priverstiniu teismo ir kitų teisėsaugos organų sprendimų vykdymu. V.Chudenko nurodo¹⁹, kad vykdymo procesas yra civilinio proceso baigiamoji stadija, kurioje jos dalyviai savanoriškai, arba esant grėsmei taikyti įstatymo nustatytas priverstinio vykdymo priemonės, tiesiogiai realizuoja savo subjektinę teisminės gynybos teisę. S.Vėlyvio nuomone²⁰, vykdymas yra civilinio proceso nustatyta tvarka privertimas vieną ginčo šalį atlikti teismo ar kito organo sprendimo nustatytus tam tikrus veiksmus, arba nuo jų susilaikyti kitos šalies naudai.

Vykdymo procesas, būdamas civilinio proceso dalimi ir baigiamąja jo stadija, kartu yra ir *teisingumo vykdymo dalis*. V.Višinskio manymu²¹, vykdymo procesas, būdamas teisingumo vykdymo pabaiga, yra ir teisingumo vykdymo dalis, nes jo metu antstolis realizuoja teisingumą konkrečioje byloje ir užtikrina, kad valstybės nustatytas ginčo sprendimo būdas būtų realiai pritaikytas bei realizuotas praktiniame gyvenime. Kitas tokio teiginio argumentas – teismo, kuris vykdo teisingumą, dalyvavimas vykdymo procese prižiūrint sprendimų vykdymą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad teisingumo vykdymas nesibaigia priėmus teismo sprendimą²². Autorės nuomone, su minėtu požiūriu galima sutikti. Priimtas ir įsigaliojęs teismo sprendimas, kurio rezoliucinėje dalyje įtvirtintas pažeistų teisių faktas bei ginčo sprendimo būdas, pats savaime „nepadeda taško“ teisingumo vykdymo procese. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad priverstinis teismo sprendimų vykdymas yra viena iš teismo sprendimų įgyvendinimo formų. Visi teismo sprendimai yra įgyvendinami, kadangi daro tam tikrą įtaką teisiniams šalių santykiams, tačiau ne kiekvienas teismo sprendimas yra vykdomas panaudojant valstybės prievartą. Teismo sprendimai veiksmingi nuo pat įsiteisėjimo dienos, nepaisant to, ar atsakovas atliko tam tikrus veiksmus ar ne, teorijoje vadinami sukeliančiais

¹⁷ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999. P. 16-20.

¹⁸ Гражданский процесс / под ред. И.С. Юдельсон. – М., 1972, с. 321.

¹⁹ Худенко В. Участники исполнительного производства. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук.- Саратов, 1992. с.12.

²⁰ Tarybinė civilinio proceso teisė. Vilnius, 1983. P.231.

²¹ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999. P.10.

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. birželio 28 d. nutartis c.b. M.Jankauskas v. Teismo antstolių kontora prie Kauno miesto apylinkės teismo, Nr. 3K-3-348/1999, kat.37; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 10 d. nutartis c.b. B.Kislovska v. A. Ksendzova, Nr. 3K-3-1043/2003, kat. 25.8.2;119.

teisinius padarinius²³. Šiuo atveju teisingumo vykdymas pasibaigia tokio sprendimo įsiteisėjimu. Tačiau tam tikros piniginės sumos priteisimas ar įpareigojimas skolininką atlikti konkrečius veiksmus ar nuo jų susilaikyti, negarantuoja išieškotojo pažeistų teisių atkūrimo. Dėl to sprendžiant ginčą tarp šalių yra labai svarbu ne tik priimti pagrįstą sprendimą, bet taip pat sudaryti visas įmanomas sąlygas efektyviai ir tinkamai realizuoti teismo duotą įpareigojimą išieškotojo naudai. Būtent vykdymo proceso metu sprendimą vykdančio subjektas užtikrina, kad bus siekiama išspręsti ginčą visiškai, taip subjektinių teisių ir teisėtų interesų gynimui suteikiant tikrąją prasmę.

Galima teigti, kad teisingumą vykdo tik teismas ir kad jo vykdymas pasibaigia teismo priimto atitinkamo akto įsiteisėjimu. Tačiau autorės nuomone, ir tokiu atveju, galima daryti išvadą, kad teisingumo nevykdydamas, vykdymo procesas užtikrina jau įvykdyto teisingumo įgyvendinimą, t.y. teisingumo akto (sprendimo) realizavimą. Kita vertus, vargu ar asmeniui, kurio teisės buvo pažeistos, formaliai priteista, bet realiai neatlyginta žala gali būti visiško teisingumo įvykdymo pavyzdys?

V.Višinskis nurodo²⁴, kad trečiosios koncepcijos, tvirtinančios, kad vykdymo procesas yra administracinės teisės dalis, šalininkai teigia, jog vykdymo procesas vyksta už teismo proceso ribų. Vykdymo procese jau nėra ginčo, o tik realizuojama skolininko pareiga įvykdyti teismo sprendimą. Vykdymo institutas yra vykdomosios valdžios dalis. V.Višinskio manymu²⁵, tokiu atveju jis negali būti laikomas civilinio proceso dalimi, kadangi taikomi kiti reguliavimo metodai. Jei vykdymo procesas vyksta laikantis administracinės procedūros, tai jos tikslas – užtikrinti teismo akto realizavimą nesilaikant garantijų, būdingų teisminei – procesinei formai. Laikant vykdymo procesą civilinio proceso dalimi, galima pagrįsti skolininko teisių garantijų buvimą vykdymo procese.

Autorės manymu, drąsiai galima teigti, kad vykdymo procesas daro įtaką ir visai teisei sistemai. A.Vaišvila nurodo²⁶, jog *teisinė sistema* sujungia teisės sistemą, kurią sudaro teisės normų bei teisės šakų vidinė organizacija, su teisėkūros bei teisės įgyvendinimo institucijų veikla. Todėl teisinė sistema apima teisę nuo jos idėjinio būvio (doktrinos, teisėkūros subjektų) iki teisės normų (teisės sistemos) ir jų įgyvendinimo (teisinių santykių ir teisėsaugos institucijų). Teisės sistemos struktūrai būdingi trys lygmenys²⁷: 1) ideologinis doktrininis; 2) norminis; 3) organizacinis institucinis.

²³ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2 .P.496.

²⁴ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999. P.14.

²⁵ Ten pat.

²⁶ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 275.

²⁷ Ten pat.

Vykdyto procesą įgyvendinančios kompetentingos institucijos arba asmenys neabejotinai patenka į trečiąjį teisinės sistemos lygmenį, kuri sudaro institucijų, kuriančių ir įgyvendinančių teisę, sistema. Vykdyto subjektai, atlikdami savo veiklą, garantuoja teisingumo įgyvendinimą ir, realizuodami sprendimus, užtikrina subjektinių teisių atkūrimą ir teisėtų interesų apsaugą. Vykdyto procesas, sudarydamas sąlygas realizuoti materialines teisės normas, daro įtaką teisinei sistemai. Sprendimų vykdyto efektyvumas ir veiksmingumas atspindi visos teisinės sistemos lygį.

Taigi vykdyto procesą būtų galima apibūdinti kaip civilinio proceso dalį, kurią sudaro visuma teisės normų, reglamentuojančių procesinius teismo, kitų organų ir asmenų, dalyvaujančių vykdyto savanoriška ar priverstine tvarka teismo ir kitų institucijų priimtus sprendimus, veiksmus, atkuriant pažeistas subjektines teises ir užtikrinant teisės aktuose įtvirtintų interesų apsaugą.

Apibendrinant nagrinėjamą vykdyto proceso sampratą klausimą, galima padaryti šias išvadas:

- vykdyto procesas yra civilinio proceso dalis ir baigiamoji jo stadija, kuri užtikrina realų teisingumo įgyvendinimą;
- priverstinis sprendimų vykdyto yra neišvengiamas ir svarbus institutas, garantuojantis pažeistų subjektinių teisių ir įstatymų saugomų interesų atkūrimą;
- efektyvi sprendimų vykdyto sistema yra būtinas kiekvienos teisinės valstybės atributas, be kurio nebūtų užtikrintas visos teisinės sistemos pilnavertis funkcionavimas.

1.2. Sprendimų vykdyto sistemų įvairovė

Šiuo metu įvairiose teisinėse sistemose veikiančius vykdyto procesus sunku suskirstyti į kokias nors grupes, kadangi visos jos turi įvairių panašumų ir skirtumų. Vykdyto procesus galima klasifikuoti remiantis klasikiniu teisės suskirstymu²⁸. Teisės literatūroje skiriamos keturios pagrindinės teisinių sistemų rūšys: 1. Romanų – germanų teisės sistema; 2. Bendrosios teisės sistema; 3. Musulmonų, judėjų, induistų teisinė sistema; 4. Iki 1991 m. funkcionavusi socialistinė teisinė sistema, teisės principų

²⁸ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdyto procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999. P.22.

atžvilgiu iš esmės buvusi romanų – germanų teisės tradicijos modifikacija²⁹. V.Višinskis vykdomo teisines sistemas skirsto į Romanų (Prancūzija, Graikija, Italija, Belgija ir kt.), Vidurio Europos (Vokietija, Austrija, Šveicarija ir kt.), Bendrosios teisės sistemos valstybių (JAV, Anglija ir kt.) ir Rytų Europos (Rusija, Baltarusija, Baltijos valstybės ir kt.), taip pat atskirai išskirdamas skandinavų teisės sistemą³⁰.

Dabartiniame pasaulyje veikia daug vykdomo sistemų, nuo vykdomosios bylos nagrinėjimo koncepcijų iki visiškai administracinių vykdomo metodų³¹. Vykdomo procesas kiekvienoje valstybėje yra savitas, turintis išskirtinių bruožų, kurie atsiskleidžia tiek teisiniame jo reglamentavime, tiek praktikoje. Vykdomo sistemų įvairovę valstybėse yra nulėmusi šalies istorija, ekonominė padėtis, socialinė politika. Yra valstybių, turinčių jau sukurtą ir daug metų plėtotą vykdomo sistemą, galias teisines tradicijas, ir valstybių, dar tik ieškančių geriausio vykdomo procesinio ir institucinio reglamentavimo būdo. Kiekvienoje jų yra atitinkami ir konkretūs subjektai, vykdančys teismo ir kitų institucijų sprendimus.

Priklausomai nuo to, kam valstybė yra delegavusi teismo sprendimų ir nejurisdikcinių aktų vykdomo funkcijas, skiriami trys priverstinio teismo sprendimų vykdomo modeliai³²: 1. Viešasis. Pagal šį modelį priverstinio sprendimų vykdomo funkcijas pavesta atlikti išimtinai valstybės tarnautojams. Šiuo atveju vykdomo procese atliekant vykdomo veiksmus, jokia privati iniciatyva pasireikšti negali³³; 2. Privatus. Kada sprendimų vykdomo funkcijos perduodamos privatiems asmenims – antstoliams, kuriems paprastai suteikiamas laisvo profesines paslaugas teikiančio asmens statusas³⁴; 3. Mišrus. Taikant šį modelį, priverstinius vykdomo veiksmus pavesta atlikti teismo antstoliams, valstybės tarnautojams, tačiau dalį vykdomo veiksmų gali atlikti ir kiti asmenys – paieškos, turto vertinimo ir saugojimo agentūros, išieškotojo advokatai ir pan³⁵.

²⁹ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 277.

³⁰ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdomo procesinės problemos: daktaro dis. socialiniai mokslai: teisė (01 S)/Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999. P.22.

³¹ Ten pat, P. 21.

³² Кузнецов Е. Н. Исполнительное производство Франции.- Санкт Петербург: Издательский дом С.- Петерб. Гос. Ун-та, 2005. с. 18; Исаенкова О. В., Шерстюк В. М., Ярков В. В. Концепция Исполнительного кодекса Российской Федерации (краткие тезисы) – Защита прав и законных интересов граждан и организаций: Матер. Междунар. Науч. – практ. Конф. Сочи: Кубан. Гос. Ун-т. 2002. С. 86.

³³ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdomo procese : daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P.60.

³⁴ Ten pat.

³⁵ Исаенкова О. В., Шерстюк В. М., Ярков В. В. Концепция Исполнительного кодекса Российской Федерации (краткие тезисы) – Защита прав и законных интересов граждан и организаций: Матер. Междунар. Науч. – практ. Конф. Сочи: Кубан. Гос. Ун-т. 2002. С. 88.

Pareigūnų ir institucijų, atsakingų už sprendimų įgyvendinimą, ratas yra labai platus ir įvairus, kadangi daugelyje šalių jų vaidmuo, įgaliojimai, darbo sąlygos, organizacija ir profesinis statusas yra skirtingi.

Prancūzijoje visas sprendimų vykdymo mechanizmas susijęs su teismo sprendimų vykdymą prižiūrinčiu pirmosios instancijos „vykdymo teisėju“ ir teismo vykdytoju – teisininku profesionalu, kuris veikia laisvai ir nepriklausomai³⁶. Teismo sprendimų vykdymą prižiūrintis teisėjas sprendžia ginčus, kylančius vykdant sprendimus, tačiau teismo sprendimų vykdymo iniciatyvos jis neturi.

Ispanijoje tik teismai kompetentingi vykdyti priimtus sprendimus. Paprastai sprendimus vykdo pirmosios instancijos teisėjai, kuriems padeda teismo tarnautojai³⁷.

Italijoje vykdymas vyksta vadovaujant teisėjui, kuris vadinamas „vykdymo teisėju“, o teismui padeda šerifai ir teisėjo padėjėjai³⁸. Tačiau kituose šaltiniuose³⁹ specialaus teisėjo statusas neminimas, teigiant, kad sprendimų vykdymo kontrolę atlieka bendrosios kompetencijos teisėjai, o sprendimus vykdo vykdytojai, turintys valstybės tarnautojo statusą.

Liuksemburge vykdymo procesas priskiriamas bendrosios kompetencijos teismams, o antstolis, kurio darbą prižiūri Teisingumo ministras, vadovaudamasis apylinkės teismo rekomendacijomis, yra atsakingas už visų teismo sprendimų vykdymą⁴⁰.

Belgijoje sprendimus vykdo teismo vykdytojai, skiriami karaliaus. Juos kontroliuoja prokurorai⁴¹.

Vokietijoje vykdymo bylas nagrinėja ir vykdymo procesą kontroliuoja žemiausios grandies kompetencijos teismai. Vykdymo proceso veiksmus atlieka teismo vykdytojai, specialūs teismo tarnautojai ir teisėjai⁴². Teismo vykdytojai yra teismo tarnautojai, vykdantys teismo pavedimus ir neturintys jokių kontaktų su kreditoriais.

Olandijoje antstolio vaidmuo procesinėje teisėje yra unikalus⁴³: jis dalyvauja ir pradeda bylą, ir jos pabaigoje, kai pasiekiamas vykdymo etapas. Nyderlandų antstolis gali derinti privataus surinkėjo verslą su savo vieša funkcija šaukti skolininką atvykti į teismą ir galiausiai įvykdyti vykdomąjį raštą. 2001 m. liepos 15 d. priėmus Antstolių

³⁶ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999. P.24.

³⁷ Ten pat, P.29.

³⁸ Kaye P. Methods of execution of orders and judgement in Europe. John Wiley and Sons, 1996. P.188.

³⁹ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999. P.28.

⁴⁰ The execution of court decisions in civil cases. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1998. P.219.

⁴¹ Ten pat, P.159.

⁴² Foster N. German law & legal system. Cardiff: Blanckstone Press Limited, 1993. P.163-164.

⁴³ Uitdehaag J. Teismo vykdytojo vaidmuo Nyderlandų civiliniame procese. Tarptautinė konferencija tema „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. Vilnius, 2004. P. 1-3.

įstatymą, antstoliai jau nebepriskiriami teisinėms struktūroms. Antstolis nepriklauso vykdomosios valdžios struktūroms ar įstatymų leidžiamajai valdžiai. Konstitucine prasme antstolis vis dar priklauso teisėjų valdžios institucijai, nes antstolių veikla grindžiama tuo pačiu konstituciniu pagrindu, kaip ir teisėjų veikla, t.y. tuo, kad valdžioje savitvarkos negali būti.

Pažymėtina, jog tiek privačiai praktikuojančių vykdančiųjų subjektų, tiek valstybės tarnautojų sistema pasižymi tam tikrais privalumais ir trūkumais.

Šalyse, kuriose sprendimų įgyvendinimo sistema paremta valstybės tarnautojais, egzistuoja darbo pasidalijimas, kur teisinės žinios ir praktiniai įgūdžiai yra paskirstyti tarp dviejų skirtingų pareigūnų, todėl daugeliu atveju vykdančiųjų subjektų kompetencija yra ribota⁴⁴. Tokios sistemos silpnoji pusė yra ta, kad darbo kokybę čia lemia tikslai ir biudžetas, o ne atskirų kreditorių interesai, be to, dažniausiai organizacija yra hierarchinė ir gana biurokратиška. Valstybės tarnautojo darbas dažniausiai yra orientuotas į darbdavį, o ne į klientą, kuris siekia pažeistos teisės atkūrimo. Todėl ši sistema yra brangi (valstybės atžvilgiu), lėta, nelanksti ir perdėm formalizuota. Kai pagrindinis vykdytojas yra teisėjas, vykdymo procesas pasižymi gera veiklos kokybe, vienodų standartų taikymu, aukštesniu skolininkų teisių apsaugos lygiu, didesne garantija, kad vykdymo procesas vyks laikantis teisės normų bei teisės principų. Nepaisant to, kad teisėjų vertinimas nėra vienareikšmis, jų, kaip pareigūnų, vykdančių teisingumą, veikla vykdymo procesui suteikia daugiau pasitikėjimo nei privataus, savarankiškai veikiančio asmens. Sistemoje, kur antstolis veikia kaip valstybės tarnautojas, vykdymo procesas tampa greitesnis, lankstesnis. Taip pat sprendimų vykdymas yra pigesnis valstybės biudžetui. Tačiau nepaisant šių privalumų, išlieka kokybės stoka, vykdymo procesui įtaką daro korupcija ir išorinis valdžios kišimasis, sistemai būdingas biurokратиškumas. O būdamas nepriklausomas, privačiai veikiantis subjektas orientuojasi į rinką, siekia kuo kokybiškiau teikti paslaugas ir patenkinti išieškotojų interesus. Kadangi privataus sprendimų vykdymo modelio atveju vykdančysis subjektas yra nepriklausomas ir savarankiškas, ši sistema yra pigiausia valstybei, nes nebėra finansuojama iš jos biudžeto. Tokiems profesionalams keliami aukšti kvalifikaciniai reikalavimai užtikrina veiklos kokybę. Esant didesniai privataus antstolio suinteresuotumui įvykdyti sprendimą, vykdymo procesas tampa operatyvus ir efektyvus. Tiesa, tokia sistema yra brangi vartotojams. Taip pat veikiant savarankiškai, iškyla etinių ir teisinių normų pažeidimo rizika.

⁴⁴ Uitdehaag J. Antstoliai Europos Sąjungoje: nuolatinė raida, siekiant profesijos liberalumo ir pažangios harmonizuotą statusą turinčių Europos antstolių institucijos kūrimo. Tarptautinė konferencija tema „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. Vilnius, 2004. P.5.

Atkreiptinas dėmesys, kad didžioji dalis privačia veikla užsiimančių antstolių yra susiorganizavę į savo nacionalinius profesinius susivienijimus. Dauguma šių nacionalinių organizacijų sugebėjo nustatyti kvalifikacijos ir etikos standartus (pvz., priimdamos profesinius nuostatus). Šios organizacijos gali įgyvendinti lobizmą ir tokiu būdu užsitikrinti savo įtaką, pvz., rengiant naujus įstatymus⁴⁵. Autorės nuomone, tokių organizacijų egzistavimas yra svarbus. Visų pirma, nustatydami kvalifikacijos ir etikos standartus antstoliai išsipareigoja jų laikytis ir nepažeisti. Antra, antstoliams atliekant savo pareigas ir teikiant paslaugas, išryškėja įstatymų ir kitų teisės aktų spragos, teisinio reglamentavimo trūkumai. Todėl rengiant naujus įstatymus ar įstatymų pataisas, antstoliai gali pasiūlyti tinkamus ir rezultatyvius problemų sprendimo būdus. Kita vertus, siekiant išvengti galimo piktnaudžiavimo suteiktomis teisėmis, visada reikia atsižvelgti, kokią naudą antstolių interesai suteikia visai visuomenei. Svarbu, kad tokios organizacijos struktūra būtų tiksliai apibrėžta, nustatant, kaip ji turi būti organizuota (rūmai, rinkimai, valdybos narių skyrimas).

Esminis momentas, keičiant valstybės tarnautojų sistemą privačiai praktikuojančiais profesionalais - valstybės dalies galių delegavimas privatiems profesionalams. Tai specialaus valstybės įgalioto asmens įsikišimas į išieškotojo ir skolininko teisinius santykius; asmens, kuriam valstybė patiki ir suteikia įgaliojimus vykdyti teismų ar kitų subjektų priimtus sprendimus pagal pačios valstybės nustatytas taisykles⁴⁶. Šiuo atveju labai svarbu, kad piliečiai pripažintų teismo sprendimo įgyvendinimą atliekančių privačių asmenų, įgaliotų vykdyti valstybės funkcijas, autoritetą. Išieškančiam skolas antstoliui suteikus galias taikyti valstybės prievartą, atsiranda žmonių nepasitenkinimas, nepasitikėjimas nepriklausomai dirbančiais šios srities atstovais, įsitikinimas, jog privatūs antstoliai neišvengiamai piktnaudžiaus jiems suteiktomis teisėmis, siekdami kuo didesnio pelno, nesugebės tinkamai užtikrinti skolininkų ir išieškotojų teisių balanso, pažeis žmogaus teisėtus interesus. Taigi visuomenėje atsiranda nesaugumo ir nestabilumo jausmas. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad be suteikiamų galių, toks asmuo prisiima asmeninę atsakomybę už jo neteisėtais veiksmais padarytą žalą, kurios atlyginimas užtikrinamas privalomuoju antstolio civiliniu draudimu. Pabrėžtina, kad teismas, sprenddamas svarbiausius vykdymo klausimus, atlieka vykdymo proceso teisėtumo kontrolės funkciją. Toks teisėjo dalyvavimas pagerina vykdymo procesą teisinio darbo kokybės, žmogaus teisių apsaugos prasme.

⁴⁵ Uitdehaag J. Antstoliai Europos Sąjungoje: nuolatinė raida, siekiant profesijos liberalumo ir pažangios harmonizuotą statusą turinčių Europos antstolių institucijos kūrimo. Tarptautinė konferencija tema „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. Vilnius, 2004., P.6.

⁴⁶ Žolynas M. Vykdomo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.3.

Pabrėžtina, kad savarankiškai ir nepriklausomai dirbantis antstolis turi gauti pakankamą pelną, kad galėtų užsitikrinti komfortišką gyvenimą ir sudaryti sąlygas plėsti savo veiklą. Reikia nepamiršti, jog iš gaunamų pajamų yra investuojama į veiklos technines priemones, informacines ir kitas modernias technologijas, profesinį mokymą, kvalifikacijos kėlimą, žmoniškuosius išteklius ir kt. Taigi pasirinkus privačiai praktikuojančių profesionalų sistemą, iškyla pavojus, kad būtinybė gauti pelną ir konkurencija gali paskatinti kūrimąsi tokios sistemos, kurioje skolininkas jau nebebus laikomas žmogumi, o taps antstolio grobiu. Vykdančiojo agento Olandijoje J.Uitdehaag⁴⁷ nuomone, teisingumo paslaugos orientuotos ne į pelną ir gerovę, o į sąžiningumą ir efektyvumą. Darbo autorės manymu, privačių pareigūnų darbo teisėtumas ir kokybė priklauso ne tik nuo jų veiklą kontroliuojančių institucijų, o ir nuo kiekvieno antstolio mentaliteto, požiūrio, atsidavimo ir profesionalumo. Privatiems asmenims, kurių teikiamos paslaugos yra orientuotos į kuo didesnę pelną bei asmeninę naudą, peržengus etinių ar teisinių normų ribas, yra iškeliamos drausminės ar baudžiamosios bylos, jie pašalinami iš pareigų.

Negalima paneigti privačia praktika pagrįstos sistemos privalumų - kaštų ir sprendimų vykdymo efektyvumo⁴⁸. Rinkos pagrindu veikiančioje sistemoje išieškojimo paslaugų sąnaudos jau nebėra apmokamos iš valstybės biudžeto, priešingai – valstybė, surinkdama mokesčius, net gauna papildomas pajamas, taip pat yra sukuriama darbo vietos. Autorės manymu, tokiu atveju valstybė ne tik padidina savo pajamas, bet lėšas, anksčiau skirtas sprendimų vykdymo aparatui išlaikyti, gali skirti kitoms sritims finansuoti, siekti išspręsti opias socialines problemas ir pan. Rinkos pagrindu veikiančioje sistemoje užtikrinamas didžiausias efektyvumas ir lankstumas. Kreditorius gali rinktis išieškojimą vykdysiantį antstolį ir tokiu būdu konkurencija užtikrina geresnę kokybę kainos, kvalifikacijos ir organizacijos prasme. Kita vertus, kreditoriaus teisė laisvai pasirinkti antstolį, gali sukelti išieškotojo ir antstolio santykių problemą, kada išieškotojo mokami pinigai už sprendimo vykdymą, kurie yra vykdančiojo asmens pajamų šaltinis, gali sudaryti pagrindą antstoliui tapti išieškotojo atstovu vykdymo procese ir veikti daugiau jo naudai. Todėl siekiant išvengti interesų konflikto, būtina ypač griežtai sureguliuoti išieškotojo ir antstolio procesinius santykius, reglamentuoti skolininko teisių apsaugą.

⁴⁷ Uitdehaag J. Antstoliai Europos Sąjungoje: nuolatinė raida, siekiant profesijos liberalumo ir pažangios harmonizuotą statusą turinčių Europos antstolių institucijos kūrimo. Tarptautinė konferencija tema „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. Vilnius, 2004. P.7.

⁴⁸ Uitdehaag J. Antstoliai Europos Sąjungoje: nuolatinė raida, siekiant profesijos liberalumo ir pažangios harmonizuotą statusą turinčių Europos antstolių institucijos kūrimo. Tarptautinė konferencija tema „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. Vilnius, 2004. P.7.

Kadangi privačioje sistemoje valstybė dalį savo funkcijų deleguoja privačiam asmeniui, yra labai svarbu ją subalansuoti ir užtikrinti tokios galios panaudojimo kontrolę. Antstolis privalo vykdyti savo pareigas, vadovaudamasis įstatymais ir profesinės etikos principais. Konkurencijos atsiradimas tarp rinkos sąlygomis nepriklausomai veikiančių profesionalų dar labiau sustiprina būtinybę reguliuoti jų veiklą. Kadangi antstoliai, atkurdami pažeistas teises ir patenkindami teisėtus interesus, užtikrina teisingumo įgyvendinimą, tai jų veiklą reglamentuojantys įstatymai turi užtikrinti itin griežtą darbo priežiūrą, būtini išsamūs ir konkretūs, smulkiai šių asmenų veiklą reguliuojantys įstatymai, profesinės veiklos kodeksai, drausminės taisyklės ir etikos kodeksai, kurie garantuotų vykdomos veiklos teisėtumą. Pelno motyvas nėra smerktinas, kadangi daro didžiulį poveikį privataus vykdančiojo subjekto darbui. Tačiau antstolių siekis įvykdyti kuo daugiau sprendimų ir tuo pat metu gauti didesnes pajamas, gali peržengti etikos ir moralės ribas, už kurias turi būti skiriamos drausminės nuobaudos. Profesinių ir etikos standartų bei drausminių priemonių užtikrinimo svarba pabrėžiama ir Europos Tarybos Rekomendacijoje Rec (2003)17 Dėl sprendimų įgyvendinimo, kurioje numatyta, kad vykdatysis subjektas turi atlikti savo pareigas garbingai ir kompetentingai ir visais atvejais turi veikti, vadovaudamasis pripažintais aukštais profesiniais ir etiniais standartais. Turi veikti nešališkai proceso šalių atžvilgiu, jiems turi būti taikomi profesiniai patikrinimai bei priežiūra, kuri gali apimti ir teisminę kontrolę⁴⁹. Šalyse, kuriuose yra įtvirtintas privatus vykdymo modelis, yra drausminių priemonių sistema. Nors daugelio šalių disciplinarinės institucijos turi plačias galias, jų statusas ir įgaliojimai skiriasi⁵⁰.

Labai svarbu daug dėmesio skirti šias sprendimų vykdytojų pareigas užimančių asmenų kvalifikacijai, mokymams, profesiniam tobulinimui. Europos Taryba rekomenduoja, kad būtų rengiami kvalifikaciniai egzaminai, kurių metu būtų vertinamos tiek teorinės žinios, tiek praktiniai įgūdžiai⁵¹. Antstoliai, vykdydami savo tiesiogines funkcijas bei teikdami paslaugas, yra atsakingi, kad realizuojant privalomas teisės normas, nebūtų pažeistos šalių teisės bei teisėti interesai. Todėl autorės manymu, kvalifikacijos kėlimas, nuolatinis profesinis tobulinimasis ir aukštų reikalavimų

⁴⁹ Council of Europe. Recommendation Rec (2003)17 of the Committee of Ministers to member states on enforcement (adopted by the Committee of Ministers on 9 September 2003 at the 851st meeting of the Ministers' Deputies).

⁵⁰ Uitdehaag J. Antstoliai Europos Sąjungoje: nuolatinė raida, siekiant profesijos liberalumo ir pažangios harmonizuotą statusą turinčių Europos antstolių institucijos kūrimo. Tarptautinė konferencija tema „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. Vilnius, 2004. P.10.

⁵¹ Council of Europe. Recommendation Rec (2003)17 of the Committee of Ministers to member states on enforcement (adopted by the Committee of Ministers on 9 September 2003 at the 851st meeting of the Ministers' Deputies).

atitikimas yra ne privalumas, o būtinybė, siekiant kuo skaidresnės, teisės normas atitinkančios veiklos, aukštos darbo kokybės.

Daugelio šalių sistemos formavosi per amžius. Olandijoje, Belgijoje ir Prancūzijoje jau seniai gyvuoja privačia praktika užsiimančių sprendimą vykdančių asmenų sistema⁵². Šveicarijoje, Prancūzijoje, Anglijoje, Škotijoje, Velse ir Šiaurės Airijoje, Belgijoje, Olandijoje, Liuksemburge ir Graikijoje jų statusas taip pat yra liberalus⁵³. Portugalija 2003 m. taip pat teismo sprendimų įgyvendinimo sistemoje įteisino liberalųjį statusą.

Teismo sprendimų vykdymo sistemos liberalizavimas nėra vertinamas vienareikšmiškai. Kaip nurodo V.Višinskis⁵⁴, O.Jaueringo nuomone, priverstinio vykdymo procesas yra išimtinai valstybės reikalas (privačios savigynos draudimo rezultatas) ir yra ypatingų vykdymo organų rankose (teismo ir teismo antstolio). Jie nėra išieškotojo privačios teisinės sutarties partneriai ir atlieka veiksmus išieškotojo prašymu (ne pavedimu) bei remdamiesi valstybine valdžia.

Tarptautinės antstolių ir teismo pareigūnų sąjungos duomenimis⁵⁵, antstoliai, kaip valstybės tarnautojai, Europoje šiuo metu sudaro mažumą ir yra antrame plane. Visos po Europos Sąjungos plėtros prisijungusios šalys, išskyrus Kiprą ir Malta, pasirinko privačių antstolių sistemą. Pabrėžtina, jog nežinomas nei vienas atvejis, kai valstybė, pasirinkusi privačius antstolius, būtų vėliau grįžusi prie valstybės tarnautojų statuso.

Apibendrinant trumpai apžvelgtus dviejų pagrindinių vykdymo sistemų privalumus ir trūkumus, galima padaryti šias išvadas:

- privatus sprendimų vykdymo modelis yra pranašesnis, kadangi pasižymi didesniu efektyvumu, lankstumu, rezultatyviu išieškotojų interesų tenkinimu;
- nepamirštant minėto modelio trūkumų, atkreiptinas dėmesys, kad sukurta plati norminė bazė bei atitinkamų institucijų sistema, siekiant užtikrinti antstolių veiklos teisėtumą, profesionalumą, atsakomybę, galimos žalos atlyginimą ir kt.;
- skoloms šiuolaikinėje visuomenėje tapus įprastu dalyku, pastaraisiais dešimtmečiais sprendimus įgyvendinamosios veiklos lygis labai pasikeitė ir atsirado poreikis modernizuoti skolų išieškojimo sistemą. Vis daugiau šalių pasirenkant

⁵² Uitdehaag J. Antstoliai Europos Sąjungoje: nuolatinė raida, siekiant profesijos liberalumo ir pažangios harmonizuotą statusą turinčių Europos antstolių institucijos kūrimo. Tarptautinė konferencija tema „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. Vilnius, 2004. P.4.

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo proceso reforma Lietuvoje. Straipsnis nepublikuotas.

⁵⁵ Lietuvos antstolių rūmai. Tolstant nuo reformos pradžios, ryškėja nauji antstolių institucijos uždaviniai // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=993>; prisijungimo laikas: 2006-11-02.

privatų sprendimo vykdymo modelį, pamažu įsivyrąja liberalaus statuso diegimo tendencija.

1.3. Vykdyto institucijos perspektyva tarptautinėje ir Europos Sąjungos teisėje

2004 m. gegužės 1 d. Lietuvos Respublika tapo Europos Sąjungos (toliau – ES) narė. Suprantama, kad įstojus į daugiau nei pusę amžiaus kuriamą bendrą ekonominę, teisinę ir socialinę erdvę, tenka perimti ir joje galiojančias taisykles. Taigi vis svarbesnė Lietuvai tampa tarptautinio bendradarbiavimo plėtra. Dar Teismo antstolių institucinės reformos metmenyse⁵⁶, numatytas reikalavimas vykdant reformą atsižvelgti į ES teisę, taip pat Briuselio ir Lugano konvencijų, reglamentuojančių teismų sprendimų pripažinimą ir vykdymą užsienio valstybėse, reikalavimus.

Visos ES šalys narės savo teisminėje sistemoje įsipareigoja laikytis tam tikrų standartų, prisijungti prie įvairių tarptautinių konvencijų, reglamentų, direktyvų. Teisinė sistema turi būti grindžiama pagrindiniais įstatymo viršenybės principais, kurie numato, kad teisinė sistema turi būti objektyvi, remtis įstatymų išmanymu, visuotinai prieinama, efektyvi, skaidri, prognozuojama, veiksminga, gerbtų privačią nuosavybę bei žmogaus teises, gintų teisėtus valstybės interesus⁵⁷. Šalys, tapusios ES narėmis, reformavo savo teismines sistemas minėtojo įstatymų viršenybės principo pagrindu, įtraukiant ir teismo sprendimų įgyvendinimo sistemą. Šie pagrindiniai įstatymų viršenybės principai reikalauja laikytis tam tikrų standartų, susijusių su teismų prieinamumu, procedūromis ir sprendimų įgyvendinimu. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. garantuojama fundamentali teisė į teisingą, nepriklausomą ir nešališką teisimą, taip pat teisė į sprendimo įgyvendinimą, kuris turi būti įvykdytas per atitinkamą laikotarpį⁵⁸.

Laisvas prekių, paslaugų, kapitalo, ir, svarbiausia, asmenų judėjimas ES teritorijoje neišvengiamai sukėlė sunkumų vykdant teismų sprendimus. Dėl šios priežasties ES institucijos vis daugiau skiria dėmesio Europos Teisingumo Erdvės kūrimui ir tobulinimui, problemų tyrimams bei naujų išieškojimą palengvinančių

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 27 d. nutarimas Nr. 1484 „Dėl teismo antstolių institucinės reformos metmenų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 114 -3306.

⁵⁷ Uitdehaag J. Antstoliai Europos Sąjungoje: nuolatinė raida, siekiant profesijos liberalumo ir pažangios harmonizuotą statusą turinčių Europos antstolių institucijos kūrimo. Tarptautinė konferencija tema „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. Vilnius, 2004. P. 2.

⁵⁸ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija//Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.

priemonių sukūrimui. Lietuvai ir kitoms Europos valstybėms tapus ES narėmis neišvengiamai kilo poreikis gauti kuo daugiau informacijos apie ES teisę ir perimti kuo daugiau ES antstolių sukauptos patirties.

Reikšmingas ES dokumentas, pabrėžiantis efektyvios ir veiksmingos sprendimų vykdymo sistemos svarbą, yra Europos Tarybos Rekomendacija Rec (2003)17 Dėl sprendimų įgyvendinimo (toliau tekste - Rekomendacija Rec (2003)17)⁵⁹. Minėtame dokumente, atsižvelgiant į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str., teismo sprendimų įgyvendinimas nurodytas kaip sudėtinė pagrindinės žmogaus teisės į teisingą teismą per tinkamą laikotarpį dalis. Įstatymo viršenybės principas gali būti realizuojamas realiai tik tuo atveju, jeigu piliečiai gali praktiškai įgyvendinti savo subjektines teises ir ginčyti neteisėtus aktus. Teisė kreiptis į teismą būtų iliuzinė, jeigu vidinė valstybės dalyvės teisės sistema leistų, kad galutinis privalomas teismo sprendimas liktų neįgyvendintas, darant žalą vienai iš šalių⁶⁰. Šalys narės yra įpareigosotos užtikrinti, kad visi asmenys, gavę iš teismo galutinį ir privalomą sprendimą, turėtų teisę į jo įgyvendinimą. Numatyta būtinybė užtikrinti efektyvesnę ir sąžiningesnę teismo sprendimų civilinėse bylose įgyvendinimą ir pozityvų šalių teisių bei interesų balansą įgyvendinimo procese, įvertinant riziką, kad be efektyvios įgyvendinimo sistemos gali suklestėti kitos „privataus teisingumo“ formos ir tai gali neigiamai paveikti visuomenės pasitikėjimą teismų sistema ir jos patikimumu.

Šio ES teisės akto tikslas - šalyse narėse palengvinti veiksmingą ir taupų teisinių sprendimų vykdymą, priimti arba sustiprinti, priklausomai nuo situacijos, visas priemones, kurias vyriausybės laiko būtinomis, kad būtų nuosekliai įgyvendinti pagrindiniai vykdymo principai. Siekiant vykdymo proceso veiksmingumo ir efektyvumo, rekomenduojama vykdymą aiškiai sureguliuoti, pagrįsti tinkama teisine reglamentacija, įtvirtinančia vykdymo proceso šalių teises ir pareigas, sprendimus vykdyti vadovaujantis įstatymais, nustatančiais vykdymo proceso pagrindus, eigą, tvarką. Pabrėžiama būtinybė vykdymo procese pasiekti tinkamą išieškotojo ir skolininko teisių balansą, taip pat iškilus būtinybei atsižvelgti į trečiųjų asmenų interesus, pavyzdžiui, kada vykdymo procesas daro įtaką šeimos narių interesams ir ypatingai tokiu atveju, kada vykdymo veiksmai susiję su vaikų teisėmis. Vykdymo procedūros turi būti aiškiai apibrėžtos ir lengvai vykdyto subjektų administruojamos, nurodytas išsamus vykdymo priemonių sąrašas, aiškiai apibrėžtos vykdymo proceso šalių ir trečiųjų asmenų teisės bei pareigos ir kt.

⁵⁹ Council of Europe. Recommendation Rec (2003)17 of the Committee of Ministers to member states on enforcement (adopted by the Committee of Ministers on 9 September 2003 at the 851st meeting of the Ministers' Deputies).

⁶⁰ Ten pat.

Joje numatyta būtinybė nustatyti tinkamas vykdymo kainas, kurios būtų iš anksto žinomos šalims, įtvirtinant jas įstatymu. Pastangos, skiriamos išieškojimui, turi būti proporcingos ieškinio dydžiui bei išieškotojo interesams. Operatyvų išieškojimo procesą turi garantuoti efektyvi skolininko turto paieška, greitas duomenų apie skolininko turta surinkimas iš registru ir kitų duomenų šaltinių, atsižvelgiant į duomenų apsaugos nuostatas. Taip pat Rekomendacijoje Rec (2003)17 skirtas dėmesys vykdymo subjekto statusui. Įtvirtina būtinybė jo vaidmenį, atsakomybės ribas ir galios apimtį įtvirtinti įstatymu, siekiant aiškaus ir skaidraus vykdymo proceso. Numatyta valstybės laisvė nustatant profesinį vykdymo subjektų statusą. Pasirenkant sprendimus vykdančius subjektus, pirmenybė turi būti teikiama moraliniams kandidatų standartams, jų teisinėms žinioms bei tam tikrų įstatymų ir procedūrų išmanymui. Atrankos metu turėtų būti patikrinamos teorinės žinios ir praktiniai įgūdžiai. Taip pat rekomenduojama sprendimus vykdančių subjektų teises bei pareigas aiškiai nustatyti ir apibrėžti, o už nusižengimus numatyti drausminę, civilinę ar baudžiamąją atsakomybę. Valstybė, pasirinkus viešąjį sprendimų vykdymo modelį, turi užtikrinti vykdytojų tinkamas darbo sąlygas ir pakankamai didelį atlyginimą. Pabrėžtina nuolatinio tobulėjimo bei kvalifikacijos kėlimo svarba. Taigi Rekomendacijoje Rec (2003)17 įtvirtinti pagrindiniai, pamatiniai principai, kurių turi laikytis valstybės narės, siekdamos sukurti veiksmingą, teisingą, žmogaus teises garantuojantį, išieškotojo interesus tenkinantį vykdymo procesą.

Siekiant palengvinti ir sudaryti kuo geresnes sąlygas vykdyti sprendimus visoje Europos Sąjungoje, 2004 m. balandžio 21 d. buvo priimtas Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 805/2004⁶¹, įtvirtinantis vieningus Europos vykdomojo rašto reikalavimus, kuriuos nustačius, teismo sprendimai, patvirtintos taikos sutartys ir autentiški dokumentai galėtų funkcionuoti visose valstybėse narėse. Taip pat 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 Dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo⁶². Tai yra ypatingai svarbu šiandieniniame pasaulyje, kada žmonių migracija yra labai suaktyvėjusi. Galimybė vykdyti sprendimą kitoje nei priimtas teismo sprendimas valstybėje narėje, išsiverčiant be pereinamųjų priemonių, t.y. netaikant užsienio teismų sprendimų pripažinimo procedūros ir nereikalaujant gauti leidimą vykdyti užsienio teismo sprendimą, turėtų pagreitinti ir supaprastinti pažeistų teisių atkūrimą. Abipusis

⁶¹ Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) NR. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo//Valstybės žinios. 2005, Nr. 58-2005.

⁶² Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, įgyvendinimo//Valstybės žinios. 2005, Nr. 58-2004.

pasitikėjimas vykdant teisingumą tarp valstybių narių pateisina vienos valstybės narės teismo įvertinimą, kad visos sąlygos Europos vykdomajam raštui pripažinti yra įvykdytos ir visose kitose valstybėse narėse suteikia galimybę jį vykdyti. Šiais reglamentais nesiekama suvienodinti nacionalinės teisės, t.y. jie neįpareigoja valstybių narių nacionalinės teisės aktų pritaikyti prie jame nustatytų minimalių procedūrinių reikalavimų. Jis tik skatina tokių reikalavimų laikymąsi, suteikiant galimybę veiksmingiau ir greičiau vykdyti teismo sprendimus kitose valstybėse narėse.

Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu LR Teisingumo ministerija kartu su Lietuvos banku, LR Finansų ministerija ir LR Vidaus reikalų ministerija rengia Lietuvos Respublikos poziciją dėl Žaliosios knygos „Dėl teismo sprendimų vykdymo Europos Sąjungos veiksmingumo gerinimo: banko sąskaitų areštas“⁶³. Joje nagrinėjama galimybė sukurti Europos Sąjungos vykdomąjį raštą dėl banko sąskaitų arešto. Pažymėtina, kad ši priemonė yra tik apsauginio pobūdžio - blokuojant skolininko lėšas sąskaitoje, tačiau jų nepervedant išieškotojui. Žaliosios knygos tikslas – pradėti plačiai tartis su suinteresuotomis šalimis dėl piniginių reikalavimų vykdymo ES. Pabrėžtina, kad Bendrijos teisėje dar nėra pateikta jokio teisės akto dėl konkrečių vykdymo priemonių projekto, ligi šiol teismo sprendimo, vykdytinu valstybėje narėje, vykdymą reglamentuoja tik nacionalinė teisė. Dabartinė nacionalinių vykdymo taisyklių įvairovė apsunkina skolų, įgavusių tarptautinį pobūdį, išieškojimą. Išieškotojai, norintys įvykdyti sprendimą kitoje valstybėje narėje, susiduria su skirtingomis teisinėmis sistemomis, procesiniais reikalavimais ir kalbų sunkumais, dėl kurių atsiranda papildomų išlaidų ir yra vilkinamas vykdymo procesas. Taigi Žaliojoje knygoje aprašomos pagrindinės problemos ir kaip galimas sprendimo variantas yra pateiktas siūlymas sukurti Europos banko sąskaitų arešto sistemą. Tai dar vienas žingsnis siekiant kuo efektyvesnio skolų išieškojimo ne tik pačioje valstybės, bet visos ES mastu.

Neišvengiamas pasaulinės globalizacijos procesas nulėmė tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimo teisingumo (taigi ir sprendimų vykdymo) srityje poreikį. Tiek ES vystimosi, tiek tarptautinio verslo plėtojimosi kontekste, didele kliūtimi tarpvalstybiniais santykiams gali tapti neišvystyta ar nevienodo išsivystymo lygio teisinė sistema. Nepaisant to, kad ES teisėje atsiranda vis daugiau teisės aktų, siekiančių užtikrinti vykdymo proceso efektyvumą, išlieka poreikis tobulinti sprendimų vykdymo procedūras, ieškoti naujų, veiksmingesnių bendradarbiavimo būdų ir kelių.

⁶³ Lietuvos Antstolių Rūmai. Dėl Žaliosios knygos „Dėl teismo sprendimų vykdymo Europos Sąjungos veiksmingumo gerinimo: banko sąskaitų areštas“. Vilnius, 2006.

Svarbų vaidmenį, siekiant vykdyto proceso stiprinimo visose pasaulio valstybėse, atlieka Tarptautinė antstolių ir teismo pareigūnų sąjunga (Union Internationale des Huissiers de Justice – toliau UIHJ). Ši sąjunga įkurta siekiant plėsti, koordinuoti ir vystyti antstolių ir teismo pareigūnų veiklą tarptautiniu lygiu. Organizacija skatina glaudų bendradarbiavimą tarp atstovaujamojų nacionalinių profesionalių organizacijų. UIHJ tikslai: atstovauti organizacijos nariams kitose tarptautinėse organizacijose, bendradarbiauti su nacionalinėmis atstovaujamosiomis profesionalių organizacijomis, tyrinėjant ir tobulinant nacionalinių procedūrinės teisės normų bei tarptautinių susitarimų suderinamumą, skleisti bei ginti Europos Žmogaus teisių konvencijos šeštame straipsnyje įtvirtintus principus, siekti kuo efektyvesnio tarptautinio skolų susigrąžinimo bei teismo ir kitų rūšių dokumentų įteikimo kvalifikuoto reguliavimo, skleisti mokslo idėjas, inicijuoti projektus, siekiant progreso ir įvairių teisinių nuomonių suderinamumo tarptautiniu lygiu, teikti pagalbą norint palaikyti ryšius tarp įvairių šalių teismo pareigūnų ir antstolių⁶⁴.

Šios sąjungos dalyviai deklaravo siekį sukurti Pasaulinį vykdyto kodeksą, kurio pagrindinis tikslas - vykdyto procesų suderinamumas ir stiprinimas, įgyvendinant teisingumą be sienų⁶⁵. Įvairių šalių antstoliams ir teismo pareigūnams keliamas uždavinys ieškoti pagrindo vykdyto procesą reglamentuojančių teisės normų harmonizavimui, kad atsirastų galimybė konstruoti tokį Pasaulinį vykdyto kodeksą, kurio nuostatos būtų aiškios, paprastos, visiems suprantamos ir efektyvios. Darbo autorės manymu, tai gana utopinė ir sunkiai įgyvendinama idėja. Kiekvienos valstybės nacionalinė teisinė sistema yra skirtinga, pasižyminti jai būdingomis sprendimų vykdyto taisyklėmis. Pamatinių vykdyto proceso nuostatų bei principų įtvirtinimas, siekiant visose šalyse užtikrinti realų, teisingą pažeistų teisių atkūrimą, yra įmanomas ir netgi būtinas. Tačiau Pasaulinio vykdyto kodekso sėkmė yra abejotina ir vargu ar pateisintų jo kūrėjų lūkesčius, nes jo normų taikymas yra problematiškas ir sudėtingas būtent dėl valstybių teisinių sistemų įvairovės ir savitumo.

Svarbu paminėti, jog yra parengtas LR įstatymo Dėl Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų, reguliuojančių civilinį procesą, įgyvendinimo projektas⁶⁶, kurio tikslas - realizuoti pasirinktą naują ES teisės aktų, reguliuojančių civilinį procesą,

⁶⁴ Lietuvos antstolių rūmai. Tarptautinė antstolių ir teismo pareigūnų sąjunga (UIHJ) // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-54-41>; prisijungimo laikas: 2006-08-27.

⁶⁵ Lietuvos antstolių rūmai. Bendras antstolių organizacijų tikslas – Pasaulinis vykdyto kodeksas // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=41>; prisijungimo laikas: 2006-08-27.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos įstatymo Dėl Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų, reguliuojančių civilinį procesą, įgyvendinimo projektas. Nepublikuotas.

įgyvendinimo formą. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje yra susiklosčiusi civilinio proceso teisės normų kodifikavimo tradicija – visos civilinį procesą reglamentuojamos teisės normos kodifikuojamos LR CPK, Lietuvos Respublikai tapus ES nare, siekiant išvengti dažno LR CPK keitimo, ES teisės aktams įgyvendinti reikalingos teisės normos numatytos atskiruose įstatymuose. Siekiant patogesnio modelio, buvo nuspręsta parengti specialų įstatymą, kuriame būtų visos ES, taip pat ir kitus tarptautinius, civilinį procesą reguliuojančius aktus įgyvendinančios teisės normos, tokiu būdu visų procesą reguliuojančių normų neišskirstant po atskirus teisės aktus⁶⁷.

Apibendrinant vykdymo proceso svarbą tarptautinėje ir ES teisėje, galima padaryti šias išvadas:

- Rekomendacijoje Rec (2003)17 nėra išdėstyta formali pozicija dėl sprendimus vykdančių subjektų profesinio ir institucinio statuso, kadangi nacionalinės teisinės sistemos skiriasi tarpusavyje, ir būtų neįmanoma nurodyti kurią nors iš šių sistemų kaip etaloną kitoms. Tačiau įtvirtinta būtinybė užtikrinti kiekvienos valstybės narės, nepriklausomai koks sprendimų vykdymo modelis yra pasirinktas, veiksmingą ir efektyvų vykdymo procesą, laikantis numatytų principų;
- šiuolaikiniame pasaulyje tarpvalstybinis teisinis bendradarbiavimas siekiant sustiprinti vykdymo procesą yra svarbus, o globalizacijos sąlygomis tampa ne tik teisine, bet ir ekonomine bei socialine būtinybe;
- teismo sprendimų įgyvendinimas yra sudėtinė pagrindinės žmogaus teisės į teisingą teismą dalis, kuri turi būti tinkamai garantuojama įstatymais ir kitais teisės aktais;
- veiksminga, atitinkanti pagrindines žmogaus teises, valstybės ir visuomenės interesus tenkinanti vykdymo sistema turi egzistuoti kiekvienoje teisinėje valstybėje, kadangi sprendimų vykdymo metu atkuriant pažeistų teisių ir pareigų pusiausvyrą, užtikrinamas teisingumo įgyvendinimas.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministras. Aiškinamasis raštas Dėl LR įstatymo Dėl Europos Sąjungos ir kitų tarptautinių teisės aktų, reguliuojančių civilinį procesą, įgyvendinimo. Vilnius, 2006.

2. LIETUVOS TEISMO ANTSTOLIŲ INSTITUCINĖ REFORMA

2.1. Antstolių reformos priežastys ir principai

1993 m. gruodžio 14 d. nutarimu Nr. I-331 LR Seimas patvirtino Teisinės sistemos reformos metmenis. Tuometinė Lietuvos Respublikoje funkcionuojanti teisinė sistema neatitiko Europos šalių teisės standartų, iš dalies – ir valdžių padalijimo principo bei besikuriančios rinkos ekonomikos dėsnių.

Tęsiant pradėtą teisinės sistemos reformą, buvo aišku, kad paskutiniausias savo dienas skaičiuoja ir 1964 m. liepos 7 d. dar tarybine dvasia alsuojantis LR CPK⁶⁸. V. Višinskis išskiria pagrindines šio teisės akto problemas: priverstinio vykdymo organo teisių suteikimas vykdomosios valdžios atstovams neužtikrina vykdymo proceso dalyvių procesinių teisių apsaugos; nepagrįstai pažeistas išieškotojo ir skolininko teisių balansas; nevienoda visų nuosavybės formų gynyba; nepakankamas vykdymo proceso teisinis reglamentavimas; ypatingai neefektyvios turto realizavimo procedūros; siauras priverstinio vykdymo priemonių ratas; nėra informacijos apie skolininko turtą paieškos sistemos; nėra vykdymo procedūrų diferencijavimo pagal subjektus ir objektus; nepakankamai procesiškai įtvirtinta teismo antstolio suinteresuotumo už galutinius teismo sprendimo vykdymo rezultatus, sistema; procesiškai nenumatyta vykdymo išlaidų padengimo sistema; CPK vykdymo proceso normų netobulumas, leidžiantis "teisėtai" vilkinti vykdymo procesą⁶⁹.

Modernaus LR Civilinio kodekso nuostatos negalėjo derėti su sustabarėjusiu senuoju civilinio proceso įstatymu, o atskiros 1964 m. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pataisos ir papildymai negalėjo pakeisti padėties iš esmės – buvo būtini suderinti sisteminiai pakeitimai⁷⁰. M. Žolyno nuomone⁷¹, siekiant vykdymo priemonių efektyvumo, taip pat užtikrinant proceso šalių teisių ir interesų pusiausvyrą, LR CPK buvo būtina numatyti gerai subalansuotą procesinių priemonių sistemą. Todėl 2002 m.

⁶⁸ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.3.

⁶⁹ Višinskis V. Vykdymo procesas Lietuvoje: esama padėtis ir reformavimo kryptys // Jurisprudencija. 2002, T. 28(20). P. 202-211.

⁷⁰ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.2.

⁷¹ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.3.

vasario 28 d. LR Seimas, toliau reformuodamas Lietuvos teisinę sistemą, priėmė naują LR CPK, kuris įvairias civilinio proceso stadijas reglamentuoja pažangiau nei senasis. Iki reformos dėl vykdymo proceso trūkumų privalomų teisės normų realizavimas buvo sudėtingas, taip pat nebuvo tinkamai užtikrintas teisingumo įgyvendinimas, kuris pasireiškia realiu teismo sprendimo įvykdymu. Todėl pertvarkant institucijas, vykdančias teismų priimtus sprendimus, iškilo būtinybė reformuoti teismo sprendimų vykdymo sistemą tiek institucine, tiek procesine prasme.

Galima išskirti tokias problemas, kurios buvo būdingos valstybinei teismo antstolių sistemai ir kurios tapo reformos *priežastimis*:

1) *žemas sprendimų vykdymo efektyvumas*. Sprendimų vykdymo efektyvumas įvairiais paskaičiavimais buvo itin žemas. Teismo antstoliai realiai įvykdydavo nuo 5 iki 7 proc. jiems pateiktų sprendimų⁷². Sistema praktiškai neveikė, nes nebuvo pasiekiamas esminis jos veiklos tikslas – tinkamas ir efektyvus sprendimų vykdymas. Didėjantis vykdomųjų dokumentų pateikimo skaičius, kartu ir didėjantis teismo antstolių darbo krūvis buvo viena iš priežasčių, sąlygojusių žemą sprendimų vykdymo efektyvumą. Sąlyginai nedidelis, iki reformos buvęs 50Lt. vykdomosios bylos administravimo mokestis, skatino išieškotojus net nesusimąščius, neišnaudojus kitų teisėtų galimybių, kreiptis į antstolius dėl teismo sprendimo ar kito vykdytino dokumento įvykdymo, nors buvo akivaizdu, kad galimybių, atgauti skolas nėra. Tokiu būdu antstoliai būdavo apkrauti nereikalingu darbu, kuris apsiribodavo tik raginimų, pranešimų siuntimu, aktų apie išieškojimo negalimumą surašymu ir pan., taip mažiau dėmesio ir pastangų skiriant realiai įvykdomoms byloms;

2) *žema teismo antstolių korpuso kvalifikacija* - apie 70 proc. teismo antstolių neturėjo jokio teisinio išsilavinimo⁷³. Už teismo antstolio darbą valstybė menkai mokėdavo, o dėl žemo bendro kvalifikacijos lygio teisininkai šią pareigybę vertino kaip trečiarūšę. Todėl praktiškai buvo neįmanoma pasiekti, kad teismo antstoliais dirbtų kvalifikuoti teisininkai. Ši pareigybė negalėjo tapti prestižine ir gerbiama tarp teisininkų bei visuomenės. Pabrėžtina, jog teisinio išsilavinimo stoka negalėjo užtikrinti aukštos teismo antstolių darbo kokybės;

3) *teismo antstolių tiesioginio suinteresuotumo darbo rezultatais stoka, neefektyvus baudų iki 1000 Lt. ir neturtinių bylų vykdymas* - antstolių skatinimo sistema, nustatant

⁷² Lepeškaitė A. Situacijos iki reformos trumpas apibūdinimas. Seminaras tema „Antstolių sistemos reforma Lietuvoje: reformos rezultatai ir vaidmuo stiprinant Lietuvos teisėtumą“. Vilnius, 2005. P.2.

⁷³ Lepeškaitė A. Situacijos iki reformos trumpas apibūdinimas. Seminaras tema „Antstolių sistemos reforma Lietuvoje: reformos rezultatai ir vaidmuo stiprinant Lietuvos teisėtumą“. Vilnius, 2005.P.1.

5 proc. dydžio vykdymo išlaidas, skaičiuojant nuo realiai išieškotos sumos, buvo veiksminga ir aktuali tik išieškant dideles sumas. Ji visiškai nedavė jokios naudos realizuojant vykdomąsias bylas dėl nedidelių sumų išieškojimo, kurios, beje, sudaro 80 proc., tai pat neturtinio pobūdžio bylas (išskeldinimai, įpareigojimai ir kt.)⁷⁴. Atlyginimas, mokamas iš valstybės biudžeto, nebuvo pakankama paskata siekti įvykdyti sprendimą iki galo, kadangi nepriklausė nuo darbo efektyvumo. Didesnio teismo antstolių dėmesio susilaukdavo tos bylos, kurios suteikdavo jiems papildomų pajamų, kitas vilkinant ar tiesiog užbaigiant formaliais pagrindais;

4) *realios teismo antstolių atsakomybės už savo procesinių sprendimų pasekmes nebuvimas*. Antstolių veiksmais padarytą žalą atlygindavo valstybė, o pats antstolis, kuriam iš esmės buvo taikomi darbo bei vėliau valstybės tarnybos teisinius santykius reglamentuojantys teisės aktai, už padarytą žalą atlygindavo tik 6 mėnesių vidutinio atlyginimo suma. Didžiausia rizika kildavo tose bylose, kuriose išieškoma suma viršydavo šimtą tūkstančių litų ir daugiau. Atitinkamai buvo priteisiami ir žalos dydžiai. Kasmet iš valstybės būdavo priteisiama daugiau kaip milijonas litų teismo antstolių veiksmais padarytai žalai atlyginti. Reformos išvakarėse, t.y. 2001-2002 m., iš valstybės kasmet buvo priteisiama apie 1,5-2 mln. Lt. žalos, atsiradusios dėl neteisėtų antstolių veiksmų, atlyginimui⁷⁵. Tokios atsakomybės nebuvimas turėjo įtakos teismo antstolių neatsakingumui ir abejingumui vykdant savo pareigas.

5) *valstybinio finansavimo stoka*. Per metus teismo antstolių kontorų veiklai finansuoti buvo skiriama apie 8 mln. Lt. valstybės biudžeto lėšų. Valstybės skiriama suma buvo aiškiai nepakankama - įvairiais skaičiavimais normaliai teismo antstolių veiklai užtikrinti reikėjo bent trigubai daugiau lėšų. Finansavimo trūkumas negalėjo užtikrinti geresnių darbo sąlygų, kvalifikacijos kėlimo, naujų informacinių technologijų sistemos diegimo, siekiant paspartinti vykdymo procesą, pačių teismo antstolių motyvacijos;

6) *teisininkų ir kitų profesionalų pasipiktinimas dėl antstolių veiklos*. Nors visuomenė pasipiktinimo antstolių veikla garsiai nereiškė, tačiau nepasitenkinimas buvo itin akivaizdus tarp teisininkų bei kitų profesionalų, tiesiogiai susidūrusių su antstoliais atstovaujant išieškotojų interesus;

7) *skolininkų skolų našta tekdavo mokesčių mokėtojams*. Valstybinių teismo antstolių sistema buvo finansuojama iš valstybės biudžeto, t.y. išlaikoma iš visų mokesčių

⁷⁴ Lepeškaitė A. Situacijos iki reformos trumpas apibūdinimas. Seminaras tema „Antstolių sistemos reforma Lietuvoje: reformos rezultatai ir vaidmuo stiprinant Lietuvos teisėtumą“. Vilnius, 2005.P.1.

⁷⁵ Lepeškaitė A. Situacijos iki reformos trumpas apibūdinimas. Seminaras tema „Antstolių sistemos reforma Lietuvoje: reformos rezultatai ir vaidmuo stiprinant Lietuvos teisėtumą“. Vilnius, 2005.P.1.

mokėtojų pinigų. Iš surinktų mokesčių dalies buvo dengiamos sąnaudos, siekiant išieškoti skolą iš skolininko, atlyginti žalą, padarytą antstolių veiksmais ir pan.. Taigi ir netgi labai sąžiningas pilietis, dorai ir laiku vykdęs visas savo teises pareigas, privalėjo, nors ir netiesiogiai, mokėti už tai, jog iš savo pareigų nevykdančio ir teismo antstolių raginimams abejingo asmens būtų išieškamos skolos.

A. Lepeškaitės nuomone⁷⁶, nors tarp valstybinių teismo antstolių buvo nemažai savo darbui atsidavusių žmonių, kurie ir šiandien sėkmingai tęsia antstolio karjerą, tačiau jų asmeninės, pavienės pastangos negalėjo tapti pakankama atsvara visiems negatyviems reiškiniams, kurie vis dažniau buvo siejami su valstybinių teismo antstolių kontorų veikla. Dažnėjo kaltinimai korupcija ir antstolių darbas tapo Specialiosios tyrimų tarnybos tiriamosios veiklos objektu.

Iš viso to galima daryti išvadą, kad sistema, kurios pagrindinė funkcija buvo vykdyti teismų ir kitų institucijų sprendimus, ją vykdė epizodiškai, veikė vis labiau nuostolingai ir apsunkino kitų teisėsaugos institucijų darbą. Tokia situacija paskatino ieškoti progresyvaus modelio, kaip būtų galima be didesnių papildomų valstybės išlaidų užtikrinti antstolių sistemos veikimo efektyvumą.

Diskusijos dėl antstolių sistemos reformos krypties ir priemonių truko gana ilgai - buvo analizuojami ne tik Prancūzijos, bet ir Olandijos, Slovakijos, Lenkijos, Estijos pavyzdžiai ir patirtis. Susipažinus su valstybinių bei privačių antstolių veiklos modeliais įvairiose valstybėse, įvertinus vieno bei kito antstolių veiklos organizavimo modelio privalumus, 1999 metais buvo aiškiai apsispręsta liberalizuoti sprendimų vykdymo sistemą. Sprendimas pereiti prie „prancūziškojo“ sprendimų vykdymo institucinės sistemos modelio buvo oficialiai įtvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 27 d. nutarimu Nr. 1484 patvirtintuose Teismo antstolių institucinės reformos metmenyse (toliau tekste – Reformos metmenys), kurie tapo programiniu ir idėjiniu dokumentu, apibrėžusiu antstolių institucijos raidą.

Esminis motyvas suteikiant prioritetą privačiai veiklai buvo praktikoje daug kartų pasitvirtinusi tiesa, jog privati įmonė ar kita struktūra yra daug veiksmingesnė, nei analogiškas funkcijas vykdanči valstybinė. Privačioji įmonė orientuojasi į rezultato siekimą kuo ekonomiškėmis priemonėmis, o visa jos veikla grindžiama suinteresuotumu ir iš to kylančia didesne iniciatyva.

Nusprendus „privatizuoti“ sprendimų vykdymo sistemą, įgyvendinant reformą buvo vadovautasi šiais principais:

⁷⁶ Lepeškaitė A. Situacijos iki reformos trumpas apibūdinimas. Seminaras tema „Antstolių sistemos reforma Lietuvoje: reformos rezultatai ir vaidmuo stiprinant Lietuvos teisėtumą“. Vilnius, 2005.P.2.

- valstybinės teismo antstolių kontoros likviduojamos, jų nebaigtos vykdyti vykdomosios bylos paskirstomos proporcingai naujai paskirtiems antstoliams;
- suformuojamas aukštos kvalifikacijos bei nepriekaištingos reputacijos antstolių korpusas;
- antstoliai veikia kaip privatūs asmenys ir nėra finansuojami iš valstybės biudžeto;
- antstoliai visiškai atsako už savo veiksmais padarytą žalą, žalos atlyginimą užtikrina privalomasis antstolių civilinės atsakomybės draudimas;
- sukuriama veiksminga antstolių savivaldos institucija – Lietuvos antstolių rūmai, vykdanči antstolių veiklos administracinę (drausminę) priežiūrą;
- vykdymo išlaidų sistema turi užtikrinti materialinį antstolių suinteresuotumą darbo rezultatais, t.y. antstolis atlyginimą turi gauti tik tuomet, kai jis įvykdo sprendimą, taip pat turi būti kompensuojamos faktinės sprendimų vykdymo išlaidos. Antstolio atlyginimo dydis formuojamas regresiniu principu, t.y. kuo didesnė išieškoma suma, tuo mažesnė procentinė antstolio atlyginimo dalis. Tokiu būdu užtikrinama, kad antstolis bus suinteresuotas skirti dėmesį visoms vykdomosioms byloms, nepriklausomai nuo išieškomų sumų dydžio.

Apibendrinant išanalizuotas reformos priešastis bei principus, galima padaryti šias išvadas:

- valstybinė teismo antstolių sistema veikė nuostolingai, neefektyviai, sprendimai buvo vykdomi vangiai. Vykdomo procesas nepateisino tiek proceso šalių, tiek teisininkų, susiduriančių su teismo antstolių veikla, lūkesčių, nerezultatyvus sprendimų vykdymas neužtikrino paties vykdymo proceso paskirties – tinkamos pažeistų subjektinių teisių atkūrimo ir teisėtų interesų apsaugos;
- institucinė ir procesinė valstybinių teismo antstolių reforma buvo neišvengiama ir būtina, siekiant veiksmingo, valstybės ir visuomenės poreikius tenkinančio vykdymo proceso, kuris atitiktų Europos šalių teisės standartus;
- pasirinktas privatus vykdymo proceso modelis suteikė galimybes išspręsti daugelį valstybinių teismo antstolių sistemos problemų, pašalinti esamus trūkumus bei sukurti efektyvų bei šiuolaikišką vykdymo procesą.

2.2. Antstolių reformos tikslai, kryptys ir etapai

Lietuva neturi visapusiško teisinio paveldo, kurį būtų galima panaudoti kuriant naują, vakarietiškus Europos standartus atitinkančią vykdymo sistemą. Todėl iškilo būtinybė remtis užsienio šalių sukauptą patirtimi. P.Kūrio nuomone⁷⁷, teisės sistemos reforma turi garantuoti ne tik nacionalinės teisės tęstinumą, bet ir gyvenimo patvirtintos Vakarų patirties perėmimą. Teisei sparčiai keičiantis, svarbu pasirinkti tokią sprendimų vykdymo sistemą, kuri atitiktų šiandienines socialinio, ekonominio, politinio gyvenimo realijas. Taigi pasirenkant vykdymo sistemos reformavimo gaires, svarbu pažinti ir įvertinti kitose valstybėse galiojančių vykdymo procesų privalumus ir trūkumus, pasirinkti optimaliausią, Lietuvos teisinę sistemą geriausiai atitinkantį sprendimų vykdymo modelį. Šis tikslas yra įtvirtintas reformos metmenyse, kuriuose nurodyta reformuoti teismo antstolių reformą, remiantis Vakarų Europos valstybių patirtimi.

Reformos metmenų pirmoje dalyje numatyti pagrindiniai tikslai⁷⁸: a) reformuoti teismo antstolių kontorų prie apylinkių teismų sistemą instituciniu požiūriu, suteikiant antstoliams profesines paslaugas teikiančių asmenų statusą, tačiau paliekant tam tikrus teisingumo ministro įgaliojimus antstolių veiklos kontrolės ir kitose srityse; b) įstatymiškai įtvirtinti principinę nuostatą, jog sprendimų, priimtų dėl privačių asmenų ginčo, vykdymo išlaidas atlygina ne valstybė, o ginčo šalys, ir ją įgyvendinti; c) sukurti šiuolaikišką, veiksmingą, valstybės ir visuomenės poreikius tenkinantį teismų bei kitų institucijų sprendimų vykdymo procesą. Reforma siekiama modernios ir efektyvios antstolių institucijos Lietuvoje, kuri užtikrintų realų priimtų sprendimų ir kitų vykdomųjų dokumentų įvykdymą, turėtų pakankamus įgaliojimus, kvalifikaciją, teises ir ekonomines veiklos sąlygas.

Tam, kad būtų pasiekti minėti galutiniai tikslai, turi būti: padidintas sprendimų vykdymo efektyvumas, užtikrinta skolų nemokėjimo prevencija, suformuotas Lietuvoje aukštos kvalifikacijos antstolių korpusas, padidinta Lietuvos gyventojams teikiamų teisinių paslaugų pasiūlos plėtra bei jų įvairovė, užtikrinant aukštą kokybę, pasiektas teigiamas ekonominis reformos poveikis, sukurta informacinė antstolių sistema ir kt.

Reformos metmenų antroje dalyje numatytos dvi teismo antstolių institucinės reformos *kryptys*⁷⁹: 1) pirmosios reformos krypties tikslas – teisinės bazės sukūrimas. Numatyti šie uždaviniai: reglamentuoti antstolių statusą, atsakomybę, savivaldą, antstolių

⁷⁷ Kūris P. Ar turėsime valstybės Tarybą? Diena, 1996.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 27 d. nutarimas Nr. 1484 „Dėl teismo antstolių institucinės reformos metmenų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 114 -3306.

⁷⁹ Ten pat.

veiklos kontrolę ir sprendimų vykdymo išlaidų atlyginimą; 2) antrosios - įgyvendinti organizacines priemones kuriant antstolių, kaip profesines paslaugas teikiančių asmenų, kontorų sistemą Lietuvoje. Atsižvelgiant į sudėtingumą, reforma buvo atliekama laipsniškai, dviem *etapais*, kuriuose turėjo būti realizuojami uždaviniai, iškelti reformos kryptyse. Taigi Reformos metmenų trečioje dalyje įtvirtinti du etapai⁸⁰: 1) pirmajame buvo numatyta rengti teisinę reformos bazę, pradėti antstolių atestavimą, apylinkių teismuose paskirti teisėjus, kurie specializuotąsi nagrinėjant vykdymo procese kylančius ginčus, LR Seimui priėmus atitinkamus įstatymus, per kuo trumpesnę laiką priimti visus įstatymų lydimojusius aktus, reikalingus reformai įgyvendinti; 2) antrojo pradžios pagrindas – visų su reforma susijusių teisės aktų įsigaliojimas. Tik po to pradėdamos vykdyti organizacinės priemonės, tokios kaip antstolių kontorų prie apylinkių teismų likvidavimas įstatymų numatyta tvarka, iš skolininkų išieškotų vykdymo išlaidų sumos dalies pervedimas į atskirtąją Lietuvos antstolių rūmų sąskaitą ir t.t.

Ar buvo pasiekti numatyti tikslai ir kaip praktikoje buvo laikomasi numatytų krypčių ir etapų, bus aptarta trečioje darbo dalyje.

Apibendrinant nagrinėtus klausimus, galima padaryti šias išvadas:

- antstolių reformos tikslai yra tiesiogiai susiję su valstybinės antstolių sistemos trūkumais, juose atsispindi siekis išspręsti problemas, kilusias funkcionuojant viešajam sprendimų vykdymo modeliui. Tai yra savaime suprantama, kadangi reforma buvo siekiama pagerinti susidariusią situaciją vykdymo proceso sistemoje, kuri veikdama neefektyviai ir netgi nuostolingai nesugebėjo ne tik užtikrinti tinkamo žmogaus pažeistų teisių atkūrimo, realaus sprendimo įgyvendinimo, bet ir neigiamai veikė visą teisinę sistemą;
- rengiantis antstolių reformai buvo numatyta nuosekli ir visapusiška programa, apimanti norminės bazės sukūrimą ir numatomas organizacines permainas, siekiant užtikrinti kuo veiksmingesnį reformavimo procesą tiek teisine, tiek organizacine prasme.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 27 d. nutarimas Nr. 1484 „Dėl teismo antstolių institucinės reformos metmenų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 114 -3306.

2.3. Pokyčiai sprendimų vykdymo sistemoje

Liberalizavus sprendimų vykdymo sistemą, pagrindinė ir svarbiausia įvykusi permaina – antstolio statuso pakeitimas. Iki reformos buvęs karjeros statutinis valstybės tarnautojas, antstolis, pagal privatų sprendimų vykdymo modelį tampa valstybės įgaliotu asmeniu, kuriam valstybė perduoda dalį savo galių, o jų pagrindu antstolis vykdo vykdomuosius dokumentus, konstatuoja faktines aplinkybes, atlieka dokumentų perdavimą ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas⁸¹. Suteikiamas naujas statusas įtvirtina dar vieną naujovę – tai antstolio teisė teikti paslaugas, numatytas LR Antstolių įstatyme⁸². Pabrėžtina, jog teisės teikti papildomas paslaugas suteikimas antstoliams yra neatskiriama susijęs su jiems taikomais profesinės kvalifikacijos bei reputacijos reikalavimais. LR Antstolių įstatyme įtvirtintas reikalavimas, antstoliams teikiant paslaugas, vengti interesų konflikto ar aplinkybių, kurios galėtų kelti abejonių dėl jo objektyvumo ir nešališkumo atliekant įstatymų nustatytas funkcijas⁸³. Paslaugų teikimas neturi trukdyti atlikti įstatymų nustatytas antstolio funkcijas⁸⁴. Taigi įstatymas aiškiai sudėlioja prioritetus - visais atvejais antstolis privalo teikti pirmenybę įstatymų nustatytoms funkcijoms. Ši nuostata įtvirtina antstolio instituto pagrindinę paskirtį. Dar viena svarbi aplinkybė – antstolis negali atsisakyti vykdyti savo funkcijų, išskyrus apibrėžtus išimtinis atvejus, taigi funkcijų vykdymas – ne tik antstolio teisė, bet pirmiausia – jo pareiga.

Antstolis tokioje sistemoje tampa dvilypio statuso subjektas – pirma, privačiai samdomas profesionalas, kurio veikla grindžiama privataus verslo kanonais, antra – valstybinę funkciją vykdančiu pareigūnu. Dr. R.Simaičio nuomone⁸⁵, šio modelio sėkmė yra ta, kad išnaudojami privataus verslo praktikos pranašumai. Būtent „versliškasis“ antstolio veiklos požymis yra pagrindinis privataus sprendimų vykdymo modelio veiksmingumo garantas. Optimali vykdymo sistema, kur antstolis – „laisvosios profesijos“ atstovas, turi ieškoti tinkamos antstolio „versliškumo“ ir „valdiškumo“ pusiausvyros. Darbo autorės manymu, pastaroji nuomonė yra teisinga. Privatus antstolis, veikdamas rinkos sąlygomis, greičiau prisitaiko prie kintamų sprendimų vykdymo paslaugų rinkos poreikių, suformuojama didesnė pagarba ir dėmesys klientams, atsiranda būtinybė, kuo greičiau ir kokybiškiau patenkinti pastarųjų interesus. Konkurencijos

⁸¹ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas 2 str.1d. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 53-2042.

⁸² Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas 21 str.2d.// Valstybės žinios. 2002, Nr. 53-2042.

⁸³ Ten pat.

⁸⁴ Ten pat, 2str.2d.

⁸⁵ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2. P.44.

egzistavimas tarp antstolių skatina tobulinti techninę bazę, darbo organizavimą bei produktus. Šiomis savybėmis pasižymintis privatus antstolio statusas yra pranašesnis už buvusį valstybės tarnautojo statusą.

Įstatymų leidėjas, nustatydamas antstolių teises ir pareigas, visų pirma pabrėžia, kad atlikdami savo funkcijas, antstoliai yra nepriklausomi ir savo veikloje vadovaujami LR Konstitucija, LR Tarptautinėmis sutartimis, LR Antstolių įstatymu bei kitais teisės aktais, Antstolių profesinės etikos kodeksu⁸⁶. Be to, antstolio atliekami procesiniai veiksmai pagrįsti antstolių veiklos teisėtumo, kooperacijos, demokratiškumo, taip pat civilinio proceso principais⁸⁷. Atsižvelgdamas į tai, antstolis įgyvendina savo procesines teises ir vykdo pareigas. Pagal Antstolių įstatymą antstolis privalo sąžiningai atlikti profesines pareigas, neatskleisti profesinės veiklos metu jam paaiškėjusių asmeninio gyvenimo aplinkybių, saugoti komercines ir kitas įstatymų saugomas paslaptis⁸⁸. Atlikdamas savo funkcijas, privalo imtis visų teisėtų priemonių tinkamai apginti išieškotojo interesus, nepažeisdamas kitų vykdymo proceso dalyvių teisių bei teisėtų interesų. Nepriklausomumo statusas visuomenei kelia nepasitikėjimą antstoliais, jų vykdoma veikla. Tačiau pabrėžtina, kad antstolio veikla yra griežtai kontroliuojama: procesinių veiksmų teisėtumą kontroliuoja teismai, nagrinėdami skundus dėl antstolių veiksmų ir tvirtindami procesinius dokumentus, darbo organizavimo, etikos standartų laikymąsi ir visa, kas, nesusiję su procesiniais antstolio veiksmais, kontroliuoja ir prižiūri LR Teisingumo ministerija ir Lietuvos antstolių rūmai.

Antstolių (antstolių padėjėjų) drausminę atsakomybę reglamentuoja LR Antstolių įstatymas, Antstolių (antstolių padėjėjų) drausmės bylų iškėlimo ir nagrinėjimo taisyklės, Antstolių garbės teismo veiklos nuostatai. Iki antstolių institucinės reformos teismo antstoliui už tarnybinius nusižengimus, atsižvelgiant į jų priežastis, aplinkybes ir jų pasekmes, teisingumo ministras galėjo skirti tarnybines nuobaudas. Šiuo metu galiojantis LR Antstolių įstatymas praplečia teisę iškelti antstoliui drausminę bylą, suteikdamas ją ir Lietuvos antstolių rūmų prezidiumui⁸⁹. Antstolių drausmės bylas nagrinėja ir priima sprendimus naujai įsteigta institucija – Antstolių garbės teismas, kurio veiklą reglamentuoja Antstolių garbės teismo veiklos nuostatai, Antstolių drausmės bylų iškėlimo ir nagrinėjimo taisyklės.

Antstolių materialinę atsakomybę reglamentuoja LR Antstolių įstatymas ir Antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės. Iki reformos

⁸⁶ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas 3 str.2d.// Valstybės žinios. 2002, Nr. 53-2042.

⁸⁷ Ten pat, 3 str. 1d.

⁸⁸ Ten pat.

⁸⁹ Ten pat, 13 str. 2d.

LR Teismo antstolių įstatyme ir teisingumo ministro 2001 m. gegužės 21 d. įsakyme Nr. 92 buvo numatyta teismo antstolio materialinė atsakomybė. Pagal LR Teismo antstolių įstatymą, priimdamas į tarnybą asmenį teisingumo ministras ar jo įgaliotas asmuo sudaro visiškos materialinės atsakomybės sutartį⁹⁰. Materialinė atsakomybė taikoma antstoliui, kuris materialiai atsako už žalą, padarytą dėl tyčinių neteisėtų sprendimų, pareigų neatlikimo, šiurkštaus aplaidumo, taip pat padarytą nusikaltimą nustatytą teismo. Visiška materialinė atsakomybė buvo taikoma ir tada, kai esant nusikaltimo sudėčiai buvo atsisakoma iškelti baudžiamąją bylą arba kai asmuo buvo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės⁹¹. Taigi iki reformos už teismo antstolių padarytą žalą atlygindavo LR Teisingumo ministerija, kuri vėliau įgydavo regreso teisę prieš asmenį, dėl kurio neteisėtų veiksmų atsirasdavo žala, t.y. prieš antstolį. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad tokios tvarkos buvo laikomasi ne visais atvejais. Taigi kartais teismo antstolio padaryta žala buvo atlyginama iš valstybės biudžeto. Antstoliams tapus privatiems, jie už savo ir darbuotojų padarytą žalą atsako įstatymų nustatyta tvarka. Žalą turi atlyginti ir asmuo, kurio, kaip antstolio, įgaliojimai pasibaigę. Siekiant užtikrinti realų materialinės žalos atlyginimą, įvedamas privalomas antstolių civilinės atsakomybės draudimas, kuris draudžiamas centralizuotai per LAR. Tokia tvarka padeda užtikrinti antstolių darbo vidinę kontrolę, nes draudimo įnašai didėja ar mažėja nuo draudimo išmokų dėl antstolių veiksmais padarytos materialinės žalos atlyginimo dydžio. Todėl antstoliai yra suinteresuoti, kad kiekvienas darbuotojas dirbtų tinkamai ir savo veiksmais nepadarytų žalos.

Atkreiptinas dėmesys, kad už įstatymų ir kitų teisės aktų pažeidimus, padarytus atliekant antstolio funkcijas, už kurias taikoma baudžiamoji ar administracinė atsakomybė, antstolis atsako kaip valstybės pareigūnas⁹².

Įgyvendinant vykdymo sistemos reformą, LR Antstolių įstatyme buvo įtvirtinti dar griežtesni reikalavimai asmenims, pretenduojantiems tapti antstoliais⁹³ - antstoliu gali būti skiriamas nepriekaištingos reputacijos Lietuvos Respublikos pilietis, turintis aukštąjį teisinį universitetinį išsilavinimą (vienpakopį, bakalauro, magistro), ne mažiau kaip vienus metus buvęs antstolio padėjėju ir laimėjęs viešąjį konkursą arba ne mažiau kaip penkerius metus dirbęs teisinį darbą ir laimėjęs viešąjį konkursą. Socialinių mokslų teisės krypties daktaras bei habilituotas daktaras, laimėjęs viešąjį konkursą, gali būti

⁹⁰ Lietuvos Respublikos teismo antstolių įstatymas 29 str. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2846.

⁹¹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2001 m. gegužės 21 d. įsakymas Nr. 92 "Dėl teismo antstolių tarnybinės veiklos vertinimo tvarkos bei visiškos materialinės atsakomybės sutarties formos patvirtinimo" // Valstybės žinios. 2001, Nr. 45-1607.

⁹² Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas 16 str. 2d. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 53-2042.

⁹³ Ten pat, 4 str.1 d.

skiriamas antstoliu be egzaminų. Nebeliko kalbos, amžiaus ir karo prievolės atrankos kriterijų, tačiau buvo įdiegtas patirties reikalavimas. Taigi kita naujovė – reikalavimas antstoliams turėti aukštąjį teisinį išsilavinimą. Tiesa, šis reikalavimas atsirado nuo 2000 metų, tačiau tie asmenys, kurie dirbo iki šio reikalavimo įsigaliojimo, tęsė savo karjerą, taigi kokybiniu požiūriu antstolių kvalifikacija nepakito. Pažymėtina, kad įgyvendinant antstolių institucinę reformą buvo padarytas tam tikras kompromisas dėl antstolių išsilavinimo reikalavimų – buvo sudaryta galimybė teismo antstoliams, kurie studijavo aukštąjį universitetinį teisinį mokslą, pretenduoti tapti antstoliais, numatant terminą tokį išsilavinimą įgyti iki 2007 m. spalio 1 d.

Skiriasi ir antstolio teisės vykdyti veiklą įgijimo momentas. Prieš reformą laimėjęs viešąjį konkursą asmuo teisingumo ministro įsakymu teismo antstoliu tapdavo tik pasibaigus bandomajam laikotarpiui, nors turėdavo prisiekti ir naudotis praktiškai visais teismo antstolio įgalinimais⁹⁴, o pagal naujai galiojantį įstatymą teisę vykdyti antstolio veiklą turi viešąjį konkursą laimėjęs asmuo, įstatymo nustatyta tvarka apsidraudęs civilinės atsakomybės draudimu, teisingumo ministro įsakymu paskirtas ir nustatyta tvarka prisiekęs asmuo⁹⁵. Atkreiptinas dėmesys, jog senajame Antstolių įstatyme pakako bandomojo laikotarpio, po kurio buvo vertinama, ar asmuo tinka eiti antstolio pareigas, ir tik įvertintas teigiamai neterminuotam laikotarpiui tapdavo antstoliu. Pagal naują įstatymą asmuo, įgijęs teisę vykdyti antstolio veiklą, privalo įkurti kontorą arba sudaryti jungtinės veiklos sutartį ir LAR sumokėti privalomojo civilinės atsakomybės draudimo įmoką. Tik įvykdęs šias pareigas, ne vėliau kaip per dešimt dienų nuo dokumentų, patvirtinančių šių sąlygų įvykdymą, pateikimo, teisingumo ministro įsakymu skiriamas antstoliu.

Kita permaina – tai antstolio padėjėjo pareigybė. Antstolio padėjėjui, kaip ir antstoliui, taikomi aukšti profesiniai reikalavimai. Tai sąlygoja pakankamai platūs įgaliojimai. Antstolių kontorose dirba padėjėjai, turintys dalį procesinių teisių, todėl antstoliai turi laisvas rankas organizuoti darbą taip, kad patenkintų rinkos poreikius. Autorės nuomone, viena vertus, antstolio padėjėjo teisė atlikti tam tikrus procesinius veiksmus sudaro galimybę pagreitinti sprendimų vykdymą, sumažinti antstolio darbo krūvį. Kita vertus, kadangi už darbuotojų padarytą žalą atsako antstolis įstatymų nustatyta tvarka, tokių įgaliojimų suteikimas padėjėjui padidina ir pačio antstolio atsakomybę.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos teismo antstolių įstatymas 9 str., 11 str. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2846.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas 8 str. 1d. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 53-2042.

Iki reformos teisingumo ministro įsakymu po uždaro konkurso buvo skiriami vyresnysis teismo antstolis ir jo pavaduotojas. Po reformos jų nebeliko, o dalis jų funkcijų buvo suteikta antstolio atstovui arba pavaduojančiam antstoliui.

Vieni svarbiausių pasikeitimų lyginant su situacija iki reformos yra antstolių savivaldos sistemoje. Šiuo metu antstoliai turi profesinės savivaldos struktūrą, kurią sudaro realiai funkcionuojanti institucija Lietuvos antstolių rūmai (toliau - LAR) ir Antstolių garbės teismas. Pagal Teismo antstolių įstatymą antstoliai vienijosi į Teismo antstolių asociaciją. Pagal šiuo metu galiojančią tvarką Lietuvos antstolių profesinė asociacija yra LAR, kurios veiklą reglamentuoja LR Teisingumo ministro 2003 m. balandžio 1 d. įsakymu Nr. 83 patvirtinti Lietuvos antstolių rūmų įstatai bei LR Asociacijų įstatymas. Kiekvienas antstolis yra LAR narys. Anksčiau buvusi savanoriška asocijuota narystė buvo pakeista privaloma. Taip pat sugriežtinta anksčiau buvusi tvarka, kada teismo antstoliai galėjo laisvai vienytis į kitas visuomenines organizacijas. LAR koordinuoja ir organizuoja antstolių veiklą, vykdo antstolių savivaldos funkcijas ir atstovauja į juos susivienijusiems antstoliams, kuria efektyvią sprendimų vykdymo sistemą, bendradarbiauja su valstybinėmis ir visuomeninėmis Lietuvos, užsienio bei tarptautinėmis institucijomis, dalyvauja rengiant bei tobulinant teisės aktus, susijusius su antstolių veikla, atlieka antstolių veiklos kontrolę teisės aktų nustatyta tvarka ir kt.⁹⁶. Išvardintos LAR funkcijos neabejotinai patvirtina tokios institucijos poreikį bei svarbą. Vykdam reformą, būtinai reikėjo tiksliai nustatyti valstybės santykio su antstoliais tvarką bei antstolių santykius tarpusavyje.

Kartu su LR CPK buvo parengtas lydimasis teisės aktas, detalizuojantis vykdymo proceso reglamentavimą – Sprendimų vykdymo instrukcija. Šis dokumentas yra svarbus keliais aspektais: jame buvo detalios aptartos vykdymo išlaidos, jų dydžiai ir skaičiavimo tvarka, detalizuotas tam tikrų vykdymo veiksmų atlikimas, tokiu būdu formuojant vienodą sprendimų vykdymo praktiką. Taip pat kartu su Sprendimų vykdymo instrukcija, kaip jos priedai, buvo patvirtintos tam tikrų procesinių dokumentų formos, kurios sudaro galimybę sukurti bendrus antstolių procesinės veiklos ir priimamų sprendimų informavimo standartus. Čia verta paminėti sprendimų vykdymo paslaugų finansinio mechanizmo reguliavimo, įtvirtinant jį ministerijos lygio poįstatyminiame teisės akte, o ne įstatyme, sistemą, kuri buvo nuolat kritikuojama ir vėliau įgavo oficialų pobūdį. LR Konstitucinis teismas⁹⁷, remdamasis LR Konstitucijos 127 str. 3 d. norma, numatančia, jog mokesčius,

⁹⁶ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas 46 str. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 53-2042.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas „Dėl Klaipėdos apygardos teismo 2005 m. rugpjūčio 04 d. prašymo iširti, ar Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 31 d.

kitas įmokas į biudžetą ir rinkliavas nustato Lietuvos Respublikos įstatymai, konstatavo, kad nustatydami bet kokius viešojo pobūdžio turtinius įpareigojimus asmenims, teisėkūros subjektai privalo tai daryti įstatymo lygio teisės akte, o ne poįstatyminiame teisės akte. Atkreiptinas dėmesys, kad ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas⁹⁸ pripažino, kad LR teisingumo ministro įsakymas ir juo patvirtinta Sprendimų vykdymo instrukcija prieštarauja įstatymams, argumentuodamas tuo, jog minėti aktai nebuvo suderinti su LR Finansų ministerija. Šie aukščiausiųjų teismo instancijų išaiškinimai bei juose išdėstyta svari argumentacija tiesiogiai įpareigoja teisėkūros subjektus, vengiant skubotumo, imtis veiksmų parengti ir patvirtinti įstatymą, kuriame būtų išspręsti pagrindiniai vykdymo išlaidų klausimai, kaip buvo planuojama Reformos metmenyse bei kaip to reikalauja LR įstatymai⁹⁹.

Vertinant vykdymo išlaidų detalų reguliavimą įstatymo lygio aktu, galima išvelgti šios pozicijos ir privalumų, ir trūkumų. Vykdomo išlaidų reguliavimas įstatymo lygiu yra pranašesnis skaidrumo atžvilgiu, kadangi priimant įstatymus, sudaromos galimybės platesnėms ir atviresnėms diskusijoms, kurios galėtų užtikrinti geresnę teisės akto kokybę, didesnę įstatymo stabilumą, platesnę informacijos sklaidą. Vis didesnei daliai visuomenės, susipažinus su teisės aktu, didėja ir žmonių pasitikėjimas įstatymu ir kartu visa teisine sistema. Dr. R.Simaičio manymu¹⁰⁰, įstatyminis reguliavimas galėtų paskatinti socialinį kompromisą visiškai apsisprendžiant dėl antstolio atlyginimo dydžio, taip kartu didinant ir antstolio autoritetą. Pritariant minėtam pasiūlymui, galima išskirti dar vieną įstatyminio vykdymo išlaidų reguliavimo privalumą – didesnis įstatymo, reglamentuojančio antstolių išlaidų dydį, stabilumas ir patiems antstoliams suteikia tikrumo, nuoseklumo jausmą planuojant savo finansinę bei administracinę veiklą. Kita vertus, vykdymo išlaidų klausimą reglamentuojant įstatymu, atsiradus poreikiui pakoreguoti ar peržiūrėti vykdymo išlaidų dydžius tai padaryti yra sudėtingiau. Reikia paminėti, jog daugelyje Europos valstybių antstolių atlyginimai nustatomi poįstatyminiais vykdomosios valdžios aktais, pvz. Olandijoje antstolių vykdymo dydžiai patvirtinti poįstatyminiu aktu ir tikslinami kasmet, Prancūzijoje, Graikijoje, Latvijoje – tvirtinami taip pat ministerijų lygmeniu¹⁰¹. Atkreiptinas dėmesys, kad galimybė greitai pakeisti teisės aktą gali sukelti pagundą kuo greičiau, dažnai be išsamių apmąstymų ar vertinimų,

įsakymu Nr. 432 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ patvirtintos Sprendimų vykdymo instrukcijos 89 punktas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 113-4132.

⁹⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. spalio 28 d. sprendimas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 130-4677.

⁹⁹ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2. P.47.

¹⁰⁰ Ten pat.

¹⁰¹ The Bailiff in Europe, utopia or reality? // Ed. By A.W.Jongbloed. Kluwer: Deventer, 2004. P. 215,216.

priimti patį pakeitimą. Dažnai kaitaliojamos vykdymo procedūros gali sukelti ne tik nepatogumus vykdymo proceso šalims, bet ir nulemti tam tikras teises kolizijas bei nesupratimus.

Po minėtų teismų išvadų ir vertinimų, kurie naująją vykdymo sistemą kritikuojančiai visuomenės ir teisinės bendruomenės daliai pateikė dar daugiau motyvų, buvo suskubta parengti naują, geresnę Sprendimų vykdymo instrukciją. LR Teisingumo ministro 2005 m. spalio mėn. 27 d. įsakymu Nr. 1R-352 Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo buvo patvirtinta nauja antstolių vykdomą veiklą reglamentuojanti Sprendimų vykdymo instrukcija, kuri išlaikė daugelį savo pirmtakės nuostatų. Atkreiptinas dėmesys, jog nepaisant svarių aukščiausiųjų instancijų teismų išvadų, vykdymo išlaidų detalus reguliavimas buvo vėl įtvirtintas poįstatyminiame akte.

Nuo 2003 m. sausio 01 d. sprendimų vykdymo sistema nebefinansuojama iš valstybės biudžeto. Antstolių materialinę veiklos pagrindą sudaro vykdymo išlaidos, kurios iš pradžių padengiamos išieškotojo, o vėliau išieškamos iš skolininko. Iš skolininko išieškomas ir atlyginimas antstoliui. Šiuo metu Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtintas principas – teismo sprendimo vykdymas privačioje byloje yra ne visos visuomenės rūpestis, ir ne visuomenė turi atlyginti išieškotojo išlaidas teisme ir antstolių kontoroje – įgyvendinamas per antstolio institutą. Taigi išieškojimas pabrango vykdymo proceso šalims. Vertėtų pasvarstyti¹⁰² - jei tai yra privatus ginčas ir ginčo šalys paprastai pačios prisiima su tuo susijusias išlaidas, ar valstybė turėtų išlaikyti sprendimus vykdančias institucijas imdama už tai 50 Lt. vienkartinį bylos administravimo mokestį (kaip buvo iki reformos), nors antstolis prie vienos vykdomosios bylos gali dirbti ilgiau nei vienus metus? Ar valstybė tokiais atvejais yra suinteresuota skatinti jai pavaldų antstolį, kad šis imtųsi visų įmanomų veiksmų konkrečiam sprendimui įvykdyti, kai visus materializuotus rezultatus praktiškai gauna išieškotojas? Ar šiuo metu valstybė yra pajėgi tinkamai organizuoti tokių teisinių paslaugų teikimą, ar gali surasti lėšų antstolių kontoroms išlaikyti ir dar daugiau lėšų skirti kvalifikuotam personalui pasamdyti?

Apibendrinant pagrindinius vykdymo sistemos pokyčius, galima padaryti šias išvadas:

- įvykusios permainos buvo sąlygotos diegiamo privataus sprendimų vykdymo modelio, siekiant sudaryti būtinas ir tinkamas sąlygas nepriklausomų antstolių vykdomajai veiklai;
- po antstolių institucinės reformos antstoliui suteiktas valstybės įgalioto asmens statusas, deleguojant privačiam subjektui teisę taikyti priverstinio vykdymo

¹⁰² Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.4.

priemonės ir iš to gauti naudos, įstatymų leidėją įpareigoja griežtai ir atsakingai reguliuoti visą antstolio veiklą;

- kontrolės mechanizmas, užtikrinantis antstolių veiklos teisėtumą, reglamentuotas gana detalai, teisės aktai įtvirtina antstolio atsakomybės pagrindus, ribas, žalos atlyginimo būdus, įtvirtinta daugybė atvejų, kada galima imtis veiksmų antstolio įgaliojimams sustabdyti. Suteikiamų įgaliojimų apimtis ir svarba yra neatskiriami nuo griežtos antstolių atsakomybės;
- patvirtinti aukštesni reikalavimai asmenims, norintiems tapti antstoliais, LAR veikla, organizuojant ir vykdant antstolių (antstolių padėjėjų) kvalifikacijos kėlimą, užtikrina antstolių vykdomų funkcijų, taip pat ir naujų jų teikiamų paslaugų, kokybę.

3. ANTSTOLIŲ REFORMOS PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI

Praėjus trejiems metams, įvykusi antstolių reforma susilaukė įvairaus vertinimo. Antstolių praktinėje veikloje, nusivylusių žmonių skunduose, taikant naujas teises normas, reglamentuojančias antstolių veiklą, išryškėjo tiek antstolių reformos spragos, tiek naudingos permainos, sukūrusios efektyvesnę bei šiuolaikišką vykdymo proceso sistemą. Įvykusios reformos vertinimas priklauso nuo to, kaip nauja tvarka atitiko asmenų, jų grupių, institucijų, susijusių su antstolių vykdoma veikla, interesus, kieno lūkesčius ji pateisino, o kam ji tapo nepatogi ir netgi nuostolinga. Asmenys, institucijos, įmonės, tiesiogiai dalyvaujančios antstolių veikloje, turi savo interesus ir siekia sau naudingos sistemos, kurioje jie būtų sėkmingai patenkinami be didelių pastangų, laiko ar piniginių sąnaudų. Todėl kiekviena pusė kritikuoja ar giria reformos rezultatus sau naudinga linkme, siekiant apsaugoti interesus bei sustiprinti teises garantijas. Kita visuomenės dalis, nors tiesiogiai ir nedalyvauja skolų išieškojimo procese, domisi įvykusios reformos pasekmėmis, kadangi antstolių vykdoma veikla susijusi su įvairiausiomis gyvenimo sritimis, antstoliai savo praktikoje pastebi daug spęstinių visuomenės gyvenimo problemų ir jas keldami bendradarbiauja su kitomis valstybės institucijomis.

Tolstant nuo reformos pradžios, ryškėja naujos antstolių institucijos raidos gairės, antstolių veiklos tobulinimas tapo vienu iš prioritetinių LR Teisingumo ministerijos uždavinių. Iškyla būtinybė šalinti teisinio reguliavimo ir teisės taikymo spragas, kurias išryškina teismų praktika, taikant teisės normas ginčiuose dėl antstolių veiksmų. Reformavus antstolių sistemą, sukūrus naujus įstatymus bei Sprendimų vykdymo instrukciją, antstoliai atsidūrė labai dviprasmiškoje situacijoje: viena vertus – reikalaujama, kad jie, išieškodami iš skolininkų lėšas išieškotojų naudai, laikytųsi jų veiklą reglamentuojančių teisės normų, antra vertus – kad neskriaustų žmonių, taikydami įkainius, kurie yra įtvirtinti tuose pačiuose teisės aktuose¹⁰³.

Akivaizdu, kad vykdant antstolių reformą, buvo padaryta klaidų, įstatymuose palikta spragų, kurios sukelia netikrumo, nestabilumo jausmą. Klaidų būta jau nuo pat reformos ištakų. Kaip viena jų išskirtinas informacijos trūkumas visuomenei apie būsimus pokyčius vykdymo procese. Iki reformos informacijos poreikis buvo nedidelis,

¹⁰³ Vilkauskaitė V. Liaudies priešas, vardu antstolis. Kauno diena, 2005 m. rugsėjo 26 d. // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=725>; prisijungimo laikas: 2006-10-28.

tačiau žmonėms realiai susidūrus su priverstinio vykdymo priemonėmis kilo didelis sąmyšis. Taigi visuomenė permainingoms nebuvo parengta. Kitas blogos praktikos pavyzdys – teisinės bazės kūrimo, rengimo ir priėmimo procedūra. Antstolių sistemos reformos faktas buvo visiškai patvirtintas tik pačiame paskutiniame LR CPK projekto rengimo etape, Antstolių įstatymas, Antstolių įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, tiksliai apibrėžiantys ir detalizuojantys reformą, priimti net po kelių mėnesių priėmus naują LR CPK. Antstolių įstatymas, priimtas 2002 gegužės mėn., o kai kurie poįstatyminiai aktai buvo priimti prieš pat įstatymo įsigaliojimą. Sprendimų vykdymo instrukcija patvirtinta 2002 gruodžio 31 d., o jau nuo 2003 sausio 1d. įsigaliojo. Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininko Juliaus Sabatausko nuomone¹⁰⁴, visais atvejais, kai vykdomos didelei visuomenės daliai svarbios reformos, teisės aktų paketai reikėtų priimti vienu metu ar bent su mažesnėmis pauzėmis, kad žmonės, kuriems bus aktuali reforma, galėtų su tais teisės aktais susipažinti ar bent morališkai pasirengti, taip išvengiant galimų neigiamų pasekmių.

Pažymėtina, kad LR Valstybės kontrolės Valstybinio audito pateiktoje ataskaitos santraukoje apie Teismo antstolių reformos vykdymą (toliau – Valstybinio audito ataskaita), auditoriai pastebėjo tam tikras klaidas, kurios buvo padarytos antstolių reformos vykdymo procese. Audito metu paaiškėjo, kad Teisingumo ministerija nepakankamai koordinavo ir kontroliavo likviduojamų teismo antstolių kontorų likvidacinių komisijų darbą, turto pardavimo ir perdavimo antstoliams procesą, likviduojamų teismo antstolių kontorų vykdomosios bylos ir išieškotos piniginės lėšos buvo inventorizuotos, nesilaikant teisės aktuose nustatytos tvarkos¹⁰⁵. Antrame reformos etape, kuriame buvo vykdomos organizacinės priemonės, Teisingumo ministerija, vykdydama teismo antstolių reformą¹⁰⁶: 1) nepaskyrė atsakingo asmens už reformos vykdymą bei jos rezultatus; 2) tam tikrais atvejais neužtikrino antstolių pirmumo teisės įsigyti likviduojamų teismo antstolių kontorų turtą; 3) nepakankamai kontroliavo antstolių atsiskaitymus už išsimokėtinai įsigytą turtą pagal sudarytas pirkimo – pardavimo išsimokėtinai sutartis ir kt.. Vykdomųjų bylų inventorizacija buvo atlikta nesilaikant teisingumo ministro patvirtintos Perdavimo tvarkos, dėl ko atsiranda rizika, kad vykdomosios bylos buvo netiksliai paskirstytos ir perduotos naujai paskirtiems antstoliams ir teismų archyvams.

¹⁰⁴ Vilkauskaitė V. Liaudies priešas, vardu antstolis. Kauno diena, 2005 m. rugsėjo 26 d. // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=725>; prisijungimo laikas: 2006-10-28.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės valstybinio audito 2005 m. balandžio 14 d. išvada Nr. 2040-8-34 “Teismo antstolių reformos vykdymas”. Vilnius, 2005. P. 1.

¹⁰⁶ Ten pat, P.9-14.

Taigi reformos vykdymo procese klaidų nebuvo išvengta. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad teismo antstolių reforma buvo įvykdyta gana greitai – 2002 m. gegužės – gruodžio mėn., todėl Teisingumo ministerijos indėlis, nepaisant visų trūkumų, vertintinas teigiamai, kadangi per trumpą laiką buvo būtina įvykdyti daug priemonių, susijusių su buvusio teismo antstolių kontorų likvidavimu, turto, vykdomųjų bylų perdavimu, paskirstymu ir kt. Pažymėtina, kad dar ir šiandien pasireiškia aplaidumo vykdant organizacines priemones pasekmės, t.y. informacijos trūkumas tiek antstoliams, tiek proceso šalims apie buvusias iki reformos vykdomąsias bylas, apie išieškotas lėšas ir pan. Dažnai pasitaiko atvejų, kada pagal iki reformos pradėtas vykdyti vykdomąsias bylas, skolos išieškomos antrą kartą. Tačiau dėl to yra kalti ne reformos vykdytojai, o valstybinių antstolių aplaidumas ir neatsakingumas, pasireiškęs netinkamai vykdant vykdomąsias bylas.

Šiandien vis dažniau girdimi nusiskundimai bei pasipiktinimai nėra be pagrindo, tačiau būtina įvertinti jų pagrįstumą. Tyrimai, atlikti antstolių veiklos srityje, suteikia daug naudingos informacijos, kuri padeda atskleisti problemas bei pasirinkti tinkamus jų sprendimo būdus.

Naujovė, sukėlusį daugiausia diskusijų bei tapusi pagrindiniu kritikos objektu, - *vykdymo išlaidos*. Įkainiai pateikiami kaip viena iš dažniausių skolininkų skundų priežasčių. Vykdomo išlaidos, lyginant su iki reformos buvusiais įkainiais, ne kartą viešai buvo paskelbtos kaip per didelės. Visuomenės ir teisinės bendruomenės susidomėjimas, karštos diskusijos bei raginimai keisti teisės aktus viena ar kita linkme, sąlygojo kelių nuodugnesnių teisinių ir ekonominių tyrimų atlikimą, siekiant apžvelgti antstolių reformą bei įvertinti jos padarinius.

Visų pirma atkreiptinas dėmesys, kad LR CPK dalis, reguliuojanti vykdymo išlaidas, liko neišplėtotą, o vykdymo išlaidų sąrašas – labiau orientuotas į ankstesnę teismo antstolių sistemą, išlaikoma iš valstybės lėšų. LR CPK 609 str. išvardijamos tik vykdymo išlaidos tiesiogine šių žodžių prasme, visiškai neužsimenant apie antstolio gaunamą atlyginimą įvykužius sprendimą, tokio atlyginimo apskaičiavimo metodiką ir principus¹⁰⁷. Klausimus, susijusius su vykdymo išlaidomis numatyta išspręsti poįstatyminiame teisės akte – Sprendimų vykdymo instrukcijoje. Priešingai nei buvo numatyta Reformos metmenyse, Antstolių įstatyme sprendimų vykdymo išlaidos taip pat detalios nėra neregamentuojamos. Pabrėžtina, kad išlaidų sprendimams vykdyti sistema ir konkretūs dydžiai buvo rengiami neatlikus nuodugnesnio ekonominio tyrimo. Šį faktą pripažįsta ir Sprendimų vykdymo instrukcijos rengėjai teigdami, jog išlaidų dydžiai buvo

¹⁰⁷ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2. P.46.

nustatyti preliminariai. Teisininko dr. R.Simaičio manymu¹⁰⁸, nors retrospektyvaus statistinio ekonominių rodiklių vertinimo ir nebuvo galima atlikti, tačiau nuodugnesnis hipotetinis modeliavimas, remiantis ankstesnių periodų teismo antstolių veiklos statistika, buvo įmanomas. Visa tai atspindi vykdymo išlaidų sistemos sukūrimo skubotumą, kuris padarė įtaką teisės aktuose atsiradusioms spragoms.

Pabrėžtina, jog pirmoji Sprendimų vykdymo instrukcija¹⁰⁹ nuo reformos pradžios buvo koreguojama keturis kartus, padaryti keli pakeitimai, kuriuose vyravo tendencija mažinti vykdymo išlaidas. Per trejetą metų antstolių darbo įkainiai buvo keičiami juos mažinant kelis kartus, neatsižvelgiant į tai, kad jų veiklos sąnaudos visą laiką didėjo, nes šalyje augo minimalus ir realus darbo užmokestis, kilo paslaugų kainos. Vykdymo išlaidų struktūra naujojoje Sprendimų vykdymo instrukcijoje¹¹⁰ iš esmės liko nepakitusi, tačiau atsižvelgiant į didelį atgarsį visuomenėje sukėlusias kelių skirtingų institucijų atliktų vykdymo išlaidų tyrimų išvadas ir rekomendacijas, buvo imtasi priemonių pertvarkyti kai kuriuos labiausiai kritikuojamus vykdymo išlaidų teisinio reguliavimo dalykus.

Svarbi yra pozityvi naujovė, kurią atspindi Sprendimų vykdymo instrukcijos 26 punktas, įpareigojantis antstolį atlikus vykdymo veiksmą ir apskaičiavus už jį vykdymo išlaidas, jas nurodyti vykdymo išlaidų išklotinėje¹¹¹. Darbo autorės manymu, toks reikalavimas yra naudingas tiek skolininkui, tiek išieškotojui, kadangi suteikia detalią informaciją, atskleidžiančią ir pagrindžiančią sumas, kurios sudaro vykdymo išlaidų visumą. Siekiant išvengti painiavos vykdymo išlaidų struktūroje, pateikiant tokius išsamius vykdymo išlaidų paskaičiavimus, proceso šalims suteikiamas aiškumas, o ir pačiam antstoliui rečiau tenka aiškinti susidariusių sumų kilmę.

Pabrėžtina, jog rengiant naują vykdymo procesą detalizuojantį teisės aktą, buvo kartojamos kai kurios klaidos, būdingos ankstesnei reformos rengėjų praktikai. Kaip minėta anksčiau, nebuvo atsižvelgta į LR Konstitucinio teismo bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išaiškinimus, kurie tiesiogiai skatina sureguliuoti vykdymo išlaidų klausimus įstatyminiu, o ne poįstatyminiu lygiu. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šį trūkumą siekiama pašalinti LR CPK pakeitimo įstatymo projekte (toliau - CPK pakeitimo projektas) , kuriame numatyta, kad vykdymo išlaidų struktūrą, apmokėjimo ir atleidimo nuo jų tvarką nustato LR Antstolių įstatymas¹¹².

¹⁰⁸ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2. P.46.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 432 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 3-82.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 130-4682.

¹¹¹ Ten pat.

¹¹² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo projekto lyginamasis variantas. 206 str. Nepublikuotas.

Kitas kritikuotinas dalykas – skubotumas nustatant vykdymo išlaidų dydžius. Rengiant pirmąją Sprendimų vykdymo instrukciją, vykdymo išlaidų dydžiai buvo apskaičiuoti tik preliminariai, iš karto numatant juos ateityje koreguoti atsižvelgiant į susiklosčiusią praktiką. Nepaisant to, jog rengiant naują instrukciją buvo atsižvelgiama į atliktus kai kuriuos antstolių reformos tyrimų rezultatus, vykdymo išlaidų mažinimas tokia segmente, kuris duoda ketvirtadalį antstolių pajamų, t.y. nedidelių skolų išieškojimuose, yra pakankamai rizikingas žingsnis, nes gali sukelti neprognozuojamų padarinių, nulemiančių antstolių darbo kokybę. 2004/2005 Teisės instituto Vykdymo proceso reformos apžvalgoje, kurią parengė Mindaugas Žolynas (toliau darbe – Teisės instituto apžvalgoje), atsižvelgiant į vykdomųjų bylų, išieškotų sumų bei bendros vykdymo išlaidų sumos pagal išieškotinas sumas struktūrą, buvo padarytos tokios išvados¹¹³: 1) nors vykdomųjų bylų skaičius išieškant sumas iki 200 Lt ir išieškant sumas virš 200 Lt. yra iš esmės vienodas, kai „mažų“ skolų dalis bendroje išieškomų sumų struktūroje tesudaro 2 proc., tačiau beveik ketvirtadalį (24 proc.) visų pajamų antstoliai gauna išieškodami „mažas“ skolas; 2) išieškant „mažas“ skolas reikia investuoti daugiau piniginių lėšų; 3) išieškant „mažas“ skolas atlyginimo už išieškotas sumas vidurkis viršijamas daugiau nei dvigubai, tuo tarpu išieškant „dideles“ skolas, 13,62 proc. vidurkis nepasiekiamas.

Taip pat vertėtų atkreipti dėmesį į bendrovės „Ernst & Young Baltic“ 2005 m. gruodžio mėn. atliktos Antstolių veiklos analizės rezultatų santraukoje pateiktus pastebėjimus¹¹⁴, jog didžiausią bylų dalį sudaro bylos dėl sumų iki dviejų šimtų litų, o didžiausia antstolių darbo apimtis tenka byloms dėl piniginių sumų išieškojimo valstybės biudžeto naudai. Minėtoje Teisės instituto apžvalgoje, atskleidžiamas faktas, jog bendroje vykdomųjų bylų, iškeltų valstybės institucijų iniciatyva, struktūroje, vykdomosios bylos, išieškant „mažas“ sumas, sudaro daugiau nei 50proc.¹¹⁵. Buvo padaryta išvada, kad pelningiausias antstolių klientas yra valstybės institucijos, o atsižvelgiant į valstybės institucijoms tenkančią „mažų“ skolų dalį bendroje išieškotinių sumų struktūroje, darytina išvada, kad mažų skolų išieškojimas valstybės institucijų naudai antstoliams yra pelningiausia sritis¹¹⁶.

Susipažinus su pateiktomis atliktų tyrimų išvadomis, bendroji tendencija nuolat mažinti vykdymo išlaidas, nesulaukus antstolių veiklos ekonominės analizės rezultatų, neatlikus išsamaus tokio sumažinimo ekonominio įvertinimo, yra kritikuotina.

¹¹³ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.9-10.

¹¹⁴ Lietuvos antstolių rūmai. Audito bendrovės „Ernst & Young Baltic“ atliktos Antstolių veiklos analizės rezultatų ataskaitos santrauka. Vilnius, 2005. P.3.

¹¹⁵ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.8.

¹¹⁶ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.10.

Atkreiptinas dėmesys, jog vykdymo išlaidų teisinis reguliavimas yra pagrindas antstoliams gauti teisingą atlyginimą, o teisė į teisingą atlygį yra konstitucinė kiekvieno žmogaus teisė ir garantija, tiesiogiai susijusi su konstituciniu visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms principu bei teisėtų lūkesčių apsaugos principu¹¹⁷. Kadangi per pastaruosius metus vykdymo išlaidos buvo tik mažinamos, antstoliams vis sudėtingiau tampa planuoti investicijas į veiklos kokybės gerinimą bei atsiranda nestabilumo jausmas, kadangi būtent vykdymo išlaidos sudaro antstolių veiklos materialinę bazę, kuri suteikia galimybes tinkamai vykdyti jiems valstybės paskirtas funkcijas bei teikti kokybiškas paslaugas. Antstoliams planuojant savo veiklą, imant paskolas iš bankų, sudarant turto įgijimo arba nuomos sutartis, neterminuotai samdant darbuotojus susiklostė teisėti antstolių ekonominiai lūkesčiai, o taip drastiškai mažinant vykdymo išlaidas iškyla rizika tuos lūkesčius pažeisti¹¹⁸. Pabrėžtina, jog antstolių veiklos rizika yra padidinta, nustatant asmeninę atsakomybę už materialinę žalą, atsiradusią vykdant antstolio funkcijas. R. Simaičio manymu¹¹⁹, antstolio pajamų mažinimo atveju, būtina sukurti tokią sistemą, kad antstoliams jų patiriami praradimai būtų teisingai kompensuojami. Taigi pakeitus mažų skolų išieškojimo įkainius (iki dviejų šimtų), nauja instrukcija iš esmės keičia ir antstolių pajamų struktūrą.

Tokia vykdymo išlaidų mažinimo „politika“ didina riziką neigiamai paveikti antstolių veiklos efektyvumą ar net sukelti masinį pavienių antstolių kontorų bankrotą. Tokią grėsmę galima iliustruoti Estijos pavyzdžiu, kurioje sprendimų vykdymo sistemą reformavus dvejais metais anksčiau nei Lietuvoje, dėl per mažų įkainių iš pradėjusių veiklą septyniasdešimt šešių antstolių, vieniems bankrutavus, kitiems pasitraukus savo noru, dalį atleidus iš pareigų už nusikaltimus, liko tik keturiasdešimt aštuoni antstoliai¹²⁰. Siekiant pagerinti susidariusią situaciją, Estijoje planuojama antstolių paslaugų įkainius padidinti penkis kartus. Taigi buvo pasiektas netiesioginis tikslas – sumažinti skolininkų nepasitenkinimą dideliais vykdymo įkainiais.

Daugiausia kritikos yra sulaukiama dėl vykdymo išlaidų dydžio pagrįstumo. Dabartinėje Sprendimų vykdymo instrukcijoje, vykdymo išlaidos suskirstytos į tris segmentus: bendrąsias vykdymo išlaidas, vykdymo išlaidas, susijusias su tam tikrų vykdymo veiksmų atlikimu ir atlyginimą antstoliui už vykdomojo dokumento (jo dalies) įvykdymą („sėkmės mokesčiai“)¹²¹. Antstolio užmokesčio susiejimas su rezultatu yra

¹¹⁷ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2. P.49.

¹¹⁸ Ten pat.

¹¹⁹ Ten pat, P.49.

¹²⁰ Lietuvos antstolių rūmai. Estija, tobulindama privačių antstolių sistemą, semiasi patirties Lietuvoje // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-120-91>; prisijungimo laikas – 2006-11-15.

¹²¹ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2. P.50.

tikslingas, kadangi antstoliui keliamas pagrindinis uždavinys yra konkretus – visiškai įvykdytas sprendimas, už kurį jis gauna atlyginimą. Todėl ekonominė motyvacija yra viena iš tinkamiausių paskatų antstoliui veiklą vykdyti kuo efektyviau. Antstoliams nepakankamai uždirbant, nebeliktų ir pagrindinio jų efektyvaus darbo variklio. Atkreiptinas dėmesys, kad tam tikra dalis sprendimų negali būti įvykdyti dėl objektyvių, nuo antstolio nepriklausančių priežasčių – skolininko nemokumo, teismo sprendime nurodyto objekto išnykimo ir pan. Taigi reikia įvertinti tai, kad antstolis dėl tokių bylų ne tik negauna savo atlyginimo, bet dažnai tokie bevaisiai skolų išieškojimai tampa nuostolingi, kadangi dažnai net nepadengiamos faktinės išlaidos. Todėl R.Simaičio manymu¹²², tikslinga šalia „sėkmės“ mokesčio nustatyti tam tikrą apmokėjimą antstoliui, kuris nepriklausytų nuo jo darbo rezultatų, o priklausytų tik nuo jo faktiškai padarytų vykdomojoje byloje veiksmų ir nuo to, ar šie veiksmai yra tinkamai įvykdyti. Kadangi dalis vykdomųjų bylų yra nuostolingos tiek vykdymo išlaidų, tiek laiko prasme, antstoliui būtų sąžininga ir teisinga mokėti dalį atlyginimo už darbą, nesvarbu, toje konkrečioje byloje rezultatas bus pasiektas ar ne. Darbo autorės nuomone, toks bazinis atlyginimas antstoliui yra pagrįstas, kadangi kiekviena vykdomoji byla reikalauja atitinkamų antstolio darbo laiko sąnaudų bei minimalių pradinių faktinių išlaidų. Nustatant pastovų atlygį, būtų galima išvengti tokių atvejų, kada antstoliai, perdėtai uoliai siekdami geriausio ir greičiausio rezultato, peržengia įstatymų bei etikos normų nubrėžtas ribas. Tokia praktika yra taikoma Prancūzijoje¹²³. Minėta vykdymo išlaidų struktūra bei jos įtvirtinimo galimybės antstolių veiklos teisiniame reglamentavime kiek išsamiau bus aptartos tolimesnėje darbo dalyje.

Vertinga aptarti teisininkų dėmesį patraukusių bendrųjų vykdymo išlaidų diferencijavimą atsižvelgiant į išieškotinos sumos dydį. Iškyla klausimas dėl pastarųjų didėjimo didėjant išieškamai sumai. Teisės instituto apžvalgoje atlikti antstolių veiklos tyrimai parodė, kad santykinės 1 Lt. išieškojimo išlaidos didėjant išieškamai sumai mažėja¹²⁴. Atsiranda nuomonė, jog taip nėra siekiama padengti faktines išlaidas, o siekiama nustatyti didesnę galimybę antstoliui gauti pelną, kai vykdomi didesnių skolų išieškojimai¹²⁵. Viena vertus, jei bendrųjų vykdymo išlaidų tikslas būtų proporcingai atlyginti antstoliui už konkretaus procesinio dokumento įvykdymą, tada bendrųjų vykdymo išlaidų dydžiai neturėtų priklausyti nuo išieškomos sumos. Kita vertus,

¹²² Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // *Justitia*. 2006, Nr. 2. P.50.

¹²³ The Bailiff in Europe, utopia or reality? // Ed. By A.W.Jongbloed. Kluwer: Deventer, 2004. P. 215.

¹²⁴ Žolynas M. Vykdomo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.8.

¹²⁵ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // *Justitia*. 2006, Nr. 2. P.40.

antstoliui, išieškant didesnes sumas, paprastai egzistuoja didesnė galimybė gauti didesnę pelną ir psichologiškai paprasčiau pateisinti didesnes jo pajamas¹²⁶.

Autorės manymu, tokią bendrųjų vykdymo išlaidų priklausomybę nuo išieškotinos sumos pateisina bendrovės „Ernst & Young Baltic“ atlikto ekonominio tyrimo rezultatai, kurie parodė, jog antstolių kontorų sąnaudų struktūroje pagal vykdomųjų dokumentų rūšis apie 83proc. sąnaudų sudaro vykdomųjų dokumentų dėl piniginių sumų išieškojimo, dėl išlaikymo (periodinių išmokų) – 7proc., dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo – 2proc., kitų paslaugų teikimas – apie 8proc¹²⁷. Byloms dėl piniginių sumų išieškojimo tenka daugiau pajamų nei išlaidų, o tuo tarpu bylos dėl išlaikymo, laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ar kitos paslaugos yra nuostolingos – pajamos nepadengia joms priskiriamų sąnaudų¹²⁸. Taigi ekonominis tyrimas atskleidė, kad bylų dėl piniginių sumų išieškojimo pajamos šiuo metu padengia visų likusių analizuojamų antstolių kontorų vykdomų bylų sąnaudas. Skolas apmokantys asmenys, kartu su savo skolos išieškojimo sąnaudomis padengia dalį nesėkmingų bylų vykdymo sąnaudų ir dalį antstolių teikiamų kitų paslaugų sąnaudų. Taigi pinigų išieškojimų bylos yra pelningos ir jų duodamas pelnas padeda išlaikyti bendrąjį atskirų antstolių vykdomų bylų pelno – nuostolio balansą. Todėl M.Žolyno pateiktas pasiūlymas nustatyti vieną fiksuotą bendrųjų vykdymo išlaidų dydį už vykdomojo dokumento įvykdymą arba numatyti bendrą bylos bendrųjų vykdymo išlaidų minimalų ir maksimalų dydį, o konkrečių jų dydį apskaičiuoti atsižvelgiant į vykdomosios bylos sudėtingumą, kompleksiškumą ir pan., nėra tinkamas¹²⁹. Pastarasis kritikuotinas dar ir todėl, kad paliekant galimybę pačiam antstoliui nustatyti bendrąsias vykdymo išlaidas kiekvienu atveju atsižvelgiant į bylos sudėtingumą, būtų sudarytos dar palankesnės sąlygos reikšti abejones dėl kiekvieno tokių išlaidų dydžio paskaičiavimo pagrįstumo. Kita vertus, reiktų įvertinti, ar tokiu būdu išlaikomas antstolių vykdomų bylų pelno – nuostolio balansas yra sąžiningas ir teisingas išieškotojų ir skolininkų, kurie turi mokėti didesnes vykdymo išlaidas, atžvilgiu, ar taip nėra pažeidžiamas vykdymo proceso dalyvių lygiateisiškumo principas.

Bendrosios vykdymo išlaidos yra skirtos dengti tokioms išlaidoms vykdymo procese, kurias tiksliai apskaičiuoti kiekvienoje byloje yra gana sunku, tačiau jos yra neišvengiamos. Įvertinant tai, kad institucijos, pateikiančios bylas dėl išieškojimų valstybės naudai, nemoka bendrųjų vykdymo išlaidų, galima daryti prielaidą, kad kitų juridinių ir fizinių asmenų sumokamos administravimo mokesčiai (bendrosios vykdymo

¹²⁶ Ten pat.

¹²⁷ Lietuvos antstolių rūmai. Audito bendrovės „Ernst & Young Baltic“ atliktos Antstolių veiklos analizės rezultatų ataskaitos santrauka. Vilnius, 2005. P.6,7.

¹²⁸ Ten pat.

¹²⁹ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.11.

išlaidos) padengia visas nesėkmingų bylų sąnaudas. Atkreiptinas dėmesys, jog antstoliai, savo lėšomis ir rizika prisiima vykdyti visus valstybės pateikiamus vykdomuosius dokumentus, kadangi valstybė yra atleista nuo vykdymo išlaidų apmokėjimo ir dažnai nuo mokėjimų atleidžia nemažą dalį kitų, nepasiturinčių išieškotojų, tokiu būdu sudarant sąlygas negalinčiam atgauti skolų kreditoriui be papildomų investicijų pasinaudoti antstolio teikiamomis paslaugomis. Socialiai remtini asmenys pateikdami privatiems antstoliams vykdyti vykdomuosius dokumentus yra atleidžiami nuo būtinų sumokėti bendrųjų vykdymo išlaidų. Kadangi didžiąją vykdomų dokumentų dalį sudaro išieškojimai valstybei, labai svarbu, kad vykdymo išlaidų sistema skatintų antstolį skirti dėmesį visoms vykdomosioms byloms, visų išieškotojų interesų gynimui. Atkreiptinas dėmesys, jog pastaruoju metu susiklosčiusi ydinga praktika perduoti antstoliams vykdyti itin mažų sumų išieškojimą, dažniausiai valstybės naudai. Tokias mažas skolas būtų racionalu apskritai nurašyti, pripažinti beviltiškomis arba jų klausimą išspręsti pasitelkiant alternatyvias skolų išieškojimo priemones¹³⁰.

Teisės instituto apžvalgoje pateikiama nuomonė¹³¹, kad Sprendimų vykdymo instrukcija numato dvigubą atlyginimą antstoliui, kurio dydis priklauso nuo išieškotinos ir išieškomos sumos. Bendrosios vykdymo išlaidos čia traktuojamos kaip viena atlyginimo dalis, sumokama nepaisant realaus išieškojimo fakto, o antrasis atlyginimas siejamas su ta pačia suma ir realiu jos išieškojimu. Autorės nuomone, tai yra klaidingas vykdymo išlaidų sudedamųjų dalių vertinimas. Bendrosios vykdymo išlaidos, kurias sumoka išieškotojas prieš pateikdamas vykdomąjį dokumentą vykdyti, yra naudojamos dengti antstolių kontoros išlaikymo išlaidoms, kurios nors yra sunkiai apčiuopiamos, tačiau neišvengiamos: vykdomosios bylos užvedimo, jos tinkamo įforminimo, užregistravimo Vieningame vykdomųjų bylų sąvade, archyvavimo sąnaudos, išlaidos kanceliariinėms prekėms, bendravimas su proceso šalimis telefonu, fakso, internetinio ryšio išlaidos, procesinių dokumentų rengimas teismui ir pan. Taip pat jos atlieka ir prevencinę funkciją tiek skolininko atžvilgiu jį psichologiškai motyvuojant kuo greičiau atsiskaityti su išieškotojais, kadangi pateikus antstoliui vykdytinus dokumentus, bendrąsias vykdymo išlaidas skolininkas neišvengiamai turi sumokėti, tiek išieškotojo atžvilgiu, skatinant jį gerai apsvarstyti išieškojimo galimybes, nepateikiant antstoliui beviltiškų bylų. Todėl išvada, jog bendrosios vykdymo išlaidos yra dalis antstolio atlyginimo, yra nepagrįsta ir neteisinga.

¹³⁰ Šimaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2. P.43.

¹³¹ Žolynas M. Vykdomo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.11.

Teisės instituto apžvalgoje išreikšta kritiška nuomonė dėl nepakankamo teisinio vykdymo išlaidų išieškojimo procedūros reglamentavimo¹³². Pagal LR CPK 611 str. 1 d. dėl vykdymo išlaidų išieškojimo antstolis skolininkui siunčia raštišką pasiūlymą, nurodydamas vykdymo išlaidų dydį bei terminą minėtoms išlaidoms sumokėti. Skolininkui laiku nepadengus vykdymo išlaidų, antstolis su pareiškimu kreipiasi į teismą prašydamas tas sumas priteisti. Taigi antstolis iš esmės yra priverstas dėl vykdymo išlaidų išieškojimo kiekvienoje byloje kreiptis į teismą, tuo pačiu turint teisę šias išlaidas areštuoti kartu su visa išieškoma suma ir jas išieškoti bei saugoti depozitinėje sąskaitoje. LAR nuomone¹³³, antstolis, veikdamas kaip valstybės įgaliotas asmuo, kurio kvalifikacija tikrinama pasitelkiant sudėtingas vertinimo sistemas, yra pakankamai pajėgus apskaičiuoti vykdymo išlaidas ir turėtų teisę jas išieškoti atlikdamas vykdymo veiksmus. Pritariant pastarajai nuomonei, darbo autorės manymu, tokia vykdymo išlaidų išieškojimo procedūra yra kritikuotina dar ir dėl to, kad antstoliams kreipiantis į teismą, neišvengiama nepagrįsto teismų darbo krūvio didinimo. Taip pat sulėtėja vykdymo procesas. Atkreiptinas dėmesys, kad be vykdymo išlaidų ataskaitos, kuri yra būtina vykdomojoje byloje, kiekviename svarbesniame procesiniame dokumente, kuris yra siunčiamas proceso šalims, yra pateikiamas išsamus susidariusių vykdymo išlaidų paskaičiavimas. O skolininkui, nepatenkintam atliktu antstolio paskaičiavimu, visada išlieka teisė kreiptis į patį antstolį ar į teismą. Pabrėžtina, jog minėtos tvarkos nepraktikuoja nei viena Vakarų Europos valstybė¹³⁴. Ši spraga neliko nepastebėta. LR CPK pakeitimo projekto 611 str. numatyta¹³⁵, jog vykdymo išlaidos iš skolininko išieškomos antstolio patvarkymu, kuriame reikalaujama nurodyti detalų vykdymo išlaidų paskaičiavimą bei vykdymo proceso šalių teises. Minėtas patvarkymas įteikiamas išieškotojui ir skolininkui ir gali būti pradėtas vykdyti ne anksčiau, kaip po dvidešimt dienų nuo patvarkymo išsiuntimo proceso šalims dienos. Šį patvarkymą, kaip ir kitus procesinius antstolio veiksmus, šalys turi teisę apskūsti teismui įstatymų nustatyta tvarka. Teismas, nustatęs, kad iš skolininko išieškoti buvo nurodytos akivaizdžiai per didelės vykdymo išlaidos, nutartimi jas sumažina iki pagrįsto dydžio. Tokiu atveju teismas tą sumą, kurią antstolis priskaičiavo akivaizdžiai per daug, atima iš skolininko išieškotinos atlyginimo antstoliui už vykdomojo dokumento įvykdymą (sėkmės mokesčio) sumos. Tai tam tikra prevencinė priemonė, kuri skatins antstolius atidžiai paskaičiuoti vykdymo išlaidas, jų dirbtinai nedidinant. Toks paprastesnis teisinis vykdymo išlaidų išieškojimo

¹³² Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.12.

¹³³ Lietuvos antstolių rūmai. Dėl vykdymo proceso apžvalgos ir teisinio įvertinimo. Vilnius, 2005.P.3.

¹³⁴ Lietuvos antstolių rūmai. Dėl vykdymo proceso apžvalgos ir teisinio įvertinimo. Vilnius, 2005.P.3.

¹³⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo projekto lyginamasis variantas. Nepublikuotas.

procedūros reglamentavimas atleidžia antstolį nuo pareigos kreiptis į teismą dėl jam už atliktą darbą priklausančio atlyginimo priteisimo, o ir šalims yra sudarytos visos sąlygos susipažinti su susidariusiomis vykdymo išlaidomis bei galimybė apskusti jų pagrįstumą. Autorės manymu, dabartinis vykdymo išlaidų priteisimo teisinis reglamentavimas yra perteklinis, todėl ši naujovė vertintina teigiamai.

Nepaisant teisinių tyrimų, atliktų vykdymo proceso srityje, kuriuose buvo aptariama vykdymo išlaidų sistema, labai trūko ekonominio įvertinimo, kuris pagrįstu numatytus įkainius arba priešingai, patvirtintų jų dydžių nustatymo trūkumus. Labai vertinga jau anksčiau minėta 2005 m. gruodžio mėn. Antstolių veiklos analizė, kurią atliko Baltijos šalyse pirmaujanti audito kompanija „Ernst & Young Baltic“, bendradarbiaudama su LR Teisingumo ministerija ir Lietuvos antstolių rūmais. LAR prezidento pirmininkės I.Karelienės nuomone¹³⁶, atliktas unikalus, sudėtingas ir labai naudingas darbas, kuris neturi analogų, nes iki šiol jokie valstybės nustatyti ar reguliuojami teisininkų darbo įkainiai nebuvo siejami su darbo sąnaudomis. Reprezentatyvaus tyrimo išvados reikšmingos ne tik planuojant racionalius sprendimų vykdymo pertvarkymus, bet ir pakeliant į kokybiškai aukštesnį lygį viešas diskusijas apie antstolių darbo įkainių dydžius, kurioms iki šiol labiausiai stigo būtent ekonominių argumentų¹³⁷.

Specialistai nustatė, kad antstolių pajamų paskirstymas pagal įkainių struktūrą neatitinka sąnaudų struktūros: bendrosios vykdymo išlaidos nežymiai viršija pastovias bylų sąnaudas (pastarųjų apimtis yra vienoda ir nepriklauso nuo bylos vykdymo eigos), faktinėmis išlaidomis padengiama tik kiek daugiau nei pusė kintamų bylų sąnaudų (kurios priklauso nuo bylos vykdymo eigos, jas lemia antstolio atliktų veiksmų kiekis ir pobūdis), pajamos iš kitų paslaugų teikimo padengia mažiau nei trečdalį jų sąnaudų, antstolio atlyginimo pajamos yra didesnes nei sąnaudos, susijusios su sėkmingu bylų įvykdymu¹³⁸.

Antstolių kontoros gaunamos pajamos ne visada padengia sprendimų vykdymo sąnaudas, todėl dalis iš anksto neprognozuojamų, kintamų bylų vykdymo sąnaudų dengiama iš antstolio atlyginimo. Tyrimo duomenimis, brangiausiai antstolių kontorų klientams kainuoja tos veiklos, kurioms vykdyt daugiausia laiko skiria antstolis¹³⁹. Taip yra todėl, kad antstolio darbo laikas vertinamas brangiausiai. Tai visiškai suprantama, nes

¹³⁶ Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių veiklos įkainiai bus nustatomi pagal sąnaudas // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=26>; prisijungimo laikas: 2006-09-20.

¹³⁷ Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių veiklos įkainiai bus nustatomi pagal sąnaudas // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=26>; prisijungimo laikas: 2006-09-20.

¹³⁸ Lietuvos antstolių rūmai. Audito bendrovės „Ernst & Young Baltic“ atliktos Antstolių veiklos analizės rezultatų ataskaitos santrauka. Vilnius, 2005. P.5.

¹³⁹ Ten pat, P.3.

antstolio kvalifikacijai keliami didžiausi reikalavimai ir būtent jam tenka didžiausia atsakomybė. Tikimasi, kad po šių išvadų sumažės nepagrįstų priekaištų antstoliams, nes kritikai nebesuplaks į vieną dviejų visiškai skirtingų buhalterinių kategorijų – antstolio atlyginimo ir antstolio kontoros pajamų¹⁴⁰.

Specialistai, atsižvelgdami į tai, kad antstolių pajamų paskirstymas pagal įkainių struktūrą neatitinka sąnaudų struktūros, parengė kelias įkainių struktūros nustatymo alternatyvas iš kurių kaip perspektyviausią bei labiausiai tinkančią įtvirtinti Lietuvoje, LAR pasirinko faktinių išlaidų ir sėkmės mokesčio dalių įkainį. Siekiant gerinti sprendimų vykdymo efektyvumą ir kokybę, ateityje trijų sudėtinių dalių vykdymo išlaidas pakeis dviejų sudėtinių dalių vykdymo išlaidos, kurias sudarys faktinės išlaidos (mokamos pagal faktą bei padengiančios didžiąją dalį patiriamų bylos vykdymo sąnaudų) ir anksčiau minėtas sėkmės mokestis (mokamas už sėkmingai įvykdytą bylą)¹⁴¹. Pasirinkta metodika geriausiai susieja antstolio darbo įkainius su sąnaudomis, supaprastina įkainių struktūrą, užtikrina galimybę mokėti tik už atliekamus darbus, sukuriama pakankamai lanksčios antstolių ir išieškotojų bendradarbiavimo sąlygos, subalansuojama antstolių ir išieškotojų prisiimama rizika dėl patiriamų sąnaudų¹⁴². Siekiant sumažinti antstolių veiklos riziką, specialistai rekomenduoja taikyti avansinio apmokėjimo sistemą: avansu apmokamų faktinių išlaidų dydis galėtų būti nustatomas abipusiu antstolio ir išieškotojo susitarimu pagal atskirų administravimo veiksmų įkainius¹⁴³. Faktinės išlaidos, viršijančios avanso dydį, turėtų būti apmokamos išieškotojo (iki susitarto dydžio pagal atliekamus administravimo veiksmus). Jei išieškotojas atsisako toliau dengti faktines vykdymo išlaidas, antstolis bylos vykdymą galėtų tęsti prisiimdamas riziką dėl faktinių išlaidų. Sėkmingo bylos užbaigimo atveju šios išlaidos (kartu su išieškotojo apmokėtomis), galėtų būti išieškomos iš skolininko. Naujos įkainio proporcijos mažina antstolio atlyginimo (sėkmės mokesčio) dalį, tačiau didina faktinių išlaidų tarifus, kurie būtų nustatomi už antstolio kontoroje atliekamus bylos administravimo veiksmus. Galimą maksimalų administravimo veiksmų skaičių specialistai siūlo riboti teisinėmis – administracinėmis priemonėmis, kurios būtų nustatomos pagal bylos pobūdį (išieškotinos sumos dydį, vykdomosios bylos tipą ir pan.)¹⁴⁴.

¹⁴⁰ Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių veiklos įkainiai bus nustatomi pagal sąnaudas // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=26>; prisijungimo laikas: 2006-09-20.

¹⁴¹ Ten pat.

¹⁴² Lietuvos antstolių rūmai. Paslaugų įkainių nustatymo metodikų alternatyvų analizės ataskaitos santrauka. Vilnius, 2005. P. 6-10.

¹⁴³ Ten pat.

¹⁴⁴ Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių veiklos įkainiai bus nustatomi pagal sąnaudas // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=26>; prisijungimo laikas: 2006-09-20.

Darbo autorės nuomone, ši alternatyva, nustatant paslaugų įkainius, paliekant dvi sudedamąsias dalis, neginčijamai supaprastina įkainio struktūrą. Bendrųjų vykdymo išlaidų paskirtis dažnai šalims nesuprantama, o kartais nepagrįstai įvardijama net kaip antstolio atlyginimo dalis. Todėl bendrąsias vykdymo išlaidas ir vykdymo išlaidas, susijusias su atskirų vykdymo veiksmų atlikimu, apjungus ir įvardinus bendrai faktinėmis išlaidomis, išvengiama painiavos. Kitas privalumas – atliekamų administravimo veiksmų įkainių nustatymas atsižvelgiant į patiriamas sąnaudas. Ekonominis pagrįstumas turėtų sumažinti skolininkų pasipiktinimą dėl per didelių vykdymo išlaidų. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog praktikoje išieškotojai, pateikdami vykdomąjį dokumentą vykdymui, dažniausiai sumoka tik bendrąsias vykdymo išlaidas, o kitų vykdymo išlaidų sąnaudas antstolis dengia savo sąskaita, vėliau jas išieškodamas iš skolininko. Todėl mažai tikėtina, kad pagal įtvirtintą naują tvarką išieškotojai avansu mokės tam tikrą faktinių išlaidų dydį. Pabrėžtina, kad didžiąją vykdomųjų bylų dalį sudaro išieškojimai valstybės naudai, kuri nuo vykdymo išlaidų apmokėjimo yra atleista. Kita vertus, sumažinus sėkmės mokesčio dalį, antstoliai, siekdami mažinti riziką, gali pradėti reikalauti iš anksto išieškotojo apmokamos faktinių išlaidų dalies. Esant tokiai tvarkai, turėtų sumažėti dažnai pasitaikančių perdėtų ir netikslingų išieškotojų spaudimų antstoliui atlikti tam tikrus vykdymo veiksmus, kurie neturi prasmės ir tik didina sąnaudas.

Dr.R.Simaičio manymu¹⁴⁵, tokiam vykdymo išlaidų sistemos modelyje iš esmės užprogramuotas laisvas antstolių konkuravimas kainomis. Nepaisant jos privalumų (geresnė paslaugų ir produktų kokybė, lankstesnė ir išlaidomis pagrįsta kainodara), svarbu yra išvengti galimų neigiamų laisvos konkurencijos kainomis padarinių - antstolių veiklos kokybės smukimo, teisės aktų ir profesinės etikos pažeidimų gausos, antstolių susipriešinimo, kryžminio veiklos subsidijavimo pasitelkiant papildomą pagrindinės veiklos finansavimą „iš šalies“ ir reklamos draudimo pažeidimų¹⁴⁶.

Nagrinėjant vykdymo išlaidų dydžio ir apmokėjimo problemas, pirmiausia turi būti laikomasi šalių interesų balanso principo – tiek išieškotojas, tiek skolininkas vykdymo išlaidų atžvilgiu turi būti lygioje padėtyje. Kompensuojant išieškotojo sumokėtas vykdymo išlaidas, jos neturi virsti skolininko nubaudimu. Nustatant vykdymo išlaidų apskaičiavimo sistemą būtina atsižvelgti į civiliniame procese, taip pat ir vykdymo procese, galiojančius protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principus, tuo pačiu nepamirštant, jog vykdymo išlaidos turi garantuoti pakankamai efektyvią ir

¹⁴⁵ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2. P.48.

¹⁴⁶ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2. P.48.

motyvuotą antstolių sistemą. M.Žolyno nuomone¹⁴⁷, susidarius tokiai situacijai, kai antstoliams svarbu kuo daugiau uždirbti, jie nebeieško galimybių išspręsti problemą abiem šalims priimtiniu būdu ir atkurti ne tik pažeistas teises, bet ir teisinę taiką tarp šalių. Jo požiūriu antstolis dažniau turėtų veikti kaip tarpininkas tarp skolininko ir išieškotojo, siūlydamas alternatyvias priemones: skolos mokėjimo išdėstymą, turto įkeitimą ar net taikos sutartį. Tačiau autorės manymu, rinkos sąlygomis tarpininkas taip pat turi gauti savo atlygį.

Optimalus vykdymo išlaidų įstatyminis reguliavimas turėtų remtis nuodugnia ekonomine analize ir ekonominiu modeliavimu bei tapti viešos, visapusiškos ir konstruktyvios politinės bei socialinės diskusijos rezultatu¹⁴⁸. Reikia vengti neapgalvotų užmojų mažinti antstolių darbo įkainius, kadangi tokie pokyčiai gali sužlugdyti pradedančią stiprėti naująją sprendimų vykdymo sistemą¹⁴⁹.

Daugelyje iki šiol viešai paskelbtų Lietuvos antstolių reformos tyrimų išvadose nevengiama pažymėti, kad socialinė terpė, visuomenės gyvenimo lygis Lietuvoje yra nepalankus nustatyti dideles vykdymo išlaidas ir kad tai turėtų skatinti šių išlaidų mažinimą¹⁵⁰. Darbo autorės nuomone, socialinė – ekonominė visuomenės padėtis yra svarbus veiksnys, nustatant protingus vykdymo įkainių dydžius. Tačiau negalima pamiršti, kad nedideli vykdymo išlaidų įkainiai gali neskatinti vykdymo sistemos pažangos, nepakankamai motyvuos antstolius dirbti, tokiu būdu tinkamai neužtikrinant efektyvaus pažeistų subjektinių teisių atkūrimo. Tuo Lietuvoje praktiškai įsitikinta iki teismo antstolių institucinės reformos. Atkreiptinas dėmesys, kad neturtingų asmenų teisė kreiptis į teismą garantuojama ne vien nustatant nedidelius bylinėjimosi išlaidų dydžius, bet ir užtikrinant įvairių brangesnių procesinių veiksmų finansavimą iš valstybės biudžeto.

Vienas iš pagrindinių tikslų, kurių buvo siekiama liberalizuojant vykdymo procesą, – *sprendimų vykdymo efektyvumo didinimas*. Pabrėžtina, kad vertinant vykdymo efektyvumą įvairiuose statistiniuose duomenyse, kurie geriausiai atspindi efektyvumo teigiamus pokyčius, pastebimas efektyvumo apskaičiavimas, pasirenkant skirtingus kriterijus.

Valstybinio audito ataskaitos autorių nuomone, geriausiai bendrą sprendimų vykdymo efektyvumą parodo baigtų bylų ir visų bylų santykis. Auditoriai padarė išvadą, kad nebaigtų vykdomųjų bylų likutis antstolių kontorose kiekvienais metais auga ir

¹⁴⁷ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P..

¹⁴⁸ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2. P.47.

¹⁴⁹ Ten pat.

¹⁵⁰ Ten pat, P.46.

antstolių darbo efektyvumas 2000-2005 m. sumažėjo 2,4 karto¹⁵¹. Atkreiptinas dėmesys, kad užbaigtų bylų skaičius iki 2003 antstolių reformos buvo gana didelis – virš 60 proc., tačiau būtent dėl žemo piniginių lėšų išieškojimo efektyvumo ir buvo atliekama teismo antstolių reforma¹⁵². Tokio kriterijaus pasirinkimas vertinant efektyvumą yra kritikuotinas ir neatspindi realios situacijos dėl kelių priežasčių. Visų pirma, atkreiptinas dėmesys, kad valstybinės antstolių sistemos metu dažnai bylos buvo užbaigiamos formaliais pagrindais, gražinant vykdomąjį dokumentą su turto ar skolininko neradimo aktu, taip siekiant parodyti kuo geresnius rezultatus. Antra – būtina įvertinti tam tikrus specifinius antstolių veiklos aspektus. Siekdami realiai atkurti pažeistas teises, taupyti ir išieškotojų vykdymo išlaidas, šiuo metu veikiantys privatūs antstoliai nebaigia bylų formaliais pagrindais, o siekia pagrindinio tikslo – įvykdyti teismo sprendimą. Auditorių pasirinktas kriterijus neatspindi bylų, kuriose dalis skolos jau yra išieškota. Be to, būtina vertinti vykdomosios bylos užbaigimo pagrindą kiekvienoje vykdomojoje byloje.

Po antstolių reformos pastebimas šiek tiek didesnis pateikiamų naujų vykdomųjų dokumentų santykis, lyginant su užbaigtų vykdomųjų bylų skaičiumi¹⁵³. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad po teismo antstolių reformos antstolių skaičius sumažėjo, o tai reiškia, kad vidutinis antstolis po reformos, vertinant pagal užbaigtas bylas, dirba efektyviau nei vidutinis antstolis iki reformos. Nepaisant to, kad sumažėjo antstolių skaičius, bendras išieškotos sumos kiekis beveik nepakito, ir turi tendenciją didėti¹⁵⁴.

Analizuojant 2005 metų statistinius duomenis (žr. PRIEDAI: 1. grafikas ir 2. grafikas)¹⁵⁵, ir lyginant juos su ankstesnių metų duomenimis, pastebima, kad didėja antstolių užbaigiamų vykdomųjų bylų skaičius. Toliau sparčiai didėja antstolių pagal vykdomuosius dokumentus išieškotų sumų dydis. Nepaisant to, kad vykdomųjų dokumentų 2005 m. buvo pateikta mažiau, o vykdomųjų bylų buvo užbaigta daugiau nei 2004m., nebaigtų vykdomųjų bylų skaičiaus likutis ir toliau auga. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad neužbaigtų vykdomųjų bylų skaičiaus augimo tempai 2005 m. buvo mažesni nei 2004 m.¹⁵⁶. Sumažėjus neišieškotoms sumoms pagal užbaigtas vykdomąsias bylas, daugiau nei du kartus išaugo išieškotos sumos santykis su siekiamomis išieškoti

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės valstybinio audito 2005 m. balandžio 14 d. išvada Nr. 2040-8-34 "Teismo antstolių reformos vykdymas". Vilnius, 2005. P. 25.

¹⁵² Lietuvos antstolių rūmai. Valstybės kontrolės tyrimo dėl antstolių reformos ir jos rezultatų argumentai ir jų komentarai. Vilnius, 2005. P.1.

¹⁵³ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Antstolių reforma skaičiais. Skaidrių komentaras. Vilnius, 2005.P.2.

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Antstolių reforma skaičiais. Skaidrių komentaras. Vilnius, 2005.P.2.

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Antstolių 2005 m. ir 2005 m. II pusmečio periodinių statistikos formų komentaras. Vilnius, 2006. P.1,2.

¹⁵⁶ Ten pat.

sumomis užbaigtose vykdyti vykdomosiose bylose¹⁵⁷. Užbaigtų vykdomųjų bylų skaičius 2005 m. padidėjo 5 proc. lyginant su 2004 m.¹⁵⁸.

Per tris 2006 m. ketvirčius antstoliai išieškojo 196,8 mln. Lt. Skolų, o tai yra 31 proc. daugiau, negu kreditoriams buvo sugražinta per 2005 metų sausio-rugsėjo mėnesius¹⁵⁹. Aktyvūs išieškojimo veiksmai lemia ir tai, kad antstolių kontorose kasmet vis mažiau vykdomųjų bylų nutraukiama (7 proc. mažiau nei 2005 m. per tą patį laikotarpį)¹⁶⁰. Antstoliams šiuo metu pavyksta išieškoti apie trečdalį visų skolų.

Taigi drąsiai galima daryti išvadą, kad minėtas tikslas buvo pasiektas. Lūkesčiai, susiję su sprendimų vykdymo efektyvumo didinimu, įgyvendinus reformą, buvo pasiekti, kadangi įvykdytų sprendimų skaičius padidėjo net kelis kartus.

Didinant sprendimų vykdymo efektyvumą kartu buvo siekiama užtikrinti skolų nemokėjimo prevenciją. Būtent sėkminga antstolių veikla atlieka *prevencinę funkciją*, kuri skatina skolininkus su kreditoriais atsiskaityti laiku. Skolų nemokėjimo prevencijos rezultatyvumą įrodo faktas, kad antstoliams pateikiamų naujų vykdomųjų dokumentų srautas nuo praėjusių metų stabiliai mažėja. Per šių metų devynis mėnesius gauta 7,1 proc. mažiau vykdomųjų dokumentų, negu per atitinkamą praėjusių metų laikotarpį¹⁶¹. Tai liudija, kad vis daugiau sprendimų asmenys įvykdo geranoriškai, nelaukdami, kol antstoliai pradės priverstinio vykdymo procesą. Kreditoriai vis rečiau kreipiasi į antstolius dėl mažų skolų. Šiomet gautų vykdomųjų dokumentų dėl 200 litų nesiekiančių skolų išieškojimo skaičius yra 7 proc. mažesnis, negu per tą patį laikotarpį buvo pernai¹⁶². Rezultatyviai veikianti skolų išieškojimo sistema užkerta kelią ir nepagarbos teisėtvarkos institucijoms, pakantumo neteisėtam, amoraliam, negarbingam elgesiui, plitimui visuomenėje. Kitas antstolių darbo efektas – tai išaugęs visuomenės sąmoningumas – įvairūs civiliniai ginčai vis dažniau išsprendžiami iki teismo, vis daugiau bylų baigiasi taikos sutartimi, labiau linkę vilkinti procedūras asmenys skuba gražinti ieškovui priteistas sumas dar iki teismo sprendimas bus perduotas vykdyti antstoliui¹⁶³. Augantis visuomenės sąmojingumas siaurina skolų išieškojimo rinką šalyje. Teisės instituto

¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Antstolių 2005 m. ir 2005 m. II pusmečio periodinių statistikos formų komentarai. Vilnius, 2006. P.1,2

¹⁵⁸ Ten pat.

¹⁵⁹ Lietuvos antstolių rūmai. Per pusmetį antstoliai išieškojo 160,6 mln. litų skolų // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=46>; prisijungimo laikas : 2006-10-15.

¹⁶⁰ Ten pat.

¹⁶¹ Lietuvos antstolių rūmai. Per pusmetį antstoliai išieškojo 160,6 mln. litų skolų // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=46>; prisijungimo laikas : 2006-10-15.

¹⁶² Lietuvos antstolių rūmai. Per pusmetį antstoliai išieškojo 160,6 mln. litų skolų // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=46>; prisijungimo laikas : 2006-10-15.

¹⁶³ Lepeškaitė A. Situacijos iki reformos trumpas apibūdinimas. Seminaras tema “Antstolių sistemos reforma Lietuvoje: reformos rezultatai ir vaidmuo stiprinant Lietuvos teisėtvarką”. Vilnius, 2005. P.5.

užsakytoje apžvalgoje buvo nustatyta, kad prevencinis efektas mažiausiai veikia juridinius privačius asmenis ir valstybės institucijas¹⁶⁴.

Visa reforma būtų buvusi bevertė, jei nuo pat pradžių nebūtų buvęs suformuluotas esminis uždavinys - sukurti Lietuvoje *aukštos kvalifikacijos antstolių korpusą*. Vykdamas reformą buvo iškelti reikalavimai dėl aukštojo mokslo, numatyti apmokymai, mediacijos programa, kvalifikacijos kėlimo programa. Aukšta antstolių kvalifikacija ir nuolatinis tobulėjimas užtikrina ne tik jo vykdomų funkcijų, bet ir teikiamų paslaugų aukštą kokybę. Reikalavimas antstoliui turėti aukštąjį teisinį universitetinį išsilavinimą ilgai nebuvo privalomas, o tai nulėmė, jog antstolio profesija ilgai nebuvo priskirta tam pačiam lygmeniui kaip advokato, notaro ar teisėjo. Ji nebuvo prestižinė ir gerbiama, ir netgi priešingai – buvo laikoma trečiarūšė. Tai sąlygojo ne tik visuomenės neigiamą nuomonę ir nepasitikėjimą vykdomą sistemą, bet ir pačių antstolių požiūrį į jų atliekamas pareigas. Siekiant užtikrinti aukštos kvalifikacijos antstolių korpusą, svarbų vaidmenį atlieka LAR, kurie organizuoja ir vykdo antstolių, antstolių padėjėjų kvalifikacijos kėlimą, apmokymus, kursus ir kt. Kadangi antstolis tampa išieškotojo ir skolininko konflikto dalyviu, vertingos LAR pastangos skirti daugiau dėmesio psichologinių problemų sprendimui bei konfliktų reguliavimui, sudarant mediacijos – konstruktyvaus ginčų reguliavimo taikymo – mokymo programas. Atkreiptinas dėmesys, kad yra parengtas Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas¹⁶⁵, siekiant sukurti palankią teisinę aplinką Lietuvoje vystyti mediacijai, t.y. taikiam ginčo sprendimui padedant trečiajam nešališkam asmeniui. Antstoliams kiekvieną dieną tenka atsidurti konfliktinėse situacijose, derinant išieškotojų ir skolininkų interesus. Šios specifinės profesijos atstovams reikia ne tik teisės ir ekonomikos žinių, bet ir puikių bendravimo įgūdžių. Vienas iš svarbiausių LAR tikslų yra padėti antstoliams kelti kvalifikaciją, o kartu - ir šios profesijos prestižą bei siekti didesnio visuomenės pasitikėjimo antstoliais.

Atkreiptinas dėmesys, kad įstatymo leidėjas ne visais atvejais reikalauja žinoti antstolio darbo specifiką – užtenka teisinio darbo patirties, nėra reikalaujama įgyti jokių specialių praktinių žinių, jei asmuo nėra buvęs antstolio padėjėju. Kitokia praktika yra taikoma Estijoje, Prancūzijoje, kur ypatingas dėmesys yra skiriamas tinkamam pasirengimui tapti antstoliu. Olandijoje, kur antstolių sistema laikoma liberaliausia, antstoliui, prieš pradėdamas vykdyti veiklą, privalu parengti ir savo verslo planą¹⁶⁶. Darbo

¹⁶⁴ Žolynas M. Vykdomo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P. 17.

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas. Nepublikuotas.

¹⁶⁶ Lietuvos antstolių rūmai. Lietuvos antstoliai susipažins su vakarietiškais paslaugų teikimo principais // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=33>; prisijungimo laikas : 2006-11-10.

autorės manymu, antstolio darbo specifika, be būtinų teisinių, ekonomių žinių ir psichologinio pasirengimo, sąlygoja specialių žinių poreikį. Antstolio veikla susijusi ne tik su sprendimų vykdymu. Jis turi turėti savo kontorą, samdyti darbuotojus, sukurti būtinas darbo sąlygas, sugebėti administruoti, planuoti kontoros veiklą bei pajamas. Būdamas tarpininkas tarp skolininko ir išieškotojo, antstolis turi sugebėti racionaliai išspręsti kylančius konfliktus, pasižymėti tinkamu psichologiniu pasirengimu. Taip pat teikdamas paslaugas turi stengtis būti patrauklus klientams ir užtikrinti jų kokybę. Dėl išvardintų priežasčių tokia praktika, kokia taikoma minėtose šalyse, tiek specialių žinių įgijimas, tiek verslo plano sukūrimas, būtų galima pasinaudoti ir Lietuvoje. Tai sudarytų galimybes užimti antstolio pareigas asmenims, visapusiškai pasiruošusiems bei detaliam susipažinusiems su antstolio darbo ypatumais. Atkreiptinas dėmesys, kad teisingumo ministras P. Baguška yra ne kartą pabrėžęs, jog visuomenė neretai skundžiasi ne vien antstolių teisine kvalifikacija, bet ir prastu administravimu ar tiesiog blogu klientų aptarnavimu¹⁶⁷.

Kitas tikslas, kurio buvo siekiama liberalizuojant antstolių veiklą – tai Lietuvos gyventojams teikiamų *teisinių paslaugų* pasiūlos plėtra, bei šių paslaugų įvairovės padidėjimas, kartu užtikrinant ir aukštą kokybę. Po reformos Lietuvos gyventojai ir verslo subjektai įgijo galimybę naudotis visiškai naujomis teisinėmis paslaugomis, kurias pradėjo teikti antstoliai. Dar daugiau - buvo išplėtotas teisinių paslaugų rinkas, visos valstybės mastu užtikrinant naujų teisinių paslaugų prieinamumą gyventojams. Tai tapo įmanoma tik išskėlus profesinių bei moralinių reikalavimų antstoliams kartelę į pakankamai aukštą lygį. Rezultatas akivaizdus – vis daugiau asmenų (ypač advokatai) naudojami faktinių aplinkybių konstatavimo paslauga, populiarius dokumentų įteikimas per antstolį, tarpininkavimas iki teismo susigrąžinant skolas¹⁶⁸. Jeigu pirmaisiais privačios veiklos metais faktines aplinkybes antstoliai konstatavo 310 kartų, tai 2004 metais ši paslauga buvo suteikta jau 596 kartus, o 2005 metais antstoliai surašė 1161 faktinių aplinkybių konstatavimo protokolų¹⁶⁹. Tam tikrose srityse (ypač kiek tai susiję su skolų grąžinimo sureguliuojimu) tampa populiarios ir antstolių konsultacijos paslaugos¹⁷⁰. Kaip buvo minėta anksčiau, vykdomųjų dokumentų, pateikiamų antstoliams, skaičius vis mažėja, todėl mažėjančio priverstinio vykdymo funkcijų sąskaita vis labiau populiarės

¹⁶⁷ Baguška P. Alternatyvų reformoms nėra // <http://www.tm.lt/default.aspx?item=prsp&id=12823>; prisijungimo laikas: 2006-11-20.

¹⁶⁸ Lepeškaitė A. Situacijos iki reformos trumpas apibūdinimas. Seminaras tema “Antstolių sistemos reforma Lietuvoje: reformos rezultatai ir vaidmuo stiprinant Lietuvos teisėtumą”. Vilnius, 2005. P.8.

¹⁶⁹ Lietuvos antstolių rūmai. Faktinių aplinkybių konstatavimo paklausa kasmet padidėja po kelis kartus // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=808>; prisijungimo laikas : 2006-09-23.

¹⁷⁰ Lepeškaitė A. Situacijos iki reformos trumpas apibūdinimas. Seminaras tema “Antstolių sistemos reforma Lietuvoje: reformos rezultatai ir vaidmuo stiprinant Lietuvos teisėtumą”. Vilnius, 2005. P.8.

teikiamos paslaugos. Iš anksto prognozuoti tokią tendenciją Lietuvos antstolių reformos autoriams leido situacija senas privačių antstolių veiklos tradicijas turinčiose užsienio šalyse¹⁷¹: Olandijoje ir Prancūzijoje, priverstinis sprendimų vykdymas tesudaro apie 30 proc. antstolių veiklos, o 70 proc. veiklos tenka antstolių teikiamoms paslaugoms. Todėl Lietuvos antstoliams labai svarbu susipažinti su užsienio kolegų veiklos metodais, pagal kuriuos stengiamasi būti patraukliais klientams, teisingai juos informuoti apie savo paslaugas ir racionaliai planuoti antstolio kontoros veiklą. Antstolio patirtis ir kompetencija vykdant išieškojimus ženkliai įtakoja šių paslaugų kokybę. Papildomos paslaugos numatytos taip pat ir atsižvelgiant į antstolių veiklos specifiką, šių paslaugų ryšį su vykdymo procesu, siekiant užtikrinti optimalias galimybes kiekvienam asmeniui gauti reikalingas kvalifikuotas paslaugas. Valstybei duodama priesaika antstolius įpareigoja fiksuoti įrodymus objektyviai ir nešališkai. Atkreiptinas dėmesys, kad antstoliams, suteikus minėtas teises, buvo pagerintos miestų, rajonų gyventojų bei įmonių galimybės gauti kvalifikuotas teisinės paslaugas savo gyvenamojoje vietoje.

Antstolių įstatyme nustatytas prioritetas antstolio teikiamoms funkcijoms prieš paslaugas. Tačiau nei Antstolių įstatyme, nei kituose teisės aktuose nėra detalizuota, kada antstolis negali teikti pagal privatų susitarimą atliekamų ir privačiai apmokamų paslaugų, kurios konkuruoja su antstolio kaip valstybės atstovo atliekamomis funkcijomis, apmokamomis valstybės nustatytais įkainiais. Taigi įstatymų leidėjas apsiribojo tik prioriteto suteikimu funkcijoms, palikdamas antstoliui teisę lygiagrečiai vykdyti jam pavestas funkcijas ir kartu teikti paslaugas.

Įgyvendinus antstolių reformą buvo pasiektas *teigiamas poveikis ekonomikai*. Vertinant ekonominę reformos aspektą, o tiksliau – sprendimų vykdymo sistemos sąsają su verslu pačiose įvairiausiose srityse, šiuolaikinei, kreditavimu grindžiamai ekonomikos plėtrai neabejotinai turi įtakos ir tai, kiek efektyviai veikia skolų išieškojimo sistema. Vis populiarėjant kreditams, didėja ir jų negražinimo rizika, už kurią moka visi visuomenės nariai. Kadangi ilgai didelės skolos tampa stabdžiu bet kurios įmonės veiklai bei paslaugų kokybės gerinimui, efektyvi skolų išieškojimo sistema tampa viena iš veiksmingos ekonomikos funkcionavimo sąlygų. Nuo skolų išieškojimo efektyvumo priklauso ir visų finansinių institucijų, kurių veikla susijusi su kreditavimu, paskolų teikimu, draudimu, nuoma veikla bei galimybės ją plėtoti. Šis ekonominis aspektas lemia ne tik kreditorių, bet ir visos visuomenės, kurioje veikia rinkos santykiai, narių gerovę. Vertinant reformos rezultatus būtina paminėti, jog skolų rizikos faktorius antstolių dėka

¹⁷¹ Lietuvos antstolių rūmai. Lietuvos antstoliai susipažins su vakarietiškais paslaugų teikimo principais // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=33>; prisijungimo laikas : 2006-11-10.

Lietuvoje sumažėjo ir yra akivaizdi tendencija jam mažėti ateityje, antstoliams dirbant vis geriau¹⁷².

Liberalizavus antstolių institutą, sprendimų vykdymo sistema *nebefinansuojama iš valstybės biudžeto*. Principinė nuostata, jog sprendimų, priimtų dėl privačių asmenų ginčo, vykdymo išlaidas atlygina ne valstybė, o ginčo šalys, įtvirtinta įstatymiškai LR CPK 610 str. Taigi valstybė ne tik sutaupo dalį biudžetinių lėšų, tačiau antstolių mokami mokesčiai (18 proc. pridėtinės vertės mokestis nuo visų kontoros pajamų, pasirinktinai mokamas 15 proc. arba 33 proc. dydžio gyventojų pajamų mokestis), padidina valstybės pajamas. Be to, lėšas, anksčiau skirtas antstolių aparatui finansuoti, valstybė dabar gali skirti kitų reikių tenkinimui, opių problemų sprendimui. Pabrėžtina, kad privačių antstolių veiklos efektyvumas nulemia rezultatyvesnį sprendimų vykdymą, tokiu būdu valstybės naudai išieškant daugiau skolų nei veikiant valstybinei antstolių sistemai.

Vertėtų paminėti, jog reforma tapo geru impulsu plačiai diegti antstolių veikloje *informacines technologijas*. Siekiant kuo greitesnio vykdymo proceso, buvo kompiuterizuota informacijos apie skolininką paieška, elektroninės užklauskos bankams, operatyvus turto areštas ir kt. Sukurtos kompiuterizuotos sistemos sudaro galimybę operatyviai surinkti visą reikiamą informaciją ir kuo skubiau pradėti vykdymo veiksmus. Tokios sistemos privalumai pasireiškia ir tuomet, kai yra padaromos klaidos, kurias būtina nedelsiant ištaisyti, siekiant išvengti galimos žalos ar tam tikro pažeidimo. Atkreiptinas dėmesys, kad LR CPK pakeitimo projektas numato elektroninių priemonių taikymą atliekant procesinius veiksmus. Siuntimas elektroninėmis priemonėmis yra įtvirtintas kaip alternatyva siunčiant proceso šalims antstolio patvarkymus, raginimus, turto arešto, turto aprašo aktus ir kitus procesinius dokumentus. Atitinkamai numatytas reikalavimas minėtu būdu siunčiamus dokumentus patvirtinti elektroniniu parašu. Esant techninėms galimybėms, antstoliui suteikiama teisė vykdyti varžytines naudojant informacines technologijas. Darbo autorės nuomone, šiandieniniame gyvenime siekiant sukurti žinių visuomenę, plačiai diegti šiuolaikines informacines technologijas, toks modernus teisinis reglamentavimas yra vykdymo proceso privalumas, kuris užtikrina skolų išieškojimo operatyvumą bei sudaro geresnes sąlygas pateikti informaciją suinteresuotoms šalims.

Antstoliai, vykdydami savo veiklą, kuri yra susijusi su įvairiausiomis gyvenimo sritimis, *iškelia opias socialines problemas ir skatina jų sprendimą*. LAR pabrėžia būtinybę teisės aktuose įvardinti konkrečias institucijas ar pareigūnus, kurie padėtų

¹⁷² Lepeškaitė A. Situacijos iki reformos trumpas apibūdinimas. Seminaras tema "Antstolių sistemos reforma Lietuvoje: reformos rezultatai ir vaidmuo stiprinant Lietuvos teisėtumą". Vilnius, 2005. P.9.

priverstinai iškeldinamiems žmonės susirasti laikinus būstus¹⁷³. Pagal galiojantį LR Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymą iškeldinami asmenys gali pasinaudoti teise į savivaldybės socialinį būstą. Tačiau didžiųjų miestų savivaldybėse manevrinių butų trūksta, o labai didelė dalis iškeldinimų vyksta būtent savivaldybių iniciatyva. LAR duomenimis¹⁷⁴, per aštuonis 2005 metų mėnesius buvo vykdomos 885 iškeldinimų bylos ir 133 kartus žmonės arba visos šeimos pagal teismų sprendimus priverstinai iškeldinti iš būsto, nesuteikiant kito gyvenamojo ploto. Dalis jų iškeldinimo dieną kitos pastogės neturėjo. LAR akcentavo būtinybę suformuoti aiškia valstybės politiką ir užtikrinti bent minimalią paramą iš būsto iškeldinamiems žmonėms. Pasirūpinimas tokiais asmenimis labai priklauso nuo bendros ekonominės valstybės padėties. 2005 m. gruodį visuomenė ir valdžios institucijos buvo informuotos apie tai, kad dešimtys tūkstančių Lietuvos vaikų nesulaukia priteistų periodinių iš savo tėvų¹⁷⁵. Antstolių pateikti duomenys praskynė kelią Vaikų išlaikymo fondo kūrimui¹⁷⁶.

Apmaudu, kad įvykusi vykdymo sistemos reforma neišsprendė *nesąžiningų varžytinių dalyvių* problemos, kuri egzistavo dar valstybinių antstolių laikais. Susiformavusi tokia rinkos dalyvių grupė, kuri verčiasi varžytinių verslu: vieni, papirkdami kitus varžytinių dalyvius, nusiperka turtą už sau tinkamiausią kainą, o pastarieji pasipelno tiesiog iš dalyvavimo, nekeltant išvaržomo turto kainos. Tais atvejais, kada parduodama tam tikra turto dalis, ypatingai tai populiariu realizuojant butų pardavimą iš varžytinių (pvz. 1/30 dalis buto), asmenys, įsigiję buto dalį kartu įgyja galimybę trukdyti jame gyvenančiųjų ramybę, gadinti buto būklę, kitais būdais kenkti jo bendrasavininkui, kuris neapsikentęs po kelių mėnesių būna priverstas savo buvusią nuosavybę parduoti už žymiai mažesnę kainą. Kaip vienas iš būdų, siekiant užtikrinti varžytinių skaidrumą, yra pasiūlymas grąžinti ne visą varžytinių dalyvių sumokamą įmoką, kurią sudaro 10 proc. parduodamo turto vertės, o tik dalį, kad varžytinių dalyviai patirtų tam tikrą nuostolių. Nors tokiu atveju iškyla pavojus apskritai atbaidyti žmones nuo dalyvavimo varžytinėse, autorės nuomone, tam tikros dalies negrąžinimas „atsijotų“ tuos dalyvius, kurie pasipelno tiesiog dalyvaudami varžytinėse, net neplanuodami realiai įsigyti išvaržomo turto. Įtvirtinus tokią sistemą, būtų tikslinga varžytinių dalyvių įmoką formuoti remiantis regresiniu principu, t.y. kuo didesnė parduodamo turto vertė, tuo mažesnė varžytinių dalyvio įmokos procentinė dalis. Tokiu būdu būtų išvengta atveju,

¹⁷³ Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių rūmai ragina pasirūpinti iškeldinamais žmonėmis // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=728>; prisijungimo laikas : 2006-09-05.

¹⁷⁴ Ten pat.

¹⁷⁵ Lietuvos antstolių rūmai. Tarptautinėje konferencijoje pristatyta Lietuvos antstolių institucijos raida // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=54>; prisijungimo laikas : 2006-10-18.

¹⁷⁶ Ten pat.

kada esant didelei parduodamo turto kainai, dalyvis patirtų didelius nuostolius. Teisės projektų tyrimo centras, siekdamas išspręsti varžytinių neskaidrumo problemą, pateikė pasiūlymą įteisinti varžytines stebinčių kviestinių asmenų institutą. Tačiau kiltų didelis pavojus, kad tokiu atveju greta dabar klestinčių etatinių varžytinių dalyvių grupuočių įsitvirtintų ir etatiniai kviestiniai.

Siekiant išspręsti šią problemą, LR CPK pakeitimo projekte numatytos naujos papildomos priemonės, kuriomis reformuojama varžytinių vykdymo procedūra¹⁷⁷. Nustatyta tokia išieškojimo iš skolininko turto tvarka, kad priverstine tvarka parduodamas skolininko turtas būtų parduotas kuo didesne kaina. Padidinta varžytinėse parduodamo turto nustatoma pradinė kaina: pirmose varžytinėse ji padidinta iki devyniasdešimt proc. nustatytos areštuoto turto kainos, antrosiose – iki aštuoniasdešimt proc. nustatytos areštuoto turto kainos. Autorės nuomone, toks pradinės kainos padidinimas vertinamas dvejopai: viena vertus, sudaro galimybes parduoti turtą kuo didesne kaina, taip tenkinant abiejų proceso šalių interesus, kita vertus, po privalomojo pirmojo kainos padidėjimo (CPK 713 str. 4 d.) iš varžytinių parduodamo turto kaina beveik susilygina su rinkos kainomis, o tai gali sąlygoti varžytinių nepopuliarumą ir dalyvių pasyvumą.

Reformuojama pati varžytinių vedimo tvarka¹⁷⁸: norintis dalyvauti varžytinėse asmuo ne vėliau kaip trys dienos iki varžytinių pradžios turi sumokėti dalyvio mokestį ir pasirašyti, jog nėra įstatyme numatytų kliūčių, dalyvauti varžytinėse, o savo pasiūlymą dėl konkrečios kainos pateikti antstoliui užklijuotame voke. Draudžiama nurodyti kainą tokiu būdu, kad konkreti kaina priklausytų nuo kitų dalyvių pasiūlytos kainos. Pačiose varžytinėse dalyvauja ne daugiau kaip trys asmenys, pasiūlę didžiausią kainą, kuri yra ne mažesnė negu nustatyta pradinė parduodamo turto kaina, taip pat bendraturčiai, kurie iki varžytinių raštu informavo apie norą dalyvauti varžytinėse. Tikimasi, kad toks modelis skatins iš karto siūlyti didesnę nei minimali kainą ir sudarys prielaidas parduoti turtą už kuo didesnę kainą. Kadangi varžytinėse numatytas ribotas dalyvių skaičius ir reikalavimas iš anksto pasiūlyti parduodamo turto kainą, darbo autorės manymu, tokiu būdu bus užkirstas kelias nesąžiningiems dalyviams pelnytis iš priverstinio turto realizavimo. Kita vertus tokiu atveju, kai dėl informacijos trūkumo nėra sąlygų dalyviams tarpusavyje susitarti dėl varžymosi kainomis tvarkos, gali atsitikti taip, kad atsiras spaudimas patiems antstoliams, siekiant paveikti varžytinių procesą ir įsigyti turtą už norimą kainą. Kadangi varžytinių vedimo procesą kontroliuoti yra sudėtinga, jų

¹⁷⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo projekto lyginamasis variantas. 245 str. Nepublikuotas.

¹⁷⁸ Ten pat.

teisėtumas priklauso ir nuo pačio antstolio profesionalumo, mentaliteto, sąžiningumo. Tačiau nepaisant galimų pažeidimų rizikos, numatyta teisė paduoti skundą dėl antstolio veiksmų, susijusių su varžytinėmis. Pateikiant teisėjui turto pardavimo iš varžytinių aktą tvirtinti kartu su juo pateikiama ir visa vykdomoji byla, kurioje atsispindi atlikti antstolio veiksmai. Jei teisėjui susipažinus su vykdomąja byla kyla abejonių dėl varžytinių teisėtumo, klausimas dėl minėto akto nagrinėjamas teismo posėdyje. Taigi teisėjas turi galimybę susipažinti su visa vykdomosios bylos eiga. Autorės manymu, tokia varžytinių teisėtumo kontrolė yra pakankama ir užtikrina įstatymus atitinkantį ir žmogaus teisių nepažeidžiantį turto realizavimą.

Kita opi problema, dažnai tampanti skundų priežastimi - ***areštuoto turto įkainojimas***. Faktą, kad arešto vykdymo procese problema yra tikrai aktuali patvirtino ir Teisės instituto anketuotų bylų teismuose, kurios buvo iškeltos pagal pareiškėjų skundus dėl neteisėtų antstolio veiksmų skundų turinys. Iš 77 skundų 40 –yje (51,95 proc.) buvo nurodyta, kad antstolis pažeidė turto arešto tvarką¹⁷⁹. Pabrėžtina, kad ir Rekomendacijoje Rec (2003)17 numatyta, kad nustatant areštuoto turto kainą būtina atsižvelgti į rinkos vertę, vengiant nepagrįsto nuvertinimo¹⁸⁰.

Šiuo metu LR CPK numato du būdus nustatyti turto vertę – turtą įkainoja pats antstolis rinkos kainomis, atsižvelgdamas į turto nusidėvėjimą bei arešto metu dalyvaujančių išieškotojo ir skolininko nuomones, arba jo vertę nustato ekspertai. M.Žolyno nuomone¹⁸¹, antstoliai nesistengia nustatyti tikrosios areštuojamo turto vertės, o tam tikrais atvejais patys to ir negali padaryti dėl objektyvaus atitinkamo žinių stygiaus. Ypač ši problema aktuali vertinant areštuojamą nekilnojamąjį turtą – vienais atvejais nustatoma neteisinga nekilnojamojo turto vertė remiantis prieš keletą metų nustatyta nekilnojamojo turto verte, kitais atvejais remiamasi sąmoningai Nekilnojamojo turto registre sumažinta turto verte. Kaip galimą šios problemos sprendimo variantą M.Žolynas pateikia privalomas ekspertizės atlikimą vertinant nekilnojamąjį turtą, kitą didelės vertės turtą¹⁸². Kitas pasiūlymas - turto įvertinimą perduoti teismų kontrolei ir nustatyti privalomą turto įvertinimo ekspertizę, kai skolininko ar išieškotojo nurodyta turto suma skiriasi. LAR nuomone¹⁸³, toks turto įvertinimo būdas yra netikslingas, kadangi bet kuriuo atveju vėl būtų kreipiamasi į turto vertintojus, nes teisėjas nėra turto

¹⁷⁹ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.14

¹⁸⁰ Council of Europe. Recommendation Rec (2003)17 of the Committee of Ministers to member states on enforcement (adopted by the Committee of Ministers on 9 September 2003 at the 851st meeting of the Ministers' Deputies).

¹⁸¹ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.13.

¹⁸² Ten pat.

¹⁸³ Lietuvos antstolių rūmai. Dėl vykdymo proceso reformos apžvalgos ir teisinio vertinimo. Vilnius, 2005. P.4.

vertinimo specialistas ir, numatydamas turto, turi dar mažesnes galimybes jį objektyviai įvertinti nei antstolis. Šiuo metu galiojantis teisinis reglamentavimas, įpareigojantis antstolį skirti turto vertinimo ekspertizę, yra pranašesnis – apžvalgoje pareikštas siūlymas nustatyti privalomą ekspertizės skyrimą, kai šalių nurodyta kaina skiriasi 20 proc., tik dar labiau suvaržytų skolininko ir išieškotojo teises, nes šiuo metu ekspertizė skiriama privalomai ir tuomet, kai šalis mano, jog antstolio nustatyta kaina galėtų būti didesnė ar mažesnė, tarkim 5 proc¹⁸⁴.

LR CPK pakeitimo projekte turto įkainojimo problema sprendžiama nustatant privalomą ekspertizę¹⁸⁵: įkainojęs turtą, antstolis turto vertei nustatyti skiria ekspertizę, išskyrus tuos atvejus, kai skolininkas ir išieškotojas pasirašytinai sutinka su antstolio atliktu turto įkainojimu. Jei įkainuojant turtą antstoliui kyla abejonių dėl turto vertės, antstolis skiria ekspertizę. Numatyta naujovė, kuria skolininkui ar išieškotojui suteikiama teisė skusti antstolio patvarkymą atsisakyti skirti papildomą ar pakartotinę ekspertizę (pagal dabar galiojančius įstatymus minėti patvarkymai yra neskundžiami). Darbo autorės manymu, toks turto įvertinimo teisinis reglamentavimas vertinamas dvejopai. Viena vertus, numatant privalomą šalių sutikimą dėl antstolio nustatytos kainos, kuris turi būti įtvirtinamas pasirašytinai, užtikrinamas šalių dalyvavimas vykdymo procese bei jų teisėtų interesų apsauga. Skiriant ekspertizę turto įvertinimui sumažėtų teismuose skundų dėl turto įkainojimo. Kita vertus, tokiu būdu nustatant turto vertę išieškojimo procesas gali sulėtėti ir tapti sudėtingesnis, kadangi ne visais atvejais yra galimybė gauti pasirašytinus proceso šalių sutikimus dėl turto įkainojimo. Taip pat tai sąlygotų vykdymo išlaidų padidėjimą. Atkreiptinas dėmesys, kad suteikiant šalims galimybę skusti antstolio patvarkymą skirti papildomą ar pakartotinę ekspertizę, iškyla pavojus, kad šia teise bus naudojamosi siekiant vilkinti vykdymo procesą, tokiu būdu užkertant kelią esant realiam turtui operatyviai įvykdyti sprendimą ir atkurti išieškotojo pažeistas teises. Siekiant išvengti skolininkų teisių piktnaudžiavimo, galima būtų nustatyti tam tikrą ribotą skiriamų ekspertizių skaičių.

Taip pat atkreipiamas dėmesys į pačią **turto areštavimo vykdymo procese tvarką**. Pagal šiuo metu galiojančius įstatymus turtą savarankiškai areštuoja antstolis. Pagal LR Konstitucijos 23 str. nuosavybė neliečiama, nuosavybės teises saugo įstatymai¹⁸⁶. Vertinant nuosavybės teisę kaip vieną svarbiausių konstitucinių vertybių, galima sulaukti spekuliatyvių vertinimų, kad Lietuvoje nuosavybės teisės gali būti suvaržytos net ne

¹⁸⁴ Lietuvos antstolių rūmai. Dėl vykdymo proceso reformos apžvalgos ir teisinio vertinimo. Vilnius, 2005. P.4.

¹⁸⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo projekto lyginamasis variantas. 238 str. Nepublikuotas.

¹⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žinios. 1992, Nr. 33-1014.

valstybinės ar teisminės valdžios, o privataus asmens¹⁸⁷. Šiuo metu apylinkių teismai kontroliuoja priverstinio skolininko turto realizavimo teisėtumą, tačiau nekontroliuoja turto arešto teisėtumo. M.Žolyno manymu¹⁸⁸, vykdymo procesas būtų optimalesnis, jei teismai kontroliuotų turto arešto taikymo teisėtumą, nustatant privalomą antstolio surašytų turto arešto aktų tvirtinimą teisme, nes po varžytinių nustačius, kad buvo nesilaikyta turto arešto tvarkos (pavyzdžiui, areštuoto turto įvertinimo) būtų pažeisti ne tik skolininko, bet ir išieškotojo teisėti lūkesčiai ir interesai. LAR nuomone¹⁸⁹, toks pasiūlymas nepadėtų užtikrinti didesnio vykdymo proceso skaidrumo ar aiškumo. Atsižvelgiant į apylinkių teismų teisėjų darbo krūvį, tokia tvarka tik užvilktų vykdymo procesą. Pažymėtina, jog visi areštuoto turto sandoriai privalomai tvirtinami teisme, antstoliui pateikus visą vykdomąją bylą. Šio procesinio veiksmo atlikimo momentu teisėjas įvertina visus varžytinių teisėtumui turinčius reikšmės atliktus procesinius veiksmus, išklauso šalių nuomonę, tai pat įvertina, ar buvo laikomasi įstatymo reikalavimų areštuojant turtą ir nustatant jo kainą. Autorės manymu, LR CPK detalčiai reglamentuoja akto tvirtinimo procedūrą ir nustato pakankamus procesinius terminus, per kuriuos suinteresuoti asmenys turi teisę kreiptis su skundu dėl antstolio veiksmų. Pažymėtina ir tai, jog areštuoto turto pardavimas priverstine tvarka yra kraštutinė priverstinio vykdymo priemonė, kuri taikoma tik tuomet, kai nėra galimybės sprendimą įvykdyti kitomis priemonėmis. Vertėtų atkreipti dėmesį į gana įdomią Teisės instituto pasiūlytą idėją, kad siekiant padidinti antstolių profesionalumą ir objektyvumą areštuojant turtą vykdymo procese, reiktų nustatyti tam tikro dydžio piniginę kompensaciją, kuri būtų mokama teismui konstatavus, kad antstolis neteisėtai ar nepagrįstai areštavo turtą arba pažeidė jo realizavimo taisykles. Panaši prevencinė priemonė yra numatyta LR CPK pakeitimo projekte reglamentuojant vykdymo išlaidų išieškojimo klausimą.

Labai svarbi šiuo metu galiojančio LR CPK 704 straipsniu. skolininkui suteikta teisė iki varžytynių pradžios pasiūlyti parduodamo turto pirkėją¹⁹⁰. Ši nauja turto realizavimo procedūra iš karto prigijo praktikoje ir tapo plačiai taikoma. Pagrindinė sąlyga- skolininko pasiūlyto pirkėjo už turtą mokama kaina turi būti ne mažesnė nei nurodytoji turto arešto akte (ar nustatyta vertintojo) arba jos turi užtekti visai skolai ir vykdymo išlaidoms padengti. Šia teise skolininkai pradėjo iš karto labai aktyviai naudotis, siekdami išvengti turto varžytynių ir surasti pirkėją, kuris pasiūlytų didesnę

¹⁸⁷ Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.13.

¹⁸⁸ Ten pat.

¹⁸⁹ Lietuvos antstolių rūmai. Dėl vykdymo proceso reformos apžvalgos ir teisinio vertinimo. Vilnius, 2005. P.4.

¹⁹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.36-1340.

kainą¹⁹¹. Antstoliams ši tvarka taip pat yra palanki, nes skolininkas, parodęs iniciatyvą dėl turto pardavimo jo nurodytam pirkėjui vėliau paprasčiausiai nebereiškia pretenzijų dėl antstolio veiksmų ir turto realizavimo, kas dažnai pasitaiko vykdant turto varžytynes. LR CPK pakeitimo įstatymo projekte numatyta tam tikra naujovė¹⁹²: parduodant areštuotą turtą skolininko pasiūlytam pirkėjui, ne mažesnė negu 10 proc. turto pardavimo kainos netesybų suma turi būti sumokama į antstolio deponitinę sąskaitą ne vėliau kaip sudarant sutartį, o likusi pinigų suma sumokama per sutartyje nustatytą terminą, kuris negali būti ilgesnis kaip 2 mėn. Autorės manymu, tokios turto pardavimo kainos netesybų sumos įtvirtinimas yra vertintinas teigiamai, kadangi per nustatytą terminą pirkėjui nesumokėjus visos reikiamos sumos, ši įmoka atitenka skolininko skolai ir vykdymo išlaidoms padengti. Praktikoje skolininkui pasinaudojus CPK 704 str. numatyta teise, visos sumos sumokėjimas už areštuotą turtą pasiūlytam pirkėjui dažnai atidedamas iki vieno mėnesio (CPK 716 str. 2 d.). Tačiau pasitaiko nemažai atvejų, kada skolininkas piktnaudžiauja šia teise: praėjus terminui nėra sumokama reikiama suma ir tokiu būdu sąmoningai vilkinamas vykdymo procesas. LR CPK pakeitimo projektas, įtvirtindamas turto pardavimo kainos netesybų sumą ir detaliau bei griežčiau reglamentuodamas šios teisės taikymą, sumažina skolininko galimybę piktnaudžiauti jam suteikta teise. Terminas pratęsiamas yra pozityvi naujovė, kuri sudaro tinkamas sąlygas pirkėjui surinkti reikiamą sumą, pvz. paimti paskolą ar pan. Svarbu yra tai, kad tuo atveju, kada kainos sumokėjimo terminas baigiasi vėliau nei numatyta varžytinių data, antstoliui suteikiama galimybė varžytines atidėti iki minėto termino pabaigos.

Kadangi po antstolių reformos praėjo tik trys metai, įsitvirtinimo klausimas antstolių institucijai ir toliau išlieka aktualus ir svarbus. Sprendžiant iš šiuo metu antstolių kontorose vykdomų bylų skaičiaus (kuris viršija 600 tūkst.)¹⁹³, antstolių veikla paliečia labai didelės visuomenės dalies interesus. Nepajėgdami patys išspręsti užgriuvusių finansinių problemų, skolininkai neretai ieško pagalbos ir užtarimo pas *politikus*, kurie siekdami populiarumo ir kuo didesnio rinkėjų palankumo, skolininkų laukiamas nuolaidas sumaniai išnaudoja politiniams reitingams kelti. Kai kurių politikų eskaluojamus skolininkų nusiskundimus aktyviai tiražuoja žiniasklaida, nes temos, susijusios su žmogaus turtu, jo suvaržymu bei aktyviais procesiniais veiksmais, visada

¹⁹¹ Lepeškaitė A. Pranešimas seminare tema "Teisės aktų, reglamentuojančių teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymą, apžvalga". Vilnius, 2006. P.9.

¹⁹² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo projekto lyginamasis variantas. 242 str. Nepublikuotas.

¹⁹³ Lietuvos antstolių rūmai. Tarptautinėje konferencijoje pristatyta Lietuvos antstolių institucijos raida // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=54>; prisijungimo laikas : 2006-10-18.

yra aktualios. V.Nekrošius pabrėžia¹⁹⁴, kad normali civilinė apyvarta nesuderinama su nuostata, jog net piktybiškai skolų nemokantys skolininkai yra vargšai. Jis tai pat pasisako prieš suinteresuotų politikų kišimąsi į antstolių veiklos įkainių reguliavimą. Anot jo, politiniais interesais negalima vadovautis ten, kur sprendžiami rinkos sąlygomis veikiančių antstolių išlaikymo, konkurencingumo, pelno klausimai. Paradoksalu, tačiau vis dažniau stebina valdžios atstovų kritika antstoliams bei neigiami komentarai, ignoruojant faktą, jog antstoliai vykdo veiklą vadovaudamiesi būtent jų sukurtais norminiais aktais. Autorės nuomone tokia politinė įtaka yra neigiama. Vertinant vykdymo proceso problemas paviršutiniškai, naudojantis visuomenės pasipiktinimu siekiant populiarumo, priimant skubotus bei neapgalvotus sprendimus, daroma įtaka visam teisiniam antstolių veiklos reglamentavimui, dėl ko gali iškilti pavojus neigiamai paveikti pradedančią stiprėti sprendimų vykdymo sistemą.

Sprendimų vykdymui šiandien tebetrukdo ir *visuomenės mentaliteto problemas*. Skolininkams pajutus, kad antstolių veiksminga veikla neaplenkia senų, dar gerokai iki reformos atsiradusių skolų, padedama žiniasklaidos, visuomenė sukūrė „nuskriaustojo“ skolininko įvaizdį, o valstybė užsiėmė poziciją kaip juos apginti, visiškai pamirštant tai, kad būtent dėl skolininkų neatsakingo elgesio kreditoriams iškyla rizika neatgauti jiems ir taip teisėtai priklausančių lėšų. Tačiau dažną susirūpinimą kelia ne tik visuomenės narių, bet ir kai kurių antstolių mentalitetas, nes dar ne visi antstoliai stengiasi laikytis aukštų profesinių reikalavimų. Pagarba antstoliams priklauso ne tik nuo visuomenės, bet visų pirma nuo jų požiūrio į savo darbą. P.Koverovo nuomone¹⁹⁵, antstolių elgesys taps nepriekaištingas tik tada, kai antstoliai patys labiau gerbs savo darbą, jausis prestižinės profesijos atstovais.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, *antstolių drausmės bylas* nagrinėja Antstolių garbės teismas. Išnagrinėjęs bylą, teismas priima vieną iš sprendimų, numatytų LR Antstolių įstatyme. Nuobaudų sistema, buvusi iki reformos, buvo detalesnė, nes Teismo antstolių įstatyme buvo pateiktas baigtinis sąrašas nuobaudų už konkretų nusižengimą¹⁹⁶. Dabartinė sistema viena vertus suteikia daugiau laisvės Antstolių garbės teismo nariams, kurie gali patys įvertinti antstolio (antstolio padėjėjo) veiksmus ir jų drausminę atsakomybę, kita vertus, toks neapibrėžtumas sudaro prielaidas neskaidrumui, o drausminės atsakomybės dydis iš esmės tampa priklausomas nuo žmoniškojo faktoriaus. Pabrėžtina, kad teisingumo ministras, gavęs Antstolių garbės teismo siūlymus, gali

¹⁹⁴ Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių reforma: sėkmė kreditoriams ir valstybei, nesėkmė – skolininkams // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=31>; prisijungimo laikas : 2006-08-12.

¹⁹⁵ Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių reforma: sėkmė kreditoriams ir valstybei, nesėkmė – skolininkams // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=31>; prisijungimo laikas : 2006-08-12.

¹⁹⁶ Lietuvos Respublikos teismo antstolių įstatymas 21,22,23,24 str. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2846.

paskirti švelnesnę nuobaudą, nei siūloma, arba atsisakyti ją skirti iš viso. Tokia santykinai liberali ir tam tikra prasme neskaidri nuobaudų už antstolio (antstolio padėjėjų) pareigų nevykdymą arba netinkamą vykdymą tvarka darbo autorės manymu yra kritikuotina.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į Žmogaus teisių stebėjimo instituto atliktame tyrime pateiktą pastebėjimą, kad pagal LR Antstolių įstatymą, asmuo, įgijęs teisę vykdyti antstolio veiklą, antstoliu tampa, kai prisiekia būti ištikimas (-a) ir dorai vykdyti antstolio(-ės) pareigas, tačiau antstoliui nėra numatyta atsakomybė už priesaikos sulaužymą¹⁹⁷.

Reformos metmenyse buvo numatyta antstolių veiklą, susijusią su sprendimų vykdymu, pavesti kontroliuoti apylinkių teismų pirmininkams arba jų įgaliotiems teisėjams. Pirmame reformos etape apylinkių teismuose turėjo būti paskiriami teisėjai, kurie specializuotųsi nagrinėti vykdymo procese kylančius ginčus, buvo numatyta organizuoti tokių teisėjų kvalifikacijos kėlimą vykdymo proceso srityje¹⁹⁸. Tokia speciali *vykdymo teisėjų*, kaip, pavyzdžiui, yra Vokietijoje ar Prancūzijoje, pareigybė nebuvo sukurta. Žmogaus teisių stebėjimo instituto atliktame tyrime pateikta nuomonė¹⁹⁹, kad LR CPK numato nepakankamą ir silpną teisminę antstolių veiklos kontrolę, apsiribojant skundų dėl antstolių veiksmų nagrinėjimu ir jų atskirų veiksmų tvirtinimu, nesudarant galimybės kontroliuoti vykdymo procesą kaip vientisą civilinio proceso stadiją. Toks teisinis reglamentavimas tyrėjų manymu yra kritikuotinas.

Darbo autorės manymu, dabartinė procesinė teismo kontrolė, tvirtinant svarbiausius vykdymo veiksmus bei nagrinėjant skundus dėl antstolių veiksmų yra pakankama ir užtikrina vykdymo proceso teisėtumą. Praktikoje teisėjas, nagrinėdamas skundus, dažnai išsireikalauja iš antstolio pateikti vykdomąją bylą, o siunčiant teismui atitinkamus procesinius dokumentus tvirtinimui siunčiama ir visa vykdomoji byla arba ją sudarančių procesinių dokumentų patvirtintos kopijos. Taigi teisėjas turi galimybę susipažinti su visa vykdomosios bylos eiga ir vertinti antstolių veiksmų teisėtumą nuo pat vykdomojo dokumento pateikimo fakto. Tačiau vykdymo teisėjų instituto įtvirtinimas, autorės nuomone, būtų vertintinas teigiamai, kadangi, jiems specializuojantis tik vykdymo bylose, vykdymo procesas pagreitėtų. Produktiviau būtų paskirstytas teisėjų darbo krūvis, o patiems teisėjams, specializuojantis tik vykdymo bylose, būtų sudarytos

¹⁹⁷ Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Tyrimas tema „Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika“ Nr. 62T. Vilnius, 2005. P. 4.

¹⁹⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 27 d. nutarimas Nr. 1484 „Dėl teismo antstolių institucinės reformos metmenų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 114 -3306.

¹⁹⁹ Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Tyrimas tema „Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika“ Nr. 62T. Vilnius, 2005. P. 30.

sąlygos praturtinti žinias vykdymo srityje bei įgauti naudingos patirties. Tačiau tokia teisminės kontrolės apimtis turėtų likti, o teisėjų vaidmens didinimas vykdymo procese vertintinas labai atsargiai, kadangi išplėtus teismo galias kontroliuoti daugumą antstolio veiksmų vykdymo procesas sulėtėtų, antstolis taptų priklausomas nuo teisėjo.

Pažymėtina ir tai, jog antstoliai, tapę visiškai atsakingi už savo veiksmų pasekmes-tiek turtine, tiek moraline prasme, pradėjo *atsakingiau vykdyti savo pareigas*. Akivaizdus rezultatas, patvirtinantis tokios atsakomybės privalumus – teismuose pateikiama mažiau skundų dėl antstolių veiksmų. Iki reformos antstolių padarytą žalą atlygindavo valstybė. Valstybinių antstolių abejingumas ir aplaidumas sąlygojo neigiamas pasekmes proceso šalims, o jų patirti nuostoliai dar ir šiandien atlyginami iš valstybės biudžeto.

Atkreiptinas dėmesys, kad iš esmės pasikeitė besiskundžiančiųjų antstolių veikla asmenų kontingentas - anksčiau 95 proc. skundų sudarė išieškotojų nusiskundimai dėl to, jog antstolis nesiima veiksmų arba vilkina išieškojimo procesą, o dabar 95 proc. skundų sudaro skolininkų nusiskundimai²⁰⁰. Darbo autorės manymu, padidėjęs skolininkų skundų skaičius nėra reformos privalumas, tačiau jis neginčijamai patvirtina antstolių veiklos efektyvumo padidėjimo faktą.

Nemažą dalį proceso šalių skundų sudaro nusiskundimai dėl antstolio teikiamos informacijos trūkumo, nepakankamo bendradarbiavimo su proceso šalimis. Teisės institutui išanalizavus 77 teismų bylas, kurios buvo iškeltos pagal pareiškėjų skundus dėl neteisėtų antstolių veiksmų, paaiškėjo, kad daugiau nei penktadalio pareiškėjų buvo nepatenkinti antstolio pareigos teikti informaciją apie vykdymo eigą²⁰¹.

Analizuojant *antstolių pareigos suteikti šalims būtiną informaciją* teisinį reglamentavimą, pastebimos tam tikros spragos. Pagal LR CPK 654 str. antstolis, priėmęs vykdyti vykdomąjį dokumentą, *gali* iškviešti skolininką ir išieškotoją, išaiškinti jiems jų teises ir pareigas²⁰². Taigi įstatymų leidėjas neįpareigojo antstolio tai daryti, palikdamas jam tik teisę. M.Žolyno nuomone²⁰³, tai iš esmės atitinka ginčo teisenos idėją tinkamai pasiruošti civilinės bylos nagrinėjimui, minėto straipsnio nuostatos suponuoja pagrįstą tikslą siekti efektyvios vykdymo proceso eigos, tačiau, kita vertus, gana deklaratyvus – vartojamas žodelis „gali“ suteikia antstoliui teisę to nedaryti. Atkreiptinas dėmesys, jog praktikoje siunčiamuose nustatytos formos procesiniuose dokumentuose, tame tarpe ir raginimuose, yra nurodomos skolininko teisės ir pareigos. Tačiau skundų Teisingumo

²⁰⁰ Lepeškaitė A. Situacijos iki reformos trumpas apibūdinimas. Seminaras tema „Antstolių sistemos reforma Lietuvoje: reformos rezultatai ir vaidmuo stiprinant Lietuvos teisėtumą“. Vilnius, 2005. P.4.

²⁰¹ Žolynas M. Vykdomo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.16.

²⁰² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.36-1340.

²⁰³ Žolynas M. Vykdomo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.14,15.

ministerijai apžvalga rodo kiek kitokią situaciją – nors pranešimai su nuorodomis apie skolininko teises ir yra siunčiami, tačiau skolininkai, pageidaujantys detaliau išsiaiškinti savo teises ir pareigas su antstoliu, tokios antstolio pagalbos nesulaukia²⁰⁴. Teisės instituto atliktoje apžvalgoje buvo padaryta išvada, kad formalus raginimų, kuriuose cituojami atitinkami LR Civilinio proceso kodekso straipsniai, įteikimas neįtikina skolininkų vykdyti sprendimus geruoju ir yra aiškiai neefektyvus²⁰⁵. Siekiant didesnio raginimų paskirties efektyvumo ir tuo pačiu didesnio savanoriškai vykdomų sprendimų skaičiaus rekomenduotina įpareigoti antstolį ne tik išvardinti skolininko teises ir pareigas, bet ir suprantamai išsiaiškinti galimas geranoriško sprendimų nevykdymo pasekmes, patarti, kaip elgtis vienoje ar kitoje situacijoje. Kitaip tariant, rekomenduotina formuoti antstolių mentalitetą taip, kad skolininkas jį traktuotų kaip skolą išieškantį tarpininką, o ne priešą nuo kurio reikia slapstytis, tokiu būdu įgyvendinant vieną iš LR CPK 2 straipsnyje numatytų tikslų – kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių²⁰⁶.

Darbo autorės nuomone, teisių bei pareigų išaiškinimas ir bendradarbiavimas su proceso šalimis yra būtinas ir įstatymo leidėjai turi įpareigoti antstolius atlikti šią pareigą, kadangi procesinių teisių ir pareigų išaiškinimas proceso šalims užtikrina optimalų procesą ir garantuoja šalių procesinių teisių įgyvendinimą. Dar kartą reiktų atkreipti dėmesį, kad antstolio surašytuose, šalims siunčiamuose procesiniuose dokumentuose, yra nurodomos šalių teisės bei pareigos. Svarbus yra pranešime apie turto areštą skolininko teisės pasiūlyti turto pirkėją nurodymas tai atvejais, kada gresia areštuoto turto pardavimas. Akivaizdu, kad tam tikrais atvejais tokiu būdu pateikiama informacija nėra pakankama, tačiau reikia pripažinti, kad ir patys skolininkai retai pasinaudoja galimybėmis atvykti pas antstolius ir aptarti skolos išieškojimo alternatyvas. Pabrėžtina, kad nemaža dalis žmonių, gaunančių procesinius dokumentus, o ypačingai raginimus, nesivargina skaityti jų atidžiai, o atvykę pas antstolį reiškia pasipiktinimus dėl “kažkokio popiergalio”. Toks skolininkų elgesys dažniausiai pasitaiko išieškant baudas, dėl kurių vykdymo išlaidų dydžio dažniausiai ir kyla visuomenės pasipiktinimas. Pasitaiko atvejų, kada skolininkai, priėmę raginimą asmeniškai, antstolių kontoroje pasirodo praėjus terminui, teisindamiesi neturėję laiko, tuo tarpu visiškai nedėję pastangų su antstoliu susisiekti kitais būdais, juolab, kad siunčiamuose dokumentuose yra nurodomi visi būtini rekvizitai. Nepaisant raštu teikiamos informacijos, kurią galima įrodyti, antstolis tam tikra dalimi yra atsakingas ir už bendradarbiavimą su šalimis, siekiant kuo optimaliausio problemos sprendimo būdo, kuris būtų tinkamiausias

²⁰⁴ Žolynas M. Vykdomo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005. P.14,15.

²⁰⁵ Ten pat.

²⁰⁶ Ten pat.

skolininkui, tačiau patenkintų ir išieškotojo interesus. Ši procesą sureguliuoti yra pakankamai sunku ir tai priklauso nuo kiekvieno antstolio mentaliteto ir profesionalumo.

LR CPK pakeitimo įstatymo projekte²⁰⁷, siekiant detaliau sureguliuoti antstolio pareigą raštu informuoti proceso šalis apie jų teises ir pareigas bei apie numatomus atlikti priverstinio vykdymo veiksmus, patikslintos ir papildytos atitinkamos teisės normos: numatytas reikalavimas antstoliui įstatymo nustatyta tvarka raštu informuoti skolininką apie LR CPK 643, 644, 510, 704, 681, 682 straipsniuose numatytas teises ir pareigas vykdymo procese, taip pat aktyviai padėti šalims ginti jų teises bei įstatymų saugomus interesus; antstolis, gavęs vykdyti vykdomąjį dokumentą, pasirašytinai turi informuoti išieškotoją apie jo teises vykdymo procese, tuo tarpu raginime informuoja skolininką apie jo teises ir pareigas vykdymo procese. Toks išsamesnis ir aiškesnis antstolio pareigos suteikti informaciją vykdymo proceso šalims teisinis reglamentavimas yra vertintinas teigiamai, kadangi užtikrina šalių teises ir įstatymų saugomus interesus.

Vykdymo procese būtina išlaikyti *išieškotojo ir skolininko teisių balansą*. Tinkamai sureguliuotas proceso šalių teisinis statusas užtikrina, kad nei viena jų nebus diskriminuojama kitos atžvilgiu. Kartu su skolininko pareigomis labai svarbu detaliai įtvirtinti ir jo apsaugos sistemą, priverstinių priemonių taikymo ribas ir apimtis. Siekiant išieškoti skolas, kartu labai svarbu išlaikyti skolininką ekonomiškai gyvybingą, kadangi patikimo skolininko išsaugojimu suinteresuotas ir pats išieškotojas. Šiam tikslui įstatymiškai įtvirtinta apribojimai, kurie yra taikomi išieškojimui iš asmens turto, nustatant išieškojimo tiek iš fizinio, tiek iš juridinio asmens turto eiliškumą, pateikiant sąrašą turto, iš kurio negali būti išieškoma, taip pat numatant išieškojimo iš darbo užmokesčio konkrečius dydžius. Skolininko teisių apsauga reiškia išieškojimo apribojimus ir išieškotojo teisių sumažinimą, todėl siekiant kuo labiau apsaugoti skolininką, iškyla pavojus, kad išieškotojo pažeistų teisių atkūrimas taps sudėtingas, išieškojimo procesas bus neperspektyvus. Pernelyg didelė skolininko apsauga teisingumo įgyvendinimą gali padaryti sunkiai pasiekiamą, taip pažeidžiant teisinės valstybės principus.

Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šiandien visuomenėje yra suformuotas „nuskriaustojo“ skolininko statusas, jiems dažniau daroma nuolaidų, kaip silpnesnėjai pusei, pamirštant, kad būtent kreditorius yra nukentėjęs nuo jo veiksmų, vengimo laiku atsiskaityti ar vykdyti kitas prievoles. Kreditorius, siekdamas atkurti savo pažeistas teises, dėl skolininko vengimo vykdyti savo pareigą, patiria nuostolius tiek pinigine, tiek

²⁰⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo projekto lyginamasis variantas. 218, 220, 221, 226 str. Nepublikuotas.

laiko prasme (teismai, advokatai ir pan.). Todėl dažnai perdėtas skolininko gailėjimasis ir antstolių smerkimas yra nepagrįstas, kadangi iki sprendimo pateikimo vykdyti antstoliui, praeina seka teisminių ar administracinių procesų, kurių metu skolininkas turi visas galimybes su kreditoriumi sudaryti taikos sutartį ar kitokiu būdu išvengti priverstinio vykdymo jo atžvilgiu. Pasitaiko atvejų, kada nesąžiningi skolininkai, pasisamdę patyrusius advokatus, sąmoningai vilkina vykdymo procesą, skundžiant teismui visus procesinius antstolio veiksmus formaliais pagrindais. Toks skolininko piktnaudžiavimas teisėmis yra nuostolingas išieškotojams. Taigi, tobulinant sprendimų vykdymo teisinį reglamentavimą, visais atvejais būtina atsižvelgti ne tik į skolininkų, bet ir į išieškotojų teisinę padėtį bei įvertinti pasekmes, kurias kreditoriai gali patirti dėl koreguojamų sprendimų vykdymo terminų ar kitų nuolaidų skolininkams.

Kadangi teismo sprendimų vykdymas laikomas sudėtine teisės į teisminę gynybą dalimi, veiksmingas antstolių darbas yra visos visuomenės bei teisinės valstybės viešasis interesas, todėl antstolių darbas tampa išbandymu ne tik šia veikla užsiimantiems teisininkams, bet ir visuomenei ir jos išrinktiems valdžios atstovams. Užsitikrinti pagarbą privataus antstolio vardui, įgauti žmonių pasitikėjimą šiais valstybės funkcijas vykdančiais asmenimis, yra sunkus uždavinys, nes šis vardas siejamas ne tik su teigiamomis permainomis, bet vis dar su buvusiųjų teismo antstolių abejingumu bei nuodėmėmis. Šiais laikais antstoliams skiriama daug nepelnytų priekaištų vien dėl žinių stokos ir klaidingo antstolio instituto paskirties suvokimo. Apmaudu, jog kritika dėl atskirų antstolių klaidų arba neetiško elgesio faktų šiandien dažnai perauga į absoliutų antstolių institucijos neigimą, nes kartu su juo visuomenėje didėja nesąžiningumo, neatsargumo, nepagarbos teisėtškai apraiškų rizika²⁰⁸. Išankstinės neigiamos visuomenės nuostatos ir išorinė įtaka apsunkina antstolių pastangas teikti kuo kokybiškesnes paslaugas ir vykdyti jiems valstybės pavestas funkcijas.

Svarbu yra tai, jog ir patys antstoliai, ir su jų veikla susijusios institucijos neneigia, kad naujoje vykdymo sistemoje problemų yra, tačiau stebint praktiką bei analizuojant pasekmes, reikia jas atskleisti bei nurodyti jų objektyvias priežastis. Pabrėžtina, kad koreguojant teisės aktus ir patiems antstoliams besimokant iš savo bei kolegų klaidų, jau yra daroma pažanga siekiant visuomenės bei valstybės poreikius tenkinančios skolų išieškojimo sistemos. Visiems reikia priimti savąją atsakomybės dalį už šios sistemos kokybę, o svarstomų sprendimų racionalumą visada galima pasitikrinti

²⁰⁸ Lietuvos antstolių rūmai. Tolstant nuo reformos pradžios, ryškėja nauji antstolių institucijos uždaviniai // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=993>; prisijungimo laikas: 2006-11-02.

remiantis Vakarų Europos patirtimi²⁰⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje įgyvendintą antstolių institucinę reformą Tarptautinė antstolių ir teismo pareigūnų sąjunga (UIHJ) vertina ypač palankiai. Jos prezidento Žako Isnaro nuomone²¹⁰, galima tik džiaugtis valstybės pasirinkimu, nes Lietuvoje sukurta sistema atitinka tarptautinius spartaus, efektyvaus ir profesionalaus sprendimų vykdymo kriterijus. UIHJ yra įvertinusi Lietuvą kaip šalį, pažangiai reformavusią valstybinę antstolių sistemą ir galinčią būti pavyzdžiu kitiems.

Apibendrinant teigiamus ir neigiamus antstolių reformos padarinius, galima padaryti tokias išvadas:

- šiandien veikianti skolų išieškojimo sistema yra naudingiausia valstybei, kuri kasmet sutaupo beveik aštuonis milijonus litų biudžeto lėšų, bei labiausiai pateisino kreditorių, kurie šiandien atgauna beveik trečdalį išieškomų skolų, lūkesčius. Tačiau visiškai priešingo įvertinimo reforma sulaukė iš skolininkų, kurie pastarąją traktuoja kaip visišką nesėkmę, savo skunduose atskleisdami skolų išieškojimo sistemos trūkumus, reikalauja jos pakeitimų bei didesnės skolininkų teisių apsaugos. Antstolių sistemos reforma pateisino jos rengėjų lūkesčius sukurti efektyvią sprendimų vykdymo sistemą ir užtikrinti skolų nemokėjimo prevenciją;
- įgyvendinant reformą klaidų nebuvo išvengta, tačiau problemos, teisės aktų, reglamentuojančių vykdymo procesą, spragos, praktikoje nepasiteisinę sprendimai, bendradarbiaujant su valstybės institucijomis, nepriklausomais ekspertais ir užsienio kolegomis yra nuolat tobulinami ir keičiami, siekiant kuo kokybiškesnės, visuomenės ir valstybės interesus atitinkančios sprendimų vykdymo sistemos;
- nors Reformos metmenyse išdėstytos idėjos buvo ne kartą revizuojamos ir ne visos jos buvo įgyvendintos pažodžiui, vis dėlto išdėstyti reformos tikslai iš esmės buvo pasiekti.

²⁰⁹ Lietuvos antstolių rūmai. Tolstant nuo reformos pradžios, ryškėja nauji antstolių institucijos uždaviniai // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=993>; prisijungimo laikas: 2006-11-02.

²¹⁰ Ten pat.

IŠVADOS

1. Vykdyimo procesas – tai visuma teisės normų, reglamentuojančių procesinius teismo, kitų organų ir asmenų, dalyvaujančių vykdant savanoriška ar priverstine tvarka teismo ar kitų institucijų priimtus sprendimus, veiksmus, atkuriant pažeistas subjektines teises ir užtikrinant teisės aktuose įtvirtintų interesų apsaugą.
2. Efektyvi sprendimų vykdymo sistema yra būtinas kiekvienos teisinės valstybės elementas, viena iš teisinės sistemos atramų. Vykdyimo procesas, būdamas paskutinė teisingumo įgyvendinimo stadija, garantuoja pažeistų subjektinių teisių bei įstatymų saugomų interesų atkūrimą, tokiu būdu užtikrinant realų teisingumo vykdymą. Be veiksmingo, proceso šalių teisių pusiausvyrą įtvirtinančio, vykdymo proceso, visas teisingumo sistemos funkcionavimas taptų beprasmiškas, o teisė į sprendimo įgyvendinimą taptų neveiksminga ir iliuzinė.
3. Veiksmingos, sprendimų vykdymo sistemos svarbą atspindi ir aktyvus teisinis tarpvalstybinis bendradarbiavimas, tarptautinių teisės aktų kūrimas, siekiant sustiprinti ir tobulinti sprendimų vykdymo sistemą, kuri atitiktų kiekvienos valstybės ir visuomenės interesus.
4. Sprendimas liberalizuoti vykdymo procesą, deleguojant valstybės galias privačiam, antstoliui yra tikslingas, pagrįstas ir rezultatyvus, sudarantis sąlygas ne tik išspręsti iki reformos buvusias problemas, atsiradusias veikiant valstybiniams teismo antstoliams, bet ir pasiekti naujų pozityvių rezultatų, teigiamai veikiančių teisinę, ekonominę sistemas. Privataus sprendimų vykdymo modelio išsivyravimo tendencija byloja apie vykdymo subjekto liberalaus statuso pranašumą lyginant su viešuoju sprendimų vykdymo modeliu.
5. Iki antstolių reformos neefektyvus, epizodiškas ir nuostolingas sprendimų vykdymas ne tik neužtikrino paties vykdymo proceso paskirties, bet ir visos teisinės sistemos pilnaverčio funkcionavimo.
6. Įvykusi antstolių reforma nulėmė tam tikras naujoves, institucines ir procesines permainas, kurios buvo būtinos siekiant sudaryti sąlygas privačių antstolių veiklai. Tai antstolio statuso, vykdymo sistemos finansavimo tvarka pasikeitimas, naujų antstolių teikiamų paslaugų atsiradimas, griežtesnių

reikalavimų asmenims, norintiems tapti antstoliu, numatymas, asmeninės atsakomybės už padarytą žalą nustatymas ir kt.

7. Vykdamas reformą nebuvo išvengta organizacinių klaidų. Šiandieninėje praktinėje veikloje dėl teisės aktų spragų ir detalaus teisinio reglamentavimo trūkumo, kyla problemų tiek antstoliams, tiek proceso šalims, siekiant efektyvaus interesų tenkinimo ir tinkamos teisių apsaugos. Dažnai kritikos objektu tampa vykdymo įkainiai, nepakankama antstolių veiklos kontrolė, varžytinių vykdymo tvarka, areštuoto turto įkainojimas, informacijos proceso šalims trūkumas ir kt.
8. Nepaisant privačių antstolių veiklos trūkumų, esminiai lūkesčiai, susiję su sprendimų vykdymo efektyvumo didinimu, įgyvendinus reformą buvo patenkinti, reglamentacinė ir institucinė teismų sprendimų ir kitų vykdytinų dokumentų vykdymo reforma iš esmės buvo pagrįsta ir sėkminga, bendrieji tikslai pasiteisino: užtikrinta skolų nemokėjimo prevencija, suformuotas aukštos kvalifikacijos antstolių korpusas, pasiektas teigiamas ekonominis poveikis, užtikrinta naujų teisinių paslaugų pasiūlos plėtra, sutaupomos valstybės lėšos ir kt.
9. Antstolių reforma, išsprendusi opiausias vykdymo proceso problemas, sukūrusi šiuolaikišką, veiksmingą sprendimų vykdymo sistemą, modernią ir efektyvią antstolių instituciją, neabejotinai padarė teigiamą įtaką visai teisei sistemai, užtikrindama realų teisingumo įgyvendinimą. Siekiant sukurti stiprią ir gerbiamą teisinę sistemą, būtina garantuoti tinkamą asmens teisių apsaugą. Efektyvi vykdymo sistema atspindi teisinės sistemos lygį ir stiprina asmenų pasitikėjimą teisine valstybe.
10. Kadangi privačių antstolių sistema yra dar pakankamai jauna ir trapi, šiuo metu išlieka pagrindinis uždavinys – užtikrinti sprendimų vykdymo sistemos stabilumą ir sudaryti dar geresnes sąlygas antstolių veiklos efektyvumo didėjimui. Atsiranda būtinybė sutelkti visuomenės, valdžios atstovų bei pačios antstolių bendruomenės pastangas, kad antstolių institucija užimtų deramą vietą tarp kitų teisinės sistemos grandžių, stiprinti antstolio nepriklausomumo statusą, suformuoti aiškius antstolių veiklos vertinimo kriterijus. Svarbu užtikrinti antstolių sistemos sąveiką su kitomis valstybinėmis ir teisinėmis struktūromis, daugiau dėmesio skirti mokslinei veiklai.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.36-1340.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr.36-1340.
4. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 53-2042.
5. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr.53-2043.
6. Lietuvos Respublikos teismo antstolių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 92-2847.
7. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2001 m. gegužės 21 d. įsakymas Nr. 92 „Dėl teismo antstolių tarnybinės veiklos vertinimo tvarkos bei visiškos materialinės atsakomybės sutarties formos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 45-1607.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. gruodžio 27 d. nutarimas Nr. 1484 „Dėl teismo antstolių institucinės reformos metmenų patvirtinimo“ // Valstybės žinios.1999, Nr. 114 -3306.
9. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. 432 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 3-82.
10. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 130-4682.
11. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2006 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr. 1R-295 „Dėl antstolių (antstolių padėjėjų) drausmės bylų iškelimo ir nagrinėjimo taisyklių ir Antstolių garbės teismo veiklos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 104-3992.
12. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. balandžio 1 d. įsakymas Nr. 83 „Dėl Lietuvos antstolių rūmų įstatų ir Antstolių profesinės etikos kodekso paskelbimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 34-1447.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 12 d. nutarimas Nr. 957 „Dėl antstolių profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 128-4605.

14. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) NR. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 58-2005.
15. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, įgyvendinimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 58-2004.
16. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija//Valstybės žinios. 1995, Nr. 40-987.
17. Council of Europe. Recommendation Rec (2003)17 of the Committee of Ministers to member states on enforcement (adopted by the Committee of Ministers on 9 September 2003 at the 851st meeting of the Ministers' Deputies).

Specialioji literatūra:

Vadovėliai/ mokslinės knygos/ monografijos:

18. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1.
19. Kalverš R. Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas. Vilnius: Saulužė, 2002.
20. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.
21. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2.
22. Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
23. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia. 1997.
24. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Vilnius, 1997.
25. Tarybinė civilinio proceso teisė. Vilnius, 1983.
26. Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000.
27. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
28. The Bailiff in Europe, utopia or reality? // Ed. By A.W.Jongbloed. Kluwer: Deventer, 2004.
29. Kaye P. Methods of execution of orders and judgement in Europe. John Wiley and Sons, 1996.

30. The execution of court decisions in civil cases. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1998.
31. Foster N. German law & legal system. Cardiff: Blanckstone Press Limited, 1993.

Periodinė literatūra:

32. Nekrošius V. Kai kurie bendrieji teoriniai civilinio proceso teisės klausimai // Teisė. 2002, Nr. 43.
33. Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2.
34. Stauskienė E. Skubiai vykdytinų teismo sprendimų instituto taikymo problemos // Jurisprudencija. 2005, t. 69(61).
35. Valančius V. Kai kurie naujojo civilinio proceso kodekso bruožai // Jurisprudencija. 2002, t. 28(20).
36. Valančius V., Višinskis V. Teismų sprendimų vykdymas – reikšminga civilinio proceso stadija // Justitia. 1998, Nr. 4.
37. Višinskis V. Vykdomo procesas Lietuvoje: esama padėtis ir reformavimo kryptys // Jurisprudencija. 2002, Nr.28(20).
38. Višinskis V. Teismo sprendimo vykdymo vieta // Jurisprudencija. 2006, Nr. 1(79).
39. Višinskis V. Išieškojimo iš fizinių asmenų problemos // Jurisprudencija. 1999, Nr. 14(6).
40. Višinskis V. Turto pardavimo iš varžytynių problemos // Jurisprudencija. 1999, Nr. 13(5).

Disertacijos:

41. Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese : daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006.
42. Simaitis R. Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Vilniaus universitetas. Vilnius, 2006.
43. Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999.

Internetiniai šaltiniai:

44. Lietuvos antstolių rūmai. Tolstant nuo reformos pradžios, ryškėja nauji antstolių institucijos uždaviniai // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=993>; prisijungimo laikas: 2006-11-02.
45. Lietuvos antstolių rūmai. Tarptautinė antstolių ir teismo pareigūnų sąjunga (UIHJ) // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-54-41>; prisijungimo laikas: 2006-08-27.
46. Lietuvos antstolių rūmai. Bendras antstolių organizacijų tikslas – Pasaulinis vykdymo kodeksas // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=41>; prisijungimo laikas: 2006-08-27.
47. Vilkauškaitė V. Liaudies priešas, vardu antstolis. Kauno diena, 2005 m. rugsėjo 26 d. // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=725>; prisijungimo laikas: 2006-10-28.
48. Lietuvos antstolių rūmai. Estija, tobulindama privačių antstolių sistemą, semiasi patirties Lietuvoje // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-120-91>; prisijungimo laikas – 2006-11-15.
49. Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių veiklos įkainiai bus nustatomi pagal sąnaudas // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=26>; prisijungimo laikas: 2006-09-20.
50. Lietuvos antstolių rūmai. Per pusmetį antstoliai išieškojo 160,6 mln. litų skolų // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=46>; prisijungimo laikas : 2006-10-15.
51. Lietuvos antstolių rūmai. Lietuvos antstoliai susipažins su vakarietiškais paslaugų teikimo principais // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=33>; prisijungimo laikas : 2006-11-10.
52. Baguška P. Alternatyvų reformoms nėra // <http://www.tm.lt/default.aspx?item=prsp&id=12823>; prisijungimo laikas: 2006-11-20.
53. Lietuvos antstolių rūmai. Faktinių aplinkybių konstatavimo paklausa kasmet padidėja po kelis kartus // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=808>; prisijungimo laikas : 2006-09-23.
54. Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių rūmai ragina pasirūpinti išskeldinamais žmonėmis // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=728>; prisijungimo laikas : 2006-09-05.
55. Lietuvos antstolių rūmai. Tarptautinėje konferencijoje pristatyta Lietuvos antstolių institucijos raida // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=54>; prisijungimo laikas : 2006-10-18.
56. Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių reforma: sėkmė kreditoriams ir valstybei, nesėkmė – skolininkams // <http://www.alar.lt/index.php?id=0-0-0&naujiena=31>; prisijungimo laikas : 2006-08-12.

Kita literatūra:

57. Lepškaitė A. Situacijos iki reformos trumpas apibūdinimas. Seminaras tema „Antstolių sistemos reforma Lietuvoje: reformos rezultatai ir vaidmuo stiprinant Lietuvos teisėtumą“. Vilnius, 2005.
58. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės valstybinio audito 2005 m. balandžio 14 d. išvada Nr. 2040-8-34 „Teismo antstolių reformos vykdymas“. Vilnius, 2005. Lietuvos antstolių rūmai. Audito bendrovės „Ernst & Young Baltic“ atliktos Antstolių veiklos analizės rezultatų ataskaitos santrauka. Vilnius, 2005.
59. Lietuvos antstolių rūmai. Dėl vykdymo proceso apžvalgos ir teisinio įvertinimo. Vilnius, 2005.
60. Lietuvos antstolių rūmai. Paslaugų įkainių nustatymo metodikų alternatyvų analizės ataskaitos santrauka. Vilnius, 2005.
61. Lietuvos antstolių rūmai. Valstybės kontrolės tyrimo dėl antstolių reformos ir jos rezultatų argumentai ir jų komentarai. Vilnius, 2005.
62. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Antstolių reforma skaičiais. Skaidrių komentaras. Vilnius, 2005.
63. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Antstolių 2005 m. ir 2005 m. II pusmečio periodinių statistikos formų komentaras. Vilnius, 2006.
64. Lepškaitė A. Pranešimas seminare tema „Teisės aktų, reglamentuojančių teismų sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymą, apžvalga“. Vilnius, 2006.
65. Lietuvos Antstolių Rūmai. Dėl Žaliosios knygos „Dėl teismo sprendimų vykdymo Europos Sąjungos veiksmingumo gerinimo: banko sąskaitų areštas“. Vilnius, 2006.
66. Lietuvos Respublikos įstatymo Dėl Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų, reguliuojančių civilinį procesą, įgyvendinimo projektas. Nepublikuotas.
67. Lietuvos Respublikos teisingumo ministras. Aiškinamasis raštas Dėl LR įstatymo Dėl Europos Sąjungos ir kitų tarptautinių teisės aktų, reguliuojančių civilinį procesą, įgyvendinimo. Vilnius, 2006.
68. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymo projekto lyginamasis variantas. Nepublikuotas.
69. Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas. Nepublikuotas.
70. Uitdehaag J. Teismo vykdytojo vaidmuo Nyderlandų civiliniame procese. Tarptautinė konferencija tema „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. Vilnius, 2004.

71. Uitdehaag J. Antstoliai Europos Sąjungoje: nuolatinė raida, siekiant profesijos liberalumo ir pažangios harmonizuotą statusą turinčių Europos antstolių institucijos kūrimo. Tarptautinė konferencija tema „Antstolių veikla ir jos ateitis Vieningoje Europos erdvėje“. Vilnius, 2004.
72. Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo proceso reforma Lietuvoje. Straipsnis nepublikuotas.
73. Žolynas M. Vykdyto proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. Vilnius, 2005.
74. Žmogaus teisių stebėjimo institutas. Tyrimas tema Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika Nr. 62T. Vilnius, 2005.

Teismų praktika:

75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. birželio 28 d. nutartis c.b. M. Jankauskas v. Teismo antstolių kontora prie Kauno miesto apylinkės teismo, Nr. 3K-2-348/1999, kat. 37; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 10 d. nutartis c.b. B. Kislovska v. A. Ksendzova, Nr. 3K-3-1043/2003, kat. 25. 8. 2; 119.
76. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas „Dėl Klaipėdos apygardos teismo 2005 m. rugpjūčio 04 d. prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. gruodžio 31 d. įsakymu Nr. 432 „Dėl sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ patvirtintos Sprendimų vykdymo instrukcijos 89 punktas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 113-4132.
77. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. spalio 28 d. sprendimas // Valstybės žinios. 2005, Nr. 130-4677.
78. HORNSBY v Greece (Art 50), Judgment of the EctHR, 1 April 1998 (1998). 32 (1 April 1998).

SANTRAUKA

ANTSTOLIŲ REFORMOS REIKŠMĖ LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINEI SISTEMAI

Siekiant sukurti šiuolaikinę demokratinę teisinę valstybę yra svarbu užtikrinti žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, sudaryti tinkamas sąlygas jų įgyvendinimui. Vykdomo procesas, būdamas paskutinė teisingumo įgyvendinimo stadija, užtikrina realų pažeistų subjektinių teisių ir įstatymo saugomų teisėtų interesų atkūrimą. Be veiksmingos sprendimų vykdymo sistemos nebūtų užtikrintas pilnavertis teisinės sistemos funkcionavimas, teisė į sprendimo įgyvendinimą taptų neveiksminga ir iliuzine. Tai nulemia vykdymo proceso, būtino kiekvienos teisinės sistemos elemento, svarbą. Darbe yra atskleidžiama vykdymo proceso sampratų įvairovė, reikšmė, jo santykis su civiliniu procesu ir teisingumo vykdymu. Siekiant įvertinti reformuotos sprendimų vykdymo sistemos įtaką Lietuvos Respublikos teisei sistemai, autorė, nagrinėdama vykdymo proceso teorinius ir praktinius aspektus, atskleidžia problematinius klausimus, teismo antstolių institucinės sistemos reformos privalumus ir trūkumus, analizuoja teisinės spragas bei pasiūlymus siekiant ateityje išvengti neigiamų pasekmių.

Darbe pateiktas trumpas sprendimų vykdymo proceso situacijos apibūdinimas iki antstolių reformos patvirtina, kad permainos vykdymo srityje buvo būtinos. Antstolių reformos metu nebuvo išvengta klaidų, teisiniame reglamentavime palikta spragų. Tačiau sprendimas liberalizuoti vykdymo sistemą, sąlygojęs nemažai teigiamų pokyčių vykdymo procese, sustiprino teisinę sistemą ir įnešė svarbų indėlį užtikrinant veiksmingą teisingumo įgyvendinimą.

SUMMARY

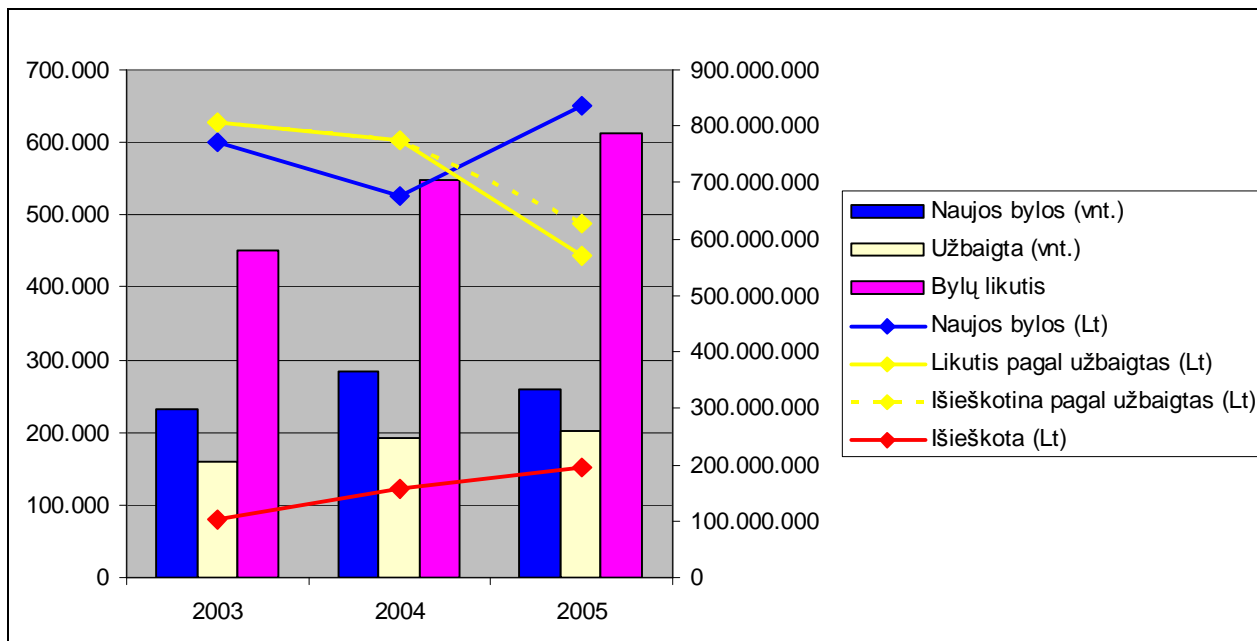
SIGNIFICANCE OF BAILIFF REFORM FOR THE LEGAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA

In order to develop a modern democratic state of the law it is necessary to ensure the protection of human rights and liberties, ensure proper conditions for implementation thereof. Functioning as the last stage of law enforcement, the enforcement process ensures a material restoration of the interests of the breached subjective rights and the rights protected by law. Full functioning of the legal system would not be ensured without an effective decision implementation system, the right to implementation of the decision would become inefficient and delusive. This determines the importance of the enforcement process - necessary element of each legal system. The present thesis discloses the variety of conceptions of the enforcement process, the meaning thereof, relations with the civil process and implementation of justice. In order to evaluate the influence of the reformed system of enforcement of rulings to the legal system of the Republic of Lithuania, by means of analysis of theoretical and practical aspects of the enforcement process the author discloses problematic issues, advantages and weaknesses of the reform of bailiff institutional system providing analysis of legal gaps and suggestions in order to avoid negative effects in the future.

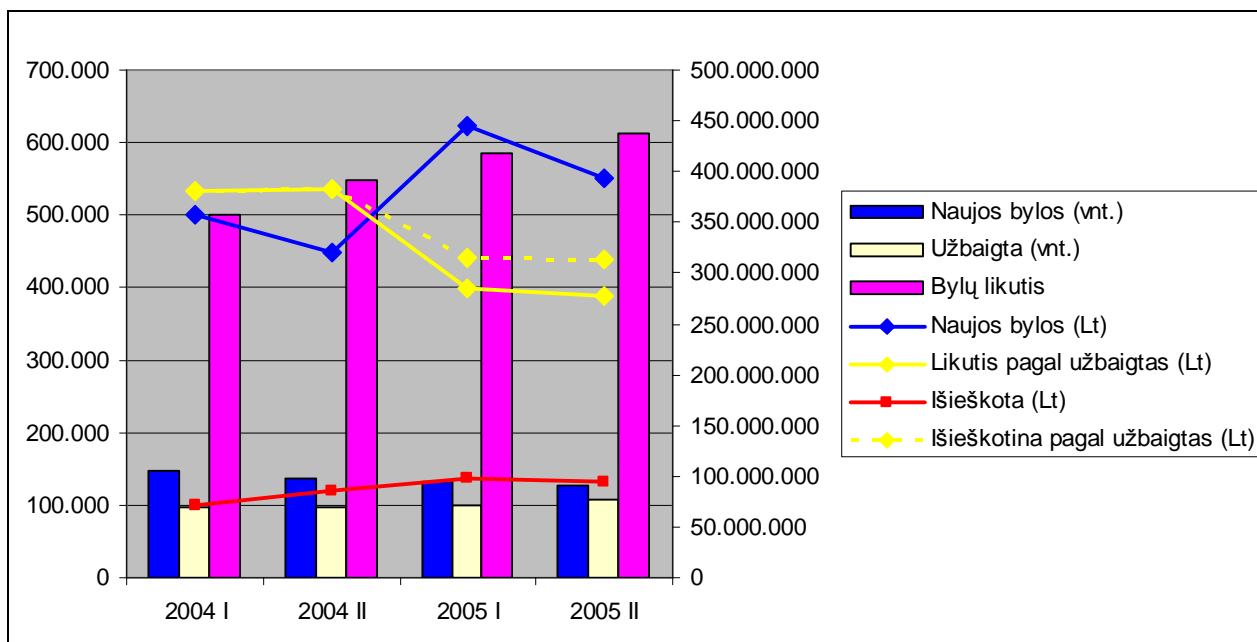
A short description of the situation of law enforcement process before bailiff reform provided in the present thesis proves that the changes in the field of enforcement were necessary. The mistakes were not avoided during implementation of bailiff reform, there are gaps left in the legal regulation. Although, the decision to liberalize the enforcement system that determined quite a lot of positive changes in the enforcement process reinforced legal system and made an important contribution ensuring efficient implementation of law enforcement.

PRIEDAI

1 grafikas. Antstolių metinių periodinių statistikų palyginimas

2 grafikas. Antstolių pusmečio periodinių statistikų palyginimas

Akvilė Gasiūnaitė

El. paštas: akvile.gasiunaite@gmail.com